

Gens Nostra

Tijdschrift voor familiegeschiedenis

- De Middelburgse
Commercie Compagnie
- De eerste generaties
Goudswaard op Noord-Beveland

2	Jubileumjaargang
3	Gens Nostra bestaat 75 jaar
4	Roosanne Goudbeek: De Middelburgse Commercie Compagnie
17	Rob Dix: Dode punten in onderzoek overwonnen
22	Kees Goudswaard: De eerste generaties Goudswaard op Noord-Beveland
30	Jan Seij: Portret van de Eerwaarde zusters Seij
33	Uit onze bibliotheek: Zeeland en Goeree-Overflakkee
34	Rob Dix en Jan Seij: Seij-Verschuren-Vloeijsberghs
38	Hans van Felius: Abraham Appeldoorn. Chirurgijn te Brouwershaven
42	Albert Clobus: Pieter Lakenberg Herbergier te Veere
50	Vanalles
52	Tijdschriften
62	Themadag Duitsland
62	Tips van de boekenmakers van Probook
63	Colofon

Jubileumjaargang

De redactie wil het jubileum vieren met een bijzondere opzet voor de hele jaargang. Wij reizen kris kras door het hele land en zetten per nummer een regio in het zonnetje. Elke regio heeft een motto meegekregen, een richtinggevend bindmiddel. De motto's zijn zo gekozen dat een bepaald kenmerk van de regio wordt gebruikt om bijzondere artikelen voor het voetlicht te brengen. Enkele archieven en aanverwante instellingen verlenen graag hun medewerking aan deze opzet.

Zeeland heeft de eer van de aftrap. Onder het motto 'in- en uitstromend volk' worden een aantal verhalen gepresen-

teerd over families die zich metterwoon in Zeeland hebben gevestigd, daar een bijdrage hebben geleverd aan de opbouw en ten dele weer zijn verder getrokken. Denk hierbij aan polderwerkers en zeelieden en handelaars.

In het hoofdartikel wordt een geweldige en weinig bekende bron voor onderzoek, namelijk de Middelburgsche Commercie Compagnie en de Generaliteit van Zeeland, uitgebreid onder de aandacht gebracht.

De redactie dankt het Zeeuws Archief, en in het bijzonder zijn medewerker Roosanne Goudbeek, voor haar medewerking aan dit jubileumnummer.

Nummer:

2020-1	jan./febr.
2020-2	mrt./apr.
2020-3	mei/juni
2020-4	juli./aug.
2020-5	sept./okt.
2020-6	nov./dec.

Regio:

Zeeland (met randgebieden)
Friesland – Groningen – Drenthe
Noord- en Zuid-Holland
Noord-Brabant en Limburg
Gelderland en Overijssel
Utrecht – Gooi/Eemland – Flevoland

Motto:

In- en uitstromend volk
Eenheid in verscheidenheid
Van graafschap tot economische motor
De generaliteitslanden
Adel en horigheid
Oud land – nieuw land

Bij de voorplaat:

Uitsnede uit de kaart, getiteld: NOVUS XVII INFERIORIS GERMANIÆ PROVINCIARUM TYPUS de integro multis in locis emendatus à Guliel. Blaeu, uit Johan Blaeus Atlas Maior ofwel *J. Blaeus grooten atlas, oft, Werelt-beschryving, in welke 't aertryck, de zee, en hemel, wordt vertoont en beschreven*. Utrecht Universiteitsbibliotheek: MAG: AC 62-70 (Rariora); overgenomen met toestemming.

Gens Nostra bestaat 75 jaar

Vroeger

Het eerste nummer verscheen in december 1945. Dit nummer ademde nog de diepe dankbaarheid voor de bevrijders van Nederland en het verlangen de genealogie uit de beoefening in besloten kring te halen. Het doel van de oprichters van de Nederlandse Genealogische Vereniging was niet alleen in grotere kring bekendheid te geven aan de beoefening van genealogie en heraldiek, maar vooral met elkaar samen te werken en de resultaten van onderzoek te delen. Daardoor zouden nieuwe mogelijkheden voor het verzamelen van gegevens geopend worden. De NGV zou daarbij aan leden hulp en bemiddeling bieden voor hun afstammingsonderzoek. Vanaf dat moment is Gens Nostra een blad 'van en voor de leden'. Artikelen en andere bijdragen aan het blad worden *door de leden voor de leden* als lezers en onderzoekers geschreven en gepubliceerd. Daardoor is Gens Nostra al die 75 jaar een fraaie afspiegeling van de trends en ontwikkelingen in het genealogisch onderzoek.

Ontwikkeling

Zo verschilt het huidige blad sterk van de eerste jaargangen in zwart-wit op een kleiner formaat. Aanvankelijk staat het blad open voor geslachtsregisters van de leden, genealogische fragmenten, kwartierstaten in grafische vorm met vier generaties en velerlei andere informatie over archieven en historie. In 1966 heeft de Vereniging tweeduizend leden, waardoor de productie van artikelen groeit. Er verschijnen uitgebreide genealogieën in Gens Nostra en ook de kwartierstaten worden langer.

Er is nog geen internet. Genealogisch speurwerk is in die tijd nog handwerk. Wel ontstaan er steeds meer indexen en transcripties van bronnen bij de rijksarchieven en in het blad. Het genealogisch onderzoek gaat sneller. De druktechnieken verbeteren en de resolutie van afbeeldingen gaat omhoog. Foto's, kaartjes en schema's vinden steeds meer hun weg in het blad. Het wordt daardoor niet alleen aantrekkelijker om te lezen, maar vaak ook een stuk duidelijker, wanneer een afbeelding een onderwerp beter verklaart dan een alinea tekst. Ook de heraldiek bloeit op door de afbeelding van wapens in kleur.

Tegenwoordig verschuift de genealogische interesse naar bronnen, zoals rechterlijke, belasting-, notariale en andere archieven. Met gegevens uit deze bronnen kunnen 'kale' gegevens over voorouders worden uitgebreid met verhalen over hun leven, hun belevenissen, hun daden, hun rijkdom of armoede en hun rampspoed of geluk. Nu gaan artikelen veel vaker over familiegeschiedenis, gekoppeld aan een genealogisch fragment. De artikelen dienen ook als inspiratie voor de lezers om hun eigen onderzoeksresultaten op een dergelijke manier te presenteren.

Deskundigen van buiten

De laatste jaren zoekt de redactie regelmatig naar auteurs ook buiten de kring van de leden. Het doel is om deskundigen in hun artikelen te laten vertellen over hun specifieke kennis, werkgebied of door hun ontsloten onbekende archiefbron. Die huidige aandacht voor DNA-onderzoek als hulpmiddel voor genealogisch onderzoek is daar een voorbeeld van.

Samenwerking

Ook zal de redactie meer aandacht gaan schenken aan artikelen, die door samenwerking van de leden zijn ontstaan, zoals bijvoorbeeld bronbewerkingen, scanning on-demand projecten, genealogische instructies voor onderzoek, en thema's als migratie, horigheid, buitenlandse bronnen voor Nederlandse genealogisch onderzoek. Samen werken aan genealogisch onderzoek, zoals 75 jaar geleden het doel van de oprichters van de Vereniging was, is ook voor de huidige redactie een belangrijke inspiratie voor nieuwe artikelen in ons blad.

Paul op den Brouw

De Middelburgse Commercie Compagnie

1. Scheepswerf van de VOC in Middelburg, ca 1770. De locatie is nu bekend als het Balkengat. Aquarel door Jan Arends. Zeeuws Archief, Zeeuws Genootschap, *Zelandia Illustrata* II-460.

De in 1720 opgerichte Commercie Compagnie van de stad Middelburg is een belangrijke werkgever en opdrachtgever geweest. Voor wie onderzoek doet naar Zeeuwse relaties biedt het archief verschillende mogelijkheden. Dat onderzoek kun je gewoon thuis doen, want het complete archief van de MCC is online te raadplegen. Heel veel persoonsnamen zijn bovendien doorzoekbaar gemaakt in *Zeeuwen Gezocht*, de personenzoekmachine van het Zeeuws Archief. In dit artikel wordt antwoord gegeven op de vragen: *Wie kun je waar in het archief aantreffen? En welke informatie over verwanten kun je verwachten?*

De handelsonderneming werd in 1720 opgericht als 'Commercie Compagnie der stad Middelburg', afgekort tot CCM. Sinds de publicatie van de inventaris van het archief in 1951 is het bedrijf bekend onder de naam Middelburgse Commercie Compagnie (MCC).

Het bedrijf in het kort

De MCC richtte zich aanvankelijk op handel in de breedste zin. Zo werd handel gedreven op landen aan de Oostzee, Frankrijk, het Iberisch schiereiland, landen aan de Middellandse Zee, de koloniën in de Caraïben en de kust van West-Afrika. Zelfs walvisvaart behoorde tot de activiteiten. Ook werden enkele ontdekkingsreizen ondernomen. Een enkele maal werd een schip met bemanning verhuurd aan de Admiraliteit van Zeeland, de voorloper van de marine.

In 1732 reedde de MCC voor het eerst een schip uit voor trans-Atlantische slavenhandel, een driehoekshandel op de kust van West-Afrika en de Caraïben. Hierbij werden goederen geruild tegen tot slaafgemaakte Afrikanen aan de kust van West-Afrika. Na de oversteek over de Atlantische Oceaan werden de Afrikanen verkocht in Suriname, Berbice, Essequibo, Demerary, Sint Eustatius of Curaçao. Zij gingen een leven in gevangenschap tegemoet als huisslaaf of op één van de vele suiker-, koffie- en andere plantages.

De mensenhandel en de handel in producten uit de koloniën werden steeds belangrijker voor de onderneming. Uiteindelijk verhandelde de MCC tussen 1732 tot 1803 meer dan 31.000 tot slaafgemaakte Afrikanen.

In het archief van de MCC zijn de documenten van 114 slavenreizen bewaard gebleven. Het is daarmee wereldwijd een uniek archief voor de bestudering van trans-Atlantische slavenhandel in de achttiende eeuw.

In tegenstelling tot de achttiende eeuw werden in de negentiende eeuw amper handelsreizen uitgereed, het bedrijf bouwde na 1803 voornamelijk schepen in opdracht van derden. Na 169 jaar na oprichting werd de onderneming in 1889 officieel beëindigd.

Van inventaris tot digitalisering

Het bedrijfsarchief werd overhandigd aan de Provinciale Bibliotheek van Zeeland, die het op haar beurt na enkele jaren overdroeg aan het Rijksarchief in Zeeland. Archivaris W.S. Unger (1889-1963), Rijksarchivaris in Zeeland, begon in 1945 met de inventarisatie van het archief van de MCC. Hij was het die de huidige naam en de afkorting MCC introduceerde. In 1951 verscheen van zijn hand de inventaris 'Het archief van de Middelburgsche Commercie Compagnie'.¹

Het Rijksarchief in Zeeland fuseerde eind jaren '90 van de twintigste eeuw met de gemeentearchieven Middelburg en Veere tot het Zeeuws Archief. De nieuwe organisatie open-

de in 2000 zijn deuren aan het Hofplein in Middelburg voor het publiek. Meer informatie over de geschiedenis van het archief is te vinden in de inleiding van de archiefinventaris, online te raadplegen via de website van het Zeeuws Archief.² Nog voor de totstandkoming van het Zeeuws Archief verzamelde een vrijwilliger, de heer P.F. Poortvliet, genealogische gegevens van opvarenden uit het MCC-archief. Een andere vrijwilliger, mevrouw H.A. Gijsbertsen, maakte extracten van de inhoud van enkele inventarisnummers, bijvoorbeeld van notariële stukken. De bewerkte gegevens kunnen in de studiezaal van het Rijksarchief in Zeeland geraadpleegd worden. Een groot deel van deze gegevens is vanaf 2002 online doorzoekbaar in Zeeuwen Gezocht, de online personendatabase van het Zeeuws Archief.

Het Zeeuws Archief streeft ernaar het archief van de MCC onder de aandacht van een zo breed mogelijk publiek te brengen. Sinds 2011 is het MCC-archief opgenomen in UNESCO's *Memory of the World-Register*, de werelderfgoedlijst voor documentaire werken.³

Metamorfoze, het landelijke programma voor het behoud van papieren erfgoed, maakte digitalisering van het volledige, 100 meter tellende MCC-archief mogelijk. Het project werd uitgevoerd door het Zeeuws Archief en resulteerde in zo'n 320.000 scans. Die zijn alle sinds 2015 op te roepen in de online archiefinventaris via de website van het Zeeuws Archief. De scans zijn bovendien te downloaden.⁴

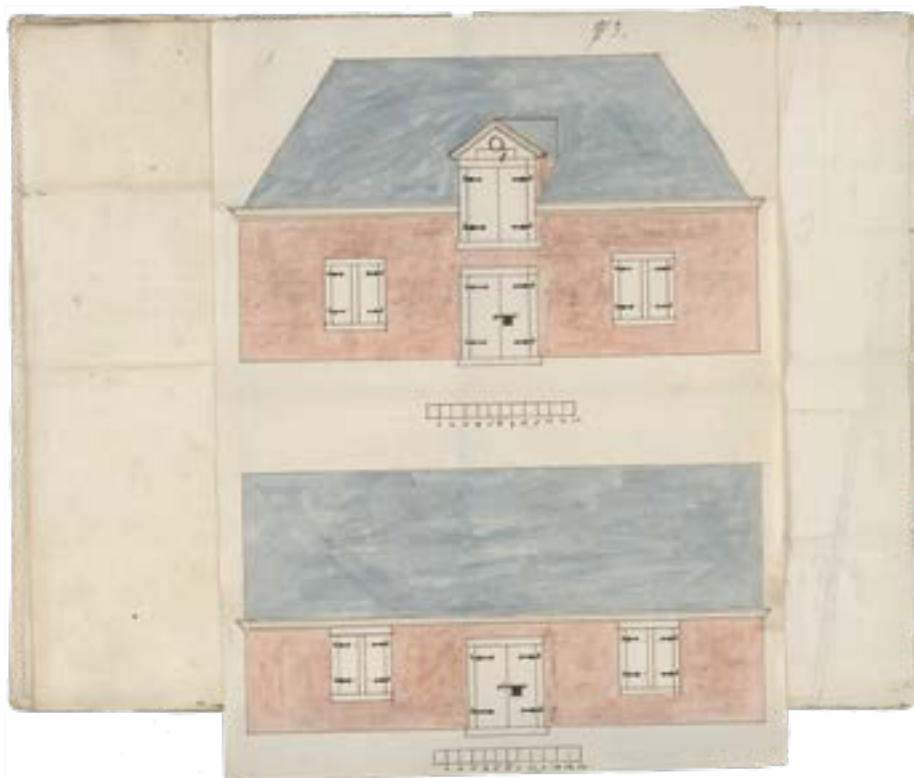
Om voor een breed publiek inzichtelijk te maken wat een driehoeksreis of trans-Atlantische slavenreis inhoudt, heeft het Zeeuws Archief in de jaren 2013-2015 een tweetalige blog gepubliceerd over de reis die het schip *de Eenigheid* in de jaren 1761-1763 maakte. Iedereen kan zo van dag tot dag de gebeurtenissen aan boord volgen aan de hand van de authentieke archiefstukken. Voor educatieve doeleinden gericht op scholieren van het primair en voortgezet onderwijs maakte het Zeeuws Archief in dezelfde periode een tweetalige website met lessen, opdrachten en werkbladen.⁵

In 2017 publiceerde het Zeeuws Archief via Google Arts & Culture de online expositie *Handelaar in slaven*, in 2019 bekroond met de tweejaarlijkse landelijke Geschiedenis Online Prijs.⁶

De onderneming in de achttiende eeuw

Om een beter beeld te krijgen van de onderneming in de achttiende eeuw kijken we naar de tijd waarin het bedrijf werd opgericht, de verhouding met de stad Middelburg, de inrichting van de organisatie en het onroerend goed in de stad.

Internationaal speelde de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden in de achttiende eeuw niet langer een grote rol. Binnen de Republiek voerde Holland met de haven van Amsterdam de boventoon. Middelburg had zijn positie van tweede havenstad al afgestaan aan Rotterdam. In 1720 probeerde

2. Ontwerp voor een pakhuis. ZA, Archief MCC, inv.nr 112 scan 24.

3. Teken van de *Commercie Compagnie van Middelburg* (CCM), die na publicatie van de archiefinventaris in 1951 bekend werd onder de naam *Middelburgse Commercie Compagnie* (MCC).

het stadsbestuur van Middelburg dan ook de handel actief te stimuleren door bij te dragen aan de oprichting van twee bedrijven: de Middelburgse Assurantie Compagnie, een verzekeringsmaatschappij naar Amsterdams voorbeeld, en de MCC. De MCC werd opgericht in het jaar van de beruchte Windhandel. Tal van malafide ondernemers richtten bedrijven op, incasseerden het geld van investeerders en verdwenen. Er was veel geld in omloop dankzij de voor veel Zeeuwen profijtelijke kaapvaart. Na beëindiging van de Spaanse Successieoorlog echter werden de mogelijkheden voor diezelfde kaapvaart – als bron van opbrengsten én als investeringsvehikel – gereduceerd. De stad Middelburg omarmde de oprichting van de MCC. De onderneming zou immers haar thuisbasis in de stad krijgen en het stadsbestuur zal de economische betekenis voor de stad hoog hebben ingeschat. Daarnaast waren de heren bestuurders van plan zelf aandeelhouder te worden, zoals de intekening bij de oprichting liet zien. Kortom, de banden tussen de stad en de nieuwe onderneming waren nauw. Nadat de stad het besluit tot oprichting had goedgekeurd, haalde de MCC binnen korte tijd maar liefst een oprichtingskapitaal van vijf miljoen gulden op, bijeengebracht door 587 inschrijvers. De windhandel gooide echter roet in het eten: veel inschrijvers raakten in financiële problemen en konden niet of voor een veel kleiner bedrag deelnemen. Uiteindelijk bedroeg het opgehaalde kapitaal iets minder dan 1,4 miljoen gulden. De allereerste directie bestond uit drie leden uit het Middelburgse stadsbestuur en twee kooplieden. Vastgesteld werd dat alleen hoofdparticipanten mochten deelnemen aan het bestuur. In eerste instantie was iemand hoofdparticipant als hij zesduizend gulden inlegde, naderhand werd dit bijgesteld

naar drieduizend gulden. Bovendien moesten toekomstige directeuren minimaal twee jaar ingeschreven zijn én dienden zij in Middelburg te wonen.

De hoofdparticipanten kozen zestien commissarissen die op hun beurt een aantal mannen uit hun midden kozen voor:

- het controleren van de boeken
- het goedkeuren van de rekening en het dechargeren van de directeuren
- het rapporteren van hun bevindingen aan de hoofdparticipanten.

De directie vergaderde aan de Balans in Middelburg. Dit plein dankte zijn naam aan de daar aanwezige stadswaag. In eerste instantie werden de vergaderingen in de vergaderzaal van de St. Jorisdoelen gehouden. In het pand van de schutterij van St. Joris bevonden zich diverse zalen, die behalve voor vergaderingen ook werden benut voor veilingen. Al gauw hadden de overleggen plaats in het eigen (kantoor)pand aan de Balans, gelegen achter het waaggebouw. Direct achter het kantoor kwam een pakhuis van de MCC.

Twee jaar na oprichting bezat het bedrijf in de stad een kantoor, een eigen scheepswerf, lijnbanen en pakhuizen. De werf was gesitueerd naast de werven van de Oost-Indische en West-Indische Compagnie aan het Balkengat achter de Koren- en Kinderdijk.

Mensen in het archief

In het archief van de MCC kan uitstekend onderzoek worden gedaan naar mensen die kortere of langere tijd in dienst van het bedrijf werkten, met name naar bemanningsleden van de sche-

Organisatie van de
Verenigde Naties voor Onderwijs,
Wetenschap en Cultuur

Archief van de
Middelburgse Commercie Compagnie (MCC)
Geplaatst op de werelderfgoedlijst van documenten sinds 2011
Geheugen van de Wereld

4. Sinds 2011 is het archief van de MCC opgenomen in de werelderfgoedlijst van documentaire werken.

pen. Vaak waren de hogere officieren aan boord inwoners van Middelburg en had het merendeel van de matrozen geen vaste woon- of verblijfplaats en was zij van buitenlandse komaf.

Toch leent het archief zich ook voor onderzoek naar mensen die een andere relatie met het bedrijf hadden, denk aan toeleveranciers, ambachtslieden en zakelijke relaties in het buitenland. Enerzijds is er veel te vinden over Zeeuwse relaties, vooral met betrekking tot Middelburg, anderzijds biedt het archief ook mogelijkheden voor het vinden van over het algemeen moeilijk traceerbare relaties in het buitenland.

Het archief van de MCC is van belang voor genealogisch onderzoek omdat veel Middelburgse archieven, waaronder de doop-, trouw- en begraafboeken en het notarieel archief, tijdens de Tweede Wereldoorlog verloren zijn gegaan.⁷

Eerst kijken we welke groepen mensen te vinden zijn in het archief, daarna hoe per groep onderzoek uitgevoerd kan worden.

Bemanningen

Wie werkten er nu in dienst van de MCC en welke gegevens zijn er over deze mensen te vinden? Er was vast personeel voor het kantoor, de pakhuizen, de werf en de lijnbanen. Daarnaast werden er veel tijdelijke krachten ingehuurd, bijvoorbeeld voor het in- en uitladen van de schepen.

De MCC heeft in totaal zo'n driehonderd scheepsreizen tussen 1720 en 1800 uitgereed. Van de bemanningen konden de hoogste officieren min of meer rekenen op voortzetting van een dienstverband. De directeurs van de MCC wierpen de kapiteins, opperstuurlieden en opperchirurgijns zelf. De sollicitanten stonden letterlijk binnen in de kamer van de directeurs in hun kantoor aan de Balans.⁸ De kapitein was verantwoordelijk voor het schip, de lading, de bemanning en de handel. De opperstuurman was zijn plaatsvervanger. De chirurgijn droeg zorg voor de gezondheid van de bemanningsleden en in geval van een driehoeksreis ook voor de tot slaaf gemaakte Afrikanen.

Vervolgens werd per scheepsreis het scheepsvolk geworven. Wanneer er niet genoeg bemanningsleden in Zeeland werden gevonden, werd geworven in Hollandse steden. Over het algemeen was een groot percentage van het bootsvolk van oorsprong afkomstig uit het buitenland zoals Duitsland, Scandinavische landen, België en Frankrijk.

De carrières van de bemanningsleden zijn te volgen via de monsterrollen en scheepssoldijrollen. Soms bleef de samenstelling van de bemanningen gedurende een aantal achter-

eenvolgende reizen deels ongewijzigd. De samenstelling en grootte van de bemanning is afhankelijk van de bestemming van de reis. Zo tref je kapiteins van reizen naar Europese bestemmingen vrijwel niet aan op reizen naar Afrika of de Caraïben. En telde een retourreis op Afrika zo'n zeventien bemanningsleden, voor een driehoeksreis of slavenreis werd het dubbele aantal mannen geworven.

Ambachtslieden, winkeliers en leveranciers

Bij de bouw van de schepen werden uiteenlopende vaklieden en winkeliers, veelal uit Middelburg, ingehuurd. Denk aan timmerlieden, blokmakers, schrijnwerkers, schilders, zeil- en vlaggenmakers. Ook bij de uitrusting van de schepen waren veel winkeliers uit Middelburg betrokken. Zij leverden uiteenlopende producten, van ijzerwaren tot kompassen, van schrijfwaren voor de kapitein tot potten en pannen voor de kombuis. Ook proviand werd door lokale middenstanders geleverd, denk aan brood, gort en vlees. Vaak gingen bedrijven en dus ook de leveringen aan de MCC van ouders op kinderen over. Hun rekeningen en betalingsbewijzen van de MCC geven informatie over de familiesamenstellingen en het adres. Vaak bezaten deze mensen een (klein) aandeel in de MCC, want aan hen die aandelen bezaten in het bedrijf werden bij voorkeur opdrachten verleend.⁹

Voor de driehoekshandel werd een kostbare handelslading ingeladen. De goederen werden aan de kust van Afrika geruild tegen mensen. Omdat de vraag naar goederen per regio verschilde, bestond een handelslading of cargazoën uit de meest uiteenlopende artikelen. Een groot deel van de inkoopwaarde had betrekking op tientallen soorten textiel. Ook veel geld vertegenwoordigden geweren en buskruit. Staven ijzer, koperen ketels, tafelmessen en kralen maakten eveneens onderdeel uit van de handelslading. De leveranciers van deze goederen, die vaak gedurende vele jaren aan de MCC leverden, zijn allen terug te vinden. Zij zijn afkomstig uit Amsterdam, Rotterdam en andere Hollandse steden, maar ook uit Zeeland.

Handelsrelaties in het buitenland

Ook overzee had de MCC medewerkers. Het waren mannen, vaak van Nederlandse afkomst, die op freelance basis zaken behartigden, denk bijvoorbeeld aan het inwinnen van informatie en het regelen van betalingen. Ook waren zij het eerste aanspreekpunt voor kapiteins van MCC-schepen. Verder zijn in het

5. Dichtgebonden lias met een deel van de acquitten behorend bij één scheepsreis voorafgaand aan digitalisering. Alle liassen uit het archief van de MCC werden ten behoeve van digitalisering geopend, waarna de inhoud pagina voor pagina werd geconserveerd, genummerd en gescand. Sinds 2015 is het volledige archief van de MCC online in te zien.

archief namen van handelaren in het buitenland te vinden. De brieven van deze mensen uit Europa, Afrika en de Caraïben zijn bewaard gebleven.

Omdat de MCC zich in de tweede helft van de achttiende eeuw toelagde op de handel in slaafgemaakten, bevinden zich in het archief veel namen van plantagehouders in Suriname, de koloniën ten westen daarvan, Berbice, Essequibo en Demerary, alsmede namen van kopers op Curaçao en Sint Eustatius.

Aandeelhouders, directeuren

Onder de financiers van de MCC bevinden zich de directeuren, maar ook andere investeerders. Wanneer een aandeelhouder overleed, werd bijgehouden wie de aandelen erfde of aan wie de aandelen werden verkocht. De directeuren, vaak zelf ook actief als koopman, hebben op verschillende plaatsen in het archief hun sporen achtergelaten.

Opbouw van de inventaris

Voordat we overgaan tot toelichting op het doen van onderzoek, lopen we de opbouw van de archiefinventaris langs:

1. Algemeen bestuur - bevat onder andere de notulen van de vergaderingen van de directeuren, reglementen en instructies aan personeelsleden, brieven van en aan (buitenlandse) correspondenten, notariële verklaringen en contracten.
2. Het bedrijf – alles over de uitreding van de schepen zoals reispapieren, monster- en soldijrollen, brieven van de kapiteins aan de directeuren, logboeken, handelsboeken, alsmede documenten over de werf en de lijnbaan.
3. De boekhouding – bestaande uit de kapitaalsinschrijving en de boekhouding van het bedrijf.

Onderzoek naar opvarenden

Van wie kunnen welke gegevens worden gevonden? Allereerst richten we ons op de bemanningsleden van de schepen. De namen van 11.788 bemanningsleden, hun rang en het schip waarop zij voeren, zijn te vinden via *Zeeuwen Gezocht*, de personenzoekmachine van het Zeeuws Archief. De database is te raadplegen op de website van het Zeeuws Archief, direct te bereiken via www.zeeuwegezocht.nl. Na het openen van de database kan voorafgaand aan een zoekactie een verfijning worden aangebracht. Open het zoekscherm en selecteer bij bron 'bemanningslid schip' en type bij 'Alle velden' het woord 'commercie'. In het zoekresultaat worden nu alleen namen van bemanningsleden van MCC-schepen getoond. Een andere optie is in het menu van de website onder 'Onderzoek-het-zelf' te kiezen voor 'Trans-Atlantische slavenhandel'.¹⁰

De MCC-gegevens in *Zeeuwen Gezocht* zijn verzameld door de eerder genoemde heer P.F. Poortvliet in het begin van de jaren '90 van de twintigste eeuw. Hij deed daarvoor onderzoek in diverse inventarisnummers van het archief, zo verzamelde hij bijvoorbeeld persoonsgegevens uit de scheeps-soldijboeken. Het resultaat werd in 1995 gepubliceerd door de werkgroep Prae1600Club van de Afdeling Zeeland van de Nederlandse Genealogische Vereniging onder de titel 'De bemanningen der schepen van de Middelburgsche Commercie Compagnie 1721-1803'.¹¹ Het digitale bestand, door Poortvliet aan het Zeeuws Archief beschikbaar gesteld, werd geredigeerd en toegevoegd aan de personendatabase *Zeeuwen Gezocht*.

Wanneer een bemanningslid is gevonden in *Zeeuwen Gezocht* is het van belang de originele archiefstukken, waaruit de informatie afkomstig is, na te lezen. De stukken geven extra informatie, die voor familieonderzoek van belang kan zijn. Sinds

6. Zoekscherf, voorbeeld Holm

2015 kan dat gewoon thuis, het volledige archief is gescand en online toegankelijk.

Bij elke bemanningslid wordt in *Zeeuwen Gezoekt* vermeld welke rang hij had en op welk schip hij voer. Ook wordt het inventarisnummer vermeld, met een link die na aanklikken het betreffende nummer in de archiefinventaris van de MCC automatisch opent. Onder de beschrijving van het stuk, vaak de scheepssoldijrol, worden de scans in een filmstrip weergegeven. Behalve via *Zeeuwen Gezoekt* is het ook mogelijk direct te zoeken in de archiefinventaris van de MCC. Zoek op de website van het Zeeuws Archief naar MCC en open de zoekresultaten onder de button 'archieven en collecties'. Open vervolgens de archiefinventaris van de MCC. Kies voor de inventaris en achtereenvolgens voor 'Het bedrijf', 'Uitreding der schepen', 'Reizen' en zoek de betreffende scheepsreis.

De samenstelling van de archiefstukken is per reis in grote lijnen dezelfde, al zijn niet bij elke reis alle stukken bewaard gebleven. De bemanningsleden kunnen allereerst worden gevonden in de monsterrol en in de scheepssoldijrol. In deze laatste wordt per bemanningslid een overzicht bijgehouden van inkomsten en uitgaven, te beginnen met de kapitein en aflopend in rang tot scheepsjongen. De benamingen monsterrol en scheepssoldijrol worden niet altijd consequent gebruikt, bekijk daarom indien aanwezig beide stukken.

Achter de naam van een bemanningslid wordt de plaats van herkomst vermeld. Dit is bijna altijd de plaats waarvandaan iemand gemigreerd is naar Zeeland. Ook wanneer een opvarende al dertig jaar

7. Zoekscherf, voorbeeld Holm, detail

in Zeeland woonde, werd toch altijd de plaats van herkomst vermeld.

Ook wordt in de scheepssoldijrol bijgehouden: promotie, degradatie, overlijden en desertie. Bij overlijden van een bemanningslid, kon de vacature gevuld worden door een opvarende met een lagere rang, die op dat moment promoveerde. Zijn gage werd dan bijgesteld, en daarvan werd een aantekening gemaakt. Het omgekeerde gebeurde ook. Wanneer een bemanningslid ernstig tekort schoot in de uitoefening van zijn functie werd hij gedegradeerd.

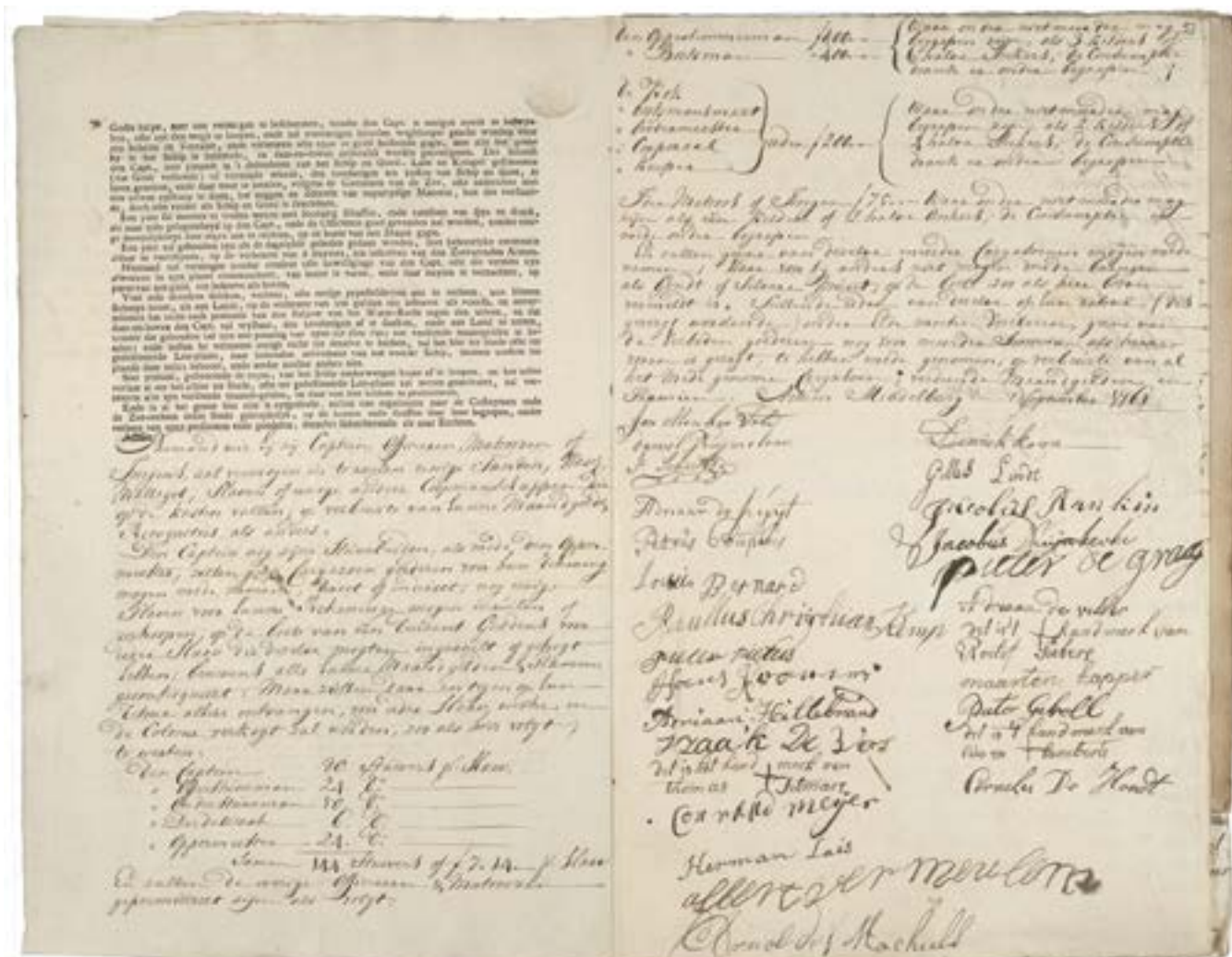
Wanneer tijdens de reis bemanningsleden stierven of deserteerden dan werden hun bezittingen aan boord geveild. Soms is een verslag van de veiling met beschrijving van de bezittingen, de prijzen en de kopers bewaard gebleven. Veilingverslagen maar ook wel andere notities van de kapitein betreffende bemanningsleden kunnen soms achterin de monsterrol of scheepssoldijrol worden aangetroffen. Overzichten van bezittingen zijn ook te vinden in de 'Inventarissen van door schepelingen nagelaten goederen', inv.nr 165.

De jongste gegevens in de monster- of scheepssoldijrol betreffen de uitbetaling van het traktement en wie het geld in ontvangst neemt. Niet altijd is dat het bemanningslid, het kan ook gaan om een familielid of een schuldeiser. In dit laatste geval kan ook gebruik worden gemaakt van de administratie in de inv.nrs 159-161 met 'Geproclameerde maandgelden' en 'Arresten'.

De handtekening van het bemanningslid, of een kruis als hij niet kon schrijven, kan ook worden aangetroffen op de artikelbrief oftewel de arbeidsovereenkomst met de werkgever, waarin rechten en plichten worden opgesomd. Deze artikelbrief is meestal bewaard gebleven in 'Stukken betreffende diverse reizen...' te vinden onder de post 'Algemeen'.

Het schip van Jacob Holm gekaapt

Een goed voorbeeld van een scheepsreis waarover weinig stukken bewaard zijn gebleven is de zesde reis van het snauwschip *Jonge Willem*. Het betreft een driehoeksreis en Jacobus Holm voer mee als opperkuiper. Zijn naam staat in de scheepssoldijrol of monsterrol, om precies te zijn in het exemplaar dat in Middelburg op het kantoor van de MCC achterbleef. Het andere exemplaar, waarin de kapitein bijzonderheden aangaande de gage vermeldde, en waarin uiteindelijk ook getekend werd voor de uitbetaling na afloop van de reis, is niet aanwezig. Wanneer we achterin het document kijken, vinden we een verklaring van opvarenden. Daaruit wordt duidelijk dat het schip in de handen van de Engelsen is gevallen en de administratie door hen is meegenomen. In andere bij de reis bewaard gebleven inventarisnummers is meer informatie te vinden: het

8. Artikelbrief ondertekend door de opvarenden van de derde reis van het schip de Eenigheid, 1761. ZA, Archief van de MCC, inv.nr 375.3, scan 53.

schip geladen met 234 slaven en 7.000 pond ivoor werd bij Suriname door het Engelse schip Rattlesnake aangehouden en opgebracht naar Barbados, waar het door de rechtbank op 30 mei 1781 tot goede prijs werd verklaard. Op Barbados ontmoetten de bemanningsleden andere MCC-opvarenden; ook het schip de Vis was opgebracht. De Republiek was dan ook in oorlog met Engeland, de Vierde Engels-Nederlandse Oorlog bestreek de periode 1780-1784. De verklaringen van de opvarenden werden door notaris Marinus Smijtegelt in Middelburg bij notariële akte op 9 november 1781 vastgelegd. Ook Jacob Holm zal toen het vaderland weer hebben bereikt.

Een speciale positie is weggelegd voor de kapitein of diens vervanger, meestal de opperstuurman. Hij diende de directeurs in Middelburg op de hoogte te houden van het verloop van de reis en de handel. Zijn brieven zijn per reis bewaard gebleven en te vinden in de inventaris onder de eerder genoemde post 'Algemeen'.

Ook speelt de kapitein een cruciale rol bij incidenten aan boord. Van gebeurtenissen die van (financiële) invloed konden zijn, stelde hij een verklaring op die door de scheepsraad, bestaande uit de hoge officieren, en soms ook door de bootsman werd ondertekend. Van het verloren gaan van een

vat sterke drank tot het weglopen van een bemanningslid of het veranderen van de bestemming van een schip. Verklaringen van de scheepsraad, voor zover bewaard gebleven, zijn over het algemeen te vinden in 'Stukken betreffende diverse reizen...' eveneens onder de post 'Algemeen'. In deze stukken zijn ook de instructies van de directeurs aan de kapitein en de opperstuurman te vinden. Deze geven veel informatie prijs over de aard van de omstandigheden gedurende de reis.

De kans op overlijden in het gevaarlijke scheepswerk was aanzienlijk. Daarom legden bemanningsleden voor hun vertrek hun laatste wil vast bij de notaris. In het archief van de MCC zijn veel afschriften, maar niet van alle akten, bewaard gebleven. Aangezien de oude notariële archieven van Middelburg in de Tweede Wereldoorlog verloren zijn gegaan, is dit een goede bron om toch meer te weten te komen over erfenamen en familiebanden. De eerder genoemde heer Poortvliet heeft een index gemaakt, terwijl mevrouw Gijsbertsen extracten heeft opgesteld.¹²

Vrouw van konstabelsmaat als zaakwaarnemer

Martinus Philippus Farrensteijn uit Vlissingen was konstabelsmaat aan boord van het schip *Hof van Zeeland* tijdens

9. *Snauwschepen van de Middelburgse Commerce Compagnie, ca 1770. Schilderij door Engel Hoogerheyden (1740-1807). ZA, Stadhuiscollectie Middelburg inv.nr 65*

de tiende reis van het schip met als bestemming Spaans West-Indië. Hij was dus assistent van de konstabel die belast was met de zorg voor de wapens en het geschut aan boord. In de monster- of soldijrol vinden we terug dat de reis begon op 4 mei 1745 en dat hij in Middelburg terugkeerde op 10 april 1747. Op 20 april werd hij uitbetaald. Hij kon niet schrijven en tekende daarom voor ontvangst met een kruis. Tijdens zijn afwezigheid had zijn vrouw zijn zaken behartigd. Daartoe had hij voorafgaand aan de reis een verklaring bij de notaris in Vlissingen laten opstellen. Deze is eenvoudig te vinden via de Nadere toegang 162.1. De verklaring bij de notaris geeft de naam van zijn vrouw prijs: Janna van der Voorde.

Terwijl de opvarenden van de MCC-schepen verschillende nationaliteiten bezaten, was dat niet het geval bij de andere groepen mensen die te vinden zijn in het MCC-archief. Het gaat dan om aandeelhouders, winkeliers en veel kleine leveranciers. Zij waren vaak geboren in Zeeland en hadden meestal Middelburg als woonplaats.

Onderzoek naar ambachtslieden, winkeliers en leveranciers

Lokale timmerlieden, kuipers, blokmakers, kompasmakers en vele anderen verleenden hun diensten aan de MCC. De MCC liet niet alleen een groot aantal schepen bouwen, maar reed de ook vele scheepsreizen uit.

De equipage van een driehoeksreis vergde ongeveer drie maanden. De vaklieden en winkeliers die hierbij betrokken waren zijn eenvoudig te vinden in het scheepsboek, waarin per schip per reis een overzicht van alle uitgaven en inkomsten werd bijgehouden. De eerste post per reis is de equipage. De achterliggende rekening kan gevonden worden in de betreffende reis onder de post 'Equipage' in 'Diverse stukken betreffende deze equipage'. Op de rekening staan geleverde goederen of diensten, soms een adres van de leverancier, en wordt ondertekend bij uitbetaling door de MCC. Door het combine-

ren van de gegevens van meerdere scheepsboeken en rekeningen ontstaat een beeld van een bedrijf en zijn eigenaren. Leveranciers hadden vaak een aandeel in de MCC, zie hieronder Onderzoek naar aandeelhouders. Onder grote leveranciers vallen buskruithandelaren, waaronder directeuren van de MCC, en textielhandelaren zoals de VOC en Rotterdamse kooplieden.

Kompasmakersfamilie Kakelaar

Adriaan Kakelaar was zeilmaker en leverde ook zeilen aan de MCC. Vanaf 1735 werd hij ook de leverancier van de kompassen aan de MCC. Na zijn overlijden in 1742 zette zijn weduwe Maria de Jongh de zaken voort. Ze werd daarbij geholpen door hun zoon Henricus. Hij tekende tot en met 1750 voor uitbetaling door de MCC met de woorden 'per ordre van mijn moeder'. Vanaf 1750 nam hij het stokje van zijn moeder over. Uiteindelijk werd Henricus Kakelaar opperboekhouder bij de MCC. Twee kompasrozen van vader en zoon Kakelaar zijn bewaard gebleven in het planetarium dat de regent Johan Adriaan van de Perre in 1782-87 in Middelburg liet bouwen. Het is tegenwoordig eigendom van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen.¹³

De directeuren van de MCC kochten goederen voor de handelslading of cargazoen bij verschillende grote leveranciers of kooplieden. Ook konden zij zelf optreden als leverancier! De rekeningen van de leveranciers zijn per reis te vinden in de post 'Cargazoen' in 'Diverse stukken betreffende deze equipage'. Deze mensen zijn vaak ook terug te vinden in de correspondentie. Onder de post 'Algemeen bestuur' is de correspondentie opgenomen, geordend per plaats. Kijk voor handelaren van cargazoensgoederen bijvoorbeeld onder Amsterdam, Rotterdam, Middelburg, Vlissingen en diverse Belgische steden. De brieven die de directeuren aan de correspondenten verstuurden, zijn te vinden in de 'Kopieboeken van verzonden brieven'.

10. Kompasdoos en kompasroos van de hand van Henricus Kakelaar, kompasmaker en opperboekhouder van de MCC, uit het planetarium van Johan Adriaan van de Perre.

Onderzoek naar handelsrelaties in het buitenland

Buitenlandse vertegenwoordigers van de MCC en buitenlandse handelaren zijn te vinden in de correspondentie. Onder de post 'Algemeen bestuur' is deze geordend per plaats opgenomen. Een groot aantal Europese steden is hierin te vinden, evenals de handelspost Elmina in het tegenwoordige Ghana en landen in de Caraïben.

Plantagehouders en namen van plantages in de Caraïben kunnen worden aangetroffen in de administratie van de schepen per driehoeksreis of slavenreis. Kijk daartoe in het handelsboek of negotieboek. Daar is achterin de verkoop van de slaafgemaakten opgenomen. De Afrikanen werden vaak per veiling verkocht. Links bovenaan wordt vermeldt of het gaat om een man (M), vrouw (V), jongen (J) of meisje (M). De namen van de kopers of alleen de naam van de betreffende plantage worden per geveilde slaafgemaakte vermeld. Een klein aantal mensen werd 'uit de hand' verkocht, vaak aan notabele inwoners van de koloniën. Ook hierbij is de naam van de koper genoteerd.

Onderzoek naar aandeelhouders, directeuren

De MCC financierde haar reizen met eigen kapitaal. Beleggers bezaten aandelen in de compagnie en niet in de individuele reizen. Zij konden hun kapitaal niet terugtrekken uit de compagnie. De aandelen waren wel vrij verhandelbaar. De compagnie heeft na de oprichting geen nieuwe aandelen uitgegeven.¹⁴

Van alle aandeelhouders werd bijgehouden wanneer hun aandelen overgingen in het bezit van een ander, vaak na overlijden. Er is een kleine groep aandeelhouders die een groot aandeel in de MCC bezat, waaronder de hoofdparticipanten. De namen van hoofdparticipanten zijn te vinden in de 'Naamlijsten van hoofdparticipanten', inv.nr 48. Een veel grotere groep bezat een klein aandeel.¹⁵

De aandelen van de eigenaren zijn te vinden in de kapitaal- en transportboeken. De eerder genoemde heer Poortvliet en mevrouw Gijsbertsen hebben indexen en extracten gemaakt

op deze boeken waarin namen van aandeelhouders, maar ook wel (ver)kopers van onroerend goed aan of van de MCC zijn opgenomen. Een ervan bevat namen uit testamenten en transporten van actiën (aandelen). Het gaat om afschriften van notariële verklaringen, de ander bevat namen en genealogische aantekeningen uit de ventilatieboeken van aandelen.¹⁶ De namen van alle directeuren zijn opgenomen in bijlage 2 van de archiefinventaris, te vinden onder de inleiding. Hun namen keren terug in de notulen die van de vergaderingen bewaard zijn gebleven onder de post 'Vergaderingen' in 'Algemeen bestuur'. Bij elke vergadering is genoteerd wie aanwezig is.

Andere (Zeeuwse) bronnen

In welke andere (Zeeuwse) bronnen kun je namen uit het MCC-archief ook aantreffen? Doorzoek allereerst de persoonsdatabank Zeeuwen Gezocht met meer dan 9 miljoen persoonsgegevens. Hierin zijn behalve de namen van opvarenden van MCC-schepen heel veel meer databestanden uit verschillende archieven van het Zeeuws Archief zijn opgenomen.

Ook namen van opvarenden van de admiraliteit uit de achttiende eeuw zijn opgenomen. Het gaat om zo'n 72.000 vermeldingen. De Admiraliteit van Zeeland, de voorloper van de marine, was eeuwenlang een belangrijke werkgever.

De admiraliteit huurde in de achttiende eeuw eenmaal drie schepen van de MCC, namelijk in 1747 ter verdediging van het land tegen Frankrijk. Over deze schepen en hun bemanningen zijn papieren te vinden in de MCC in inv.nr 142 en in de administratie van de betreffende schepen.

Dat ook opvarenden van admiraliteitsschepen zijn opgenomen in Zeeuwen Gezocht is alweer dankzij het werk van de heer Poortvliet. De financiële administratie van de Admiraliteit van Zeeland, waaronder de monsterrollen, is bewaard gebleven in het archief van de Rekenkamer van Zeeland.

Ook in Zeeuwen Gezocht zijn enkele persoonsgegevens uit de archieven van de Rekenkamer Zeeland opgenomen. Het gaat om de transporten van huizen of ander onroerende goederen.¹⁷

Onder de doop-, trouw- en begraafgegevens in Zeeuwen Gezocht kunnen zich eveneens gegevens van opvarenden bevinden en dit geldt ook voor de gegevens uit lidmatenregisters.¹⁸

Van opvarenden van de drie grootste rederijen - VOC, WIC en MCC - die in het buitenland overleden en in aanmerking kwamen voor de collaterale successie (de erfbelasting in de zijlijn) zijn lijsten aanwezig. Hiermee kan een in het buitenland 'verloren' familielid weer worden teruggevonden.¹⁹

Personen die na hun werkzaam leven in Middelburg of omgeving woonden, kwamen wellicht in geval van ouderdom of ziekte in het Gasthuis of Oude Mannen- en Vrouwenhuis terecht. De administraties hiervan zijn bewaard gebleven in de archieven van de Godshuizen.²⁰ Ook om een andere reden kan dit archief informatie bieden: het Armweeshuis en Burgerweeshuis in Middelburg 'besteedde' weesjongens uit bij de VOC, maar wellicht ook bij andere handelscompagnieën, waar zij als scheepsjongens aan de slag gingen.²¹

Handige (Zeeuwse) online collecties zijn de Krantenbank Zee-

land en de Tijdschriftenbank Zeeland, beide van ZB|Zeeuws Planbureau en Bibliotheek.²² De zoekresultaten uit de krantenbank worden eveneens aangeboden in Delpher, 'Ruim 100 miljoen pagina's Nederlandse kranten, boeken en tijdschriften', ontwikkeld door de Koninklijke Bibliotheek.²³

Opvarenden van de MCC maakten vaak ook reizen in dienst van andere werkgevers, zoals de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC). Het Nationaal Archief biedt via zijn website de database *VOC: Opvarenden* aan met de personeelsadministratie van de VOC, waaronder de Kamer Zeeland. Hierin zijn veel bemanningsleden te vinden die ook in dienst traden bij de MCC.²⁴ Hoewel *Zeeuwen Gezocht* een schat aan bronnen biedt, is dit natuurlijk maar het topje van de ijsberg. Genoemd moeten worden de archieven van de Rekenkamer Zeeland. Hierin zijn mensen te vinden die op basis van hun vermogen belasting dienden te betalen. Met deze gegevens is bijvoorbeeld te achterhalen wie bij benadering waar woonde, wie bijvoorbeeld personeel in dienst had of eigenaar was van paarden en of ruiters.²⁵ Ook belangrijk archieven, waarvan online geen index op persoonsgegevens is te vinden, zijn de Rechterlijke, Weeskamer, en Notariële Archieven Zeeuwse Eilanden (RAZE). Voor Middelburg ontbreken helaas de gegevens, maar voor tal van stadjes, plaatsen en gehuchten op Walcheren biedt RAZE unieke persoonsinformatie. Raadpleeg de online inventaris voorafgaand aan het bezoek aan de studiezaal van het Zeeuws Archief in Middelburg.

Chirurgijn Petrus Couperus tegen de gevestigde orde

Het stadsbestuur van Arnemuiden kreeg het in 1755 aan de stok met de chirurgijn Petrus Couperus die zich met zijn praktijk in het stadje wilde vestigen. Couperus deed zijn beklag bij het gewestelijk bestuur. Arnemuiden verdedigde zich door te wijzen op de Couperus' dubieuze reputatie. Maar had hij die wel? Van Couperus zijn weinig Zeeuwse genealogische gegevens bewaard gebleven. Gelukkig biedt het archief van de MCC uitkomst: toen hem andermaal de toegang tot Arnemuiden was geweigerd, trad hij in dienst van de MCC en maakte hij vijf reizen naar Afrika en de Caraïben.

Petrus Henricus Couperus (gedoopt 8-10-1724 in Heeg, Friesland) was de zoon van predikant Theodorus Petrus Couperus en Doetjen Hanses Roodenberch.²⁶ Een treffer in de database *VOC: opvarenden* laat zien dat Petrus Couperus ondermeester is geweest op het VOC-schip *Zaamslag* van de Kamer Zeeland dat in 1752 Batavia aandoet. In de database *Zeeuwen Gezocht* duikt hij op als een getrouwd man: samen met echtgenote Margarieta Anderson wordt hij op Walcheren in 1755 als lidmaat ingeschreven in het register van de Nederlands-gereformeerde kerk te Nieuw- en Sint Joosland, en uitgeschreven te Grijskerke. In 1760 volgt een inschrijving in het lidmatenregister in Middelburg. Een dochter wordt in 1762 begraven in of bij de kerk aan de Vismarkt, dichtbij hun huis aan de Zusterstraat. Verder wordt Couperus in de database

11. Ontwerp voor de toegangspoort bekroond met een zeeman met attributen voor een te bouwen hospitaal voor oude en onvermogen zeelieden tussen Abeele en Souburg, 1779-1781. Tekening door Conrad Kayser (1750-1824). ZA, Zeeuws Genootschap, Zelandia Illustrata II-0859d.

vermeld in de capaciteit van chirurgijn in dienst van de MCC tijdens vijf scheepsreizen, van 1758 tot en met 1768.

Het dienstverband bij de MCC geeft aanleiding tot het raadplegen van de nadere toegang op de testamenten van opvarenden in het MCC-archief. Daar komt Couperus in voor.²⁷ Op 18 april 1750 laat hij in zijn woonplaats Veere vastleggen dat hij in hoedanigheid van ondermeester op het VOC-schip *Zaamslag* zijn vrouw Margarieta Anderson benoemt om al zijn zaken evenals de gezamenlijke boedel bij zijn afwezigheid te behartigen. Met deze datum kan verder worden gezocht. In de Rechterlijke, Weeskamer, en Notariële Archieven Zeeuwse Eilanden (RAZE) kan een tweede testament van dezelfde datum worden gevonden.²⁸ Hierin benoemt Anderson haar zoon uit een eerder huwelijk, Pieter Alexander Watervliet, tot mede-erfgenaam. Kortom, Couperus is getrouwd met een vrouw die al een zoon had uit een eerder huwelijk. Het gezin woont in Veere als Couperus vertrekt als ondermeester op het VOC-schip *Zaamslag* naar Batavia. Na zijn terugkomst vestigt hij zich aan wal. Eerst in Grijskerke en daarna in Nieuw- en Sint Joosland. In 1755 probeert hij zich te vestigen in Arnemuiden. En daar gebeurt iets, waardoor hij tot nu een dubieuze reputatie geniet.²⁹

Wethouders en raad van Arnemuiden behandelden 4 april 1755 het verzoek van Couperus waarin hij schreef dat hij *langen tijt groote genegentheyt heeft gehad en nog is hebbende om binne uwe agtbare stad te kome wonen teneijnde hij hem als cheruchijn soude tragte te genereren*. Hij wilde zich niet als vrij chirurgijn, maar officieel als tweede chirurgijn van het stadje vestigen.

Hoewel enkele bestuursleden Couperus mondeling toestemming verleenden, was het stadsbestuur het onderling oneens. Couperus verkeerde in de veronderstelling dat zijn komst geen probleem vormde. Hij vond zichzelf *een man van een goet comportedement, op wiens gedrag en levenswijse niemant iets weet te seggen*.

Hij huurde een huis in Arnemuiden, liet zich als lidmaat inschrijven, en uitschrijven in Grijskerke en trof verdere voorbereidingen om per 1 mei 1755 te verhuizen. Hij kon niet bevroeden dat het stadsbestuur groot alarm sloeg en 30 april het nieuws van zijn ongenode komst liet rond trompetteren. Toen de chirurgijn met zijn gezin de volgende dag met de verhuiswagen arriveerde werd hem *faitelijk belet met zijn meubelen en verdre goederen binnen de stad te komen, waardoor hij genootsaakt was geworden zijn voors. goederen ter berging te voeren op het daarbij gelegen hoff van den heer burgemeester Jacob van Citters*. Het stadsbestuur argumenteerde dat er geen plek was voor een tweede chirurgijn. Wel gaf het bestuur *aen hem suppliant de vrijheyt om binne de voors. stad te komen practiseren soools hij ook daaglijks doet, gevende hem ook wel vrijheijt om alders buiten de stad onder derselver jurisdictie te komen woonen*. Couperus had dat ook wel gewild mits *ergens aldaar een lagabele woning te bekomen was, dat dan niet sijnde*.

Couperus voelde zich in zijn goede eer aangetast en richtte zich 21 augustus 1750 tot de Staten van Zeeland. Hij wees het gewestelijk bestuur van Zeeland erop dat *meest altijd van outs aff off van alle tijde binne de voors. stad twee chirurgijns zijn geadmiteert geweest en gewoont hebben, soools selfs den jegenwoordige nog daar wonende chirurgijn als tweede chirurgijn daar is geadmiteert geworden en nog woont*. Hij verzocht de Staten hem te *permitteren en te admitteren om als borger binne de voors. stad Arnemuiden te woonen en als vrij meesterchirurgijn te practiceren*.

Een kopie van het epistel overhandigde Couperus 23 augustus persoonlijk aan burgemeester De Mol van Arnemuiden. Wethouders en raad bogen zich 27 augustus over de zaak, terwijl de Staten van Zeeland hen vroegen om binnen acht dagen toelichting te geven. Het antwoord laat zien dat Couperus het er in april niet bij had laten zitten.

Zo schreef het stadsbestuur aan de Staten van Zeeland dat toen zij vergaderden over het toelaten van Couperus als burger van de stad, zij *considreerden dat sodanigen admisie vermits de omstandigheijt van tijt waarin wij waren niet anders kon strekken dan tot een essentieel nadeel van onse stad en desselfs inwoonders*. Terwijl de vergadering gaande was, *ontsag sig gemelte Couperus niet den regerende burgemeester uijt onse vergadering te late roepen en te vragen*

12. Zeeman. Stippelets en aquatint door M. Sallie naar een tekening van de Zeeuwse kunstenaar J. Perkois (1756-1804) en of J.H. Prins (1757-1806), 21,2x16 cm. De prent verscheen vanaf 1818 tevens als onderdeel van een 33-delige reeks prenten door Mathias de Sallie, samengebonden in: Perkois, Jacobus, Prins, Johannes Huibert. Verzameling van verschillende gekleede mans- en vrouwenstanden, ter oefening van jonge schilders en liefhebbers. Rotterdam: Johannes Immerzeel, 1818. Rijksmuseum RP-P-OB 60.400.

watter op sijn requeste gedisponeert was, dat gemelte burgemeester met discretie geantwoort hebbende: 'De magistraat kan vooralsnog u versoeck niet toestaan', heeft gemelte Couperus met een opstinate quaadaardigheijt sig uitgelaten: 'Ik sal er dan' (denoterende in onse stad) komen tegens wil en dank', lopende al morrende en sonder eenig borgerlijk afscheijt te nemen van ons stadhuijs aff.

Vervolgens was Couperus tot ontzetting van de heren bestuurders een handtekeningactie gestart. *Hoeseer nu, Edele Mogende Heeren, wij vertraut hadden dat gemelte Couperus sig stil sou hebben gehouden en in 't gepasseerde berust, soo heeft ter contrarie denselven in sijn usurpatiën tegens onse wettige regering voortgevaren en sig niet ontsien bij dage en nagt bij de meeste onser inwoonderen, soo oude als jongen en in 't bijzonder, bij diegeene die in de zoutkeeten woonen sig te adresseren en te versoeken tot het tekenen van seker geschrift, waarbij deselve verklaarde wel te moge lijden dat in onse stad een tweede chirurgijn wierd geadmiteert.*

Het stadsbestuur betoogde dat dat middel alleen was weggelegd voor de magistraat en in geval van Couperus alleen tot een chaos van verwarring kon leiden, *dus kan de magistraat niet begripen hoe dat den suppliant Couperus heeft konne*

13. Zegel van kapitein Jan Menkenveld. ZA, Archief van de MCC, inv.nr 376.

resolveeren gemelte verklaring, die met een groote menigte kruisen als de hantmerke der getuijgen pronkt aen zijn requeste te annexeren, terwijl de magistraat sig verbeelt daeruijt op een manifeste wijze komt te blijken van wat onrustigen aert en inborst den gemelte Couperus is besielt en wat ongepermiteerde middelen als is het aensette en opstoke van 't gemeen tegens de regering durft gebruiken om zijn oogmerk, was 't mogelijk, te bereyke. Het stadsbestuur verzocht daarom het gewestelijk bestuur het verzoek van Couperus met veragting te diclineren. Zich baserend op het stadsrecht verleend door Willem van Oranje, het werk van Hugo de Groot en de keuren van Zeeland, voelde het stadsbestuur zich gerechtigd een persoon die zoveel onrust veroorzaakte zonder vorm van proces uijt de borgelijke societeijt te doen vertrekken.

Tot slot schreef het stadsbestuur niet te zullen onderzoeken watter is van de roem die gemelte Petrus Couperus sig bij sijne requeste gedeurig door het soogenaamt onberoemt spreken van sijne kundigheijt in de practijk en van zijn goet comportedement toeschrijft, te geloven is, dog de gedeurige veranderinge van zijn practijk en woonplaats, dan te velde, dan ter zee, dan in 't nieuw lant, dan te Grijskerke, dan wederom elders, doen hun aen het eerste seer sterk twijfelen en de indiscrete en onbetamelijke handelwijse van gemelte Couperus omtrent hun hiervooren in het brede genarreert, doen hun niets van het tweede geloven.³⁰

Kortom, Couperus vindt dat hij onrechtvaardig wordt behandeld en schroomt niet op te treden tegen de gevestigde orde. In de ogen van het stadsbestuur is hij een lastige en vrijpostige nieuwkomer die geweerd moet worden.

Dat hij dienst nam bij de MCC, moet een gevolg zijn van het mislukken van zijn ambitie zich te vestigen als vaste chirurg-

gijn. Zijn stiefzoon Pieter Alexander Watervliet werkte al een paar jaar aan boord van MCC-schepen.³¹ Couperus tekende in 1758 als chirurgijn bij de MCC voor een retourreis op de kust van West-Afrika. Door de notariële verklaring uit 1750 te deponeren op het MCC-kantoor aan de Balans, machtigde hij zijn echtgenote zijn zaken bij zijn afwezigheid te behartigen.

In dienst van de MCC maakte Couperus één retourreis op de kust van West-Afrika en vier trans-Atlantische slavenreizen.³² Bij deze driehoeksreizen werden handelsgoederen aan de kust van West-Afrika geruild tegen mensen. Zij werden verkocht aan de andere kant van de Atlantische Oceaan, in geval van de MCC in Suriname, Berbice, Essequibo en Demerary, Curacao of Sint Eustatius. Hier gingen de Afrikanen een leven als slaaf tegemoet op één van de vele plantages. Het schip keerde met de producten van deze plantages – suiker, koffie, tabak, cacao, katoen – terug naar huis.

Het waren gevaarlijke reizen, de kans te overlijden was niet gering, maar het betaalde goed. Couperus verdiende als opperchirurgijn op driehoeksreizen evenveel als de opperstuurman. Het was zijn taak de bemanning in leven te houden, evenals de levende handelslading van Afrika naar de Caraïben: de tot slaaf gemaakte Afrikanen.

Van één van zijn reizen is een chirurgijnsjournaal bewaard gebleven. Het betreft de derde reis van het schip de Eenigheid van 1761 tot en met 1763. Hierin maakte Couperus beschrijvingen per patiënt, van symptomen, behandeling en resultaat. Ook vermeldde hij de samenstelling van de toegediende medicijnen. Uit de beschrijvingen rijst een beeld op van een man die alles doet om de patiënt te genezen en zelfs de kapitein toestemming vraagt voor autopsie om de doodsoorzaak te achterhalen van een slaafgemaakte.

Dat Couperus opnieuw niet terugdeinst om op te treden tegen zijn meerdere, wordt duidelijk uit zijn brief, een aanklacht tegen de kapitein en de opperstuurman, die terug te vinden is in de papieren bij de eerste reis van de *Haast u langzaam*. De Beide mannen bleken een waar schrikbewind te voeren en de bemanning stond doodsangsten uit. Couperus werd ernstig ziek, zweefde enige tijd op het randje van leven en dood en besloot daarna de directeurs van de MCC op de hoogte te brengen. Een kopie gaf hij aan de onderstuurman en de derdewaak, ingeval hij toch nog zou overlijden: *Ik was niet van gedagten nog heb sulks in 't eerste niet durven tendereen om aan U Weledelgestrenghe hand op 't papier te setten, maar als ik overdagt datter niets sekerder was als de doot en niets onsekerder als de tijd denselver, soo oordeelde ik nuttiger dat sulks 'tgeen tot nadeel van Haar Edele Commercie schepen voorvalt kennis te geven als te verswijgen en om voor mijselfs te kunnen spreken, want dewijl dodelijk siek op 't afgaan van de kust geweest hebbende en selders nog swak wesende wanneer repatrieerden, soo vonde ik goet, of 't den hemel mogt behagen mij in een eeuwigheijt te halen [...] tgeen ik de eer sal hebben U Weledelgestrenghe in 't vervolg te melden alschoon men sulks in geen journaalen heeft durven plaatsen.* Hij benoemde uitspattingen en misdragingen van de kapitein en opperstuurman en besloot met de woorden: *Dit kleine*

staaltje is allenig om aan U Weledelgestrenghe aan te tonen hoe desperaat 't somtijds op U Edele schepen toegaat, daar men geen berigt van bekooft, de waare oorsaak is dese, dat sulke capteijnen altoos seggen: 'wij werden geloofd en gijlieden durft niet spreken want wij hebben 't reedts soo verre gebracht dat gij niet verhoort wert'.

De kapitein werd op staande voet ontslagen met verlies van salaris, niet zozeer als gevolg van Couperus' openbaringen, maar vanwege grootschalige fraude en benadeling van de compagnie. Werd de reis met de *Haast u langzaam* Couperus bijna noodlottig, de volgende was niet minder zwaar. Bij het bekijken van de monster- of soldijrol van deze reis aan boord van de *Zanggodin*, valt onmiddellijk de grote sterfte onder de bemanningsleden op. De derde stuurman (derdewaak) promoveerde zelfs tot kapitein. Misschien heeft het Couperus, die bij thuiskomst de leeftijd van 43 had bereikt, doen besluiten aan wal te blijven. Hoe het hem en zijn familie verging is nog onderwerp van onderzoek.

Roosanne Goudbeek (1972) is webcoördinator bij het Zeeuws Archief in Middelburg. Ze voltooide de school voor journalistiek in Zwolle en werkte als assistent marketing & p.r. bij een Amsterdamse bedrijvengroep gespecialiseerd in oude kunst en als medewerker concept & creatie bij communicatieadviesbureau Van Hulzen in Voorschoten. Bij het Zeeuws Archief werkte ze als medewerker communicatie en projectmedewerker. Ze richt zich op het vergroten van publieksbereik met behulp van creatieve oplossingen. In de functie van webcoördinator bedacht en coördineerde ze de blog over de slavenreis van het MCC-schip de *Eenigheid*. Ook maakte ze een prijswinnende online expositie over de trans-Atlantische slavenhandel door de MCC op Google Arts & Culture en leverde ze een inhoudelijke bijdrage aan De Grote Suriname-tentoonstelling in de Nieuwe Kerk in Amsterdam. <<

Noten

1. W.S. Unger, *Het archief der Middelburgsche Commercie Compagnie* ('s-Gravenhage 1951).
2. Een volledig bijgewerkte versie van de archiefinventaris, met inleiding en de scans van alle stukken is beschikbaar als toegang 20.
3. Zie: *UNESCO's Memory of the World-Register*: <https://en.unesco.org/programme/mow/register>.
4. Zie: *Archief Middelburgsche Commercie Compagnie (MCC), 1720-1889*: <https://www.zeeuwsarchief.nl/onderzoek-het-zelf/archief/?mip1=20>
5. Zie: *Aan boord van een slavenschip*: www.eenigheid.slavenhandel.mcc.nl. Zie: *Slavenreis van de Eenigheid*: www.zeeuwsarchief-educatie.nl/webprojecten/slavenhandel/.
6. Zie: Online expositie *Handelaar in slaven* op Google Art & Culture: <https://g.co/arts/VEThJLNNTy055rjm7>.
7. Tijdens de beschieting van Middelburg op 17 mei 1940 ontstond een grote stadsbrand, waarbij veel panden in de binnenstad, inclusief het stadhuis, in brand zijn opgegaan.
8. Van de monstering van de hoogste officieren wordt melding gemaakt in de notulen van de vergaderingen van de directeuren.
9. G. de Kok, *Walcherse Ketens, De trans-Atlantische slavenhandel en de economie van Walcheren, 1755-1780* (onuitgegeven proefschrift ter verkrijging van de graad van Doctor aan de Universiteit van Leiden, Leiden 2019) pag. 56.
10. Zie: *Onderzoek doen - slavenhandel & het archief van de MCC*: <https://www.zeeuwsarchief.nl/onderzoek-het-zelf/onderzoek-doen-slavenhandel-het-archief-van-de-mcc/>.
11. P.F. Poortvliet, *De bemanningen der schepen van de Middelburgsche Commercie Compagnie 1721-1803* (Kapelle 1995). Exemplaren in KB, CBG, ZB en ZA. Naast de per reis bewaarde monsterrollen werden ook de scheepsboeken en de afzonderlijk gearcheverde monsterrollen in de rubriek 'Stukken betreffende diverse reizen' in deze index verwerkt. Het werk is in de studiezaal van het Zeeuws Archief beschikbaar als nadere toegang (NADT) 161.1 t/m 161.5.
12. H.A. Gijsbertsen, P.F. Poortvliet, *Middelburgsche Commercie Compagnie: procuratien, testamenten, volmachten, assignatiën van schepelingen tot het ontvangen van maandgelden 1721-1802* (Kapelle 1994). Exemplaren in KB, CBG, ZB en ZA (nadere toegang 162.1). Bevat gegevens uit de inv.nrs 151 t/m 157, 318 en 162.5.
13. Goudbeek, R., 'Zeeuwse kompasrozen', in: *Zeeland* (2017), 2, p. 3-17.
14. G. de Kok, p. 44.
15. G. de Kok, p. 55.
16. H.A. Gijsbertsen, P.F. Poortvliet, *Middelburgsche Commercie Compagnie: testamenten en stukken betreffende het transport van actiën 1748-1770 en 1804-1856* (Kapelle 1994) en *Middelburgsche Commercie Compagnie: genealogische aantekeningen uit de ventilatieboeken van aandelen 1720-1840* (Kapelle 1995). Exemplaren in KB, CBG, ZB en ZA (nadere toegang 162.2 en 163).
17. Zie: *Archief Rekenkamer D*, <https://www.zeeuwsarchief.nl/onderzoek-het-zelf/archief/?mip1=511>, rubriek 8. Met dank aan Hans Schwartz.
18. Zie voor een overzicht van alle beschikbare Doop-, Trouw-, Begraaf- en Lidmatenregisters in Zeeland toegang 995. De registers zijn in fotokopie in de studiezaal van het Zeeuws Archief beschikbaar.
19. De lijsten zijn in fotokopie in de studiezaal van het Zeeuws Archief beschikbaar als Genealogische Afschriften nr 412. Voor de MCC betreft het de jaren 1787, 1790, 1793, 1794, 1799, 1802, 1805 (p. 306-312).
20. ZA, Archief Godshuizen Middelburg 1343-1812 (toegang 24.1).
21. ZA, Archief Godshuizen Middelburg 1343-1812 (toegang 24.1), inv. nrs 1503, 1504, 1585, 1599-1601, 1630-1633.
22. Zie: *Krantenbank Zeeland*, <https://krantenbankzeeland.nl/>. Zie: *Tijdschriftenbank Zeeland*, <https://tijdschriftenbankzeeland.nl/>.
23. Zie: *Delfpher*, <https://www.delfpher.nl/>.
24. Zie: *VOC: Opvarenden*, <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/zoekhulpen/voc-opvarenden>.
25. Zie: *Archief Rekenkamer D*, <https://www.zeeuwsarchief.nl/onderzoek-het-zelf/archief/?mip1=511>, rubriek 6.
26. Met dank aan Rob de Groot. Rob de Groot schreef in 2013-2015 zeven artikelen over de derde reis van het schip *de Eenigheid* en de MCC in het Mededelingenblad 'Wij van Zeeland' van de NGV afdeling Zeeland.
27. ZA, Archief MCC, inv.nr 155.1, scan 6.
28. ZA, RAZE, inv.nr 628, Veere, notaris Abraham Stroobant, folio 62. Met dank aan Rob de Groot.
29. J.Z.S. Pel, Chirurgijns, doctoren, heelmeeesters en artsen op het eiland Walcheren 1700-2000 (Middelburg 2006). Digitale publicatie van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen. Zie: https://kzgw.nl/wp-content/uploads/2015/09/Medici_online.pdf.
30. ZA, Archief Stad en Gemeente Arnemuiden (toegang 1200), inv.nr 24. Met dank aan Rob de Groot.
31. *Snauw Drie Gezusters* (13-8-1755 - 22-10-1756) en (26-6-1757 - 2-11-1759), fregat Middelburgs Welvaren (14-10-1758 - 19-3-1760). Als jongen maakte Pieter Alexander Watervliet twee driehoeksreizen met de *Drie Gezusters* in de jaren 1755-1759. Daarna nam hij dienst bij de VOC. In 1760 voer hij uit als matroos op de *Toorenvliet* om in 1762 terug te keren in de rang van kwartiermeester. Het jaar erop verliet hij in de rang van konstabelsmaat met het VOC-schip *de Duinenburg* het vaderland om nooit meer terug te keren. Hij overleed in 1767, in 1771 ontving zijn moeder Margrieta Anderson zijn salaris.
32. Het gaat achtereenvolgens om de vierde reis van de *snauw Mercurius* (24-6-1758 - 1-8-1759), de zesde reis van het fregat *Philadelphia* (22-2-1760 - 8-7-1761), de derde reis van de *snauw de Eenigheid* (1-10-1761 - 26-3-1763), de eerste reis van het fregat *Haast u langzaam* (30-7-1764 - 13-3-1766), de tweede reis van de *snauw Zanggodin* (2-8-1766 - 17-6-1768).

Dode punten in onderzoek overwonnen

Gezicht op de stad Middelburg van de zijde van de haven, met personen op de voorgrond, hout op de kade en de wapens van Zeeland en Middelburg, gedragen door putti. Kopergravure uit: Historisch-topografische atlas 'Zelandia Illustrata' van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen (KZGW). Beeldbank Zeeuws Archief.

Iedereen kent dat wel, vroeg of laat wordt je geconfronteerd met een voorouder van wie je geen enkel aanknopingspunt kunt vinden over zijn of haar herkomst. In dit geval gaat het om mijn voormoeder Johanna Cornelia Holm (circa 1779-1818) uit Vlissingen en een voorvader Martinus Philippus Verrestein (circa 1710-na 10 april 1747).

Met dank aan Roosanne Goudbeek die in het voorgaande artikel Holm en Verrestein heeft gebruikt als voorbeelden om te laten zien wat je in het archief van de MCC kunt vinden.

Zeeland is bekend om zijn verlies van bronnen. Daarom is het des te verheugender te kunnen vaststellen dat door digitalisering en internet en wat slimigheid het uiteindelijk toch mogelijk is geworden de beide dode punten op te lossen. En dat na veertig jaar (!) talloze vruchteloze pogingen. In beide gevallen is de doorbraak te danken aan de Middelburgsche Commercie Compagnie (MCC) en de databank Zeeuwen Gezocht.

(1) De casus Holm

Wat had ik al gevonden: Het onderzoek was gestrand op kwartiernummer 111 met de volgende gezinsstaat.

Johanna Cornelia (Johanna) Holm, geboren Vlissingen eind 1779, overleden Vlissingen 30 april 1818 (wijk A nr. 87)¹, trouwt Vlissingen september 1804 (trouwgeld betaald) Theodorus (Dirk) Krul, gedoopt Schiedam 11 augustus 1775 (getuigen: Theodorus Krul, Anna Jurgens), dagloner 1808-1812, sintjan (wat is dit voor een beroep?) 1816, overleden Vlissingen 25 april 1816 (wijk G nr. 22), zoon van Theodorus Krul en Maria Baalde.

Uit dit huwelijk:

1. Wilhelmina Krul, gedoopt Vlissingen 12 juli 1799 (getuigen: Daniel Zwinderman, Wilhelmina Zwinderman), woonde op de Bierkaai wijk C nr. 1 in 1818, trouwt Vlissingen 1 februari 1826 Franciscus Akkers, geboren Nieuwpoort (B) 20 november 1798, kuiper, zoon van Machiel Akkers en Constantia Rimmel.
2. Maria Petronilla Krul, gedoopt Vlissingen 10 november 1800 (getuigen: Pieter Baggen, Maria Hemix), overleden Vlissingen voor 30 april 1818.
3. Anna Maria Krul, gedoopt Vlissingen 2 december 1801 (getuigen: Lambertus van Bremen, Anna Maria Leunes), dienstbode 1828, werkvrouw 1836, overleden Vlissingen 13 april 1869, trouwt (1) Vlissingen 3 december 1828 Johannes Corbel, geboren circa 1804, timmerman 1828, scheepmaker 1835, overleden Vlissingen 20 maart 1835, zoon van Joseph Corbel en Jacomina de Visser; trouwt (2) Vlissingen 2 maart 1836 Petrus Joannes Fens, geboren Vlissingen circa 1805, winkelier en Mobiel schutter 1836,

lijkdienaar 1869, overleden na 1869, zoon van Joannes Fens en Catharina Proos.

4. Catharina Petronilla Krul, geboren/gedoopt Vlissingen 24/25 maart 1804 (getuigen: Pieter Baggen, Catharina Baggen), dienstbode, trouwt Vlissingen 14 juni 1826 met Jacobus Franciscus Misdorn, zoon van Joannes Benedictus Misdorn en Catharina Brunoza Bonneval, geboren Vlissingen 23 december 1799 (volgens huwelijksakte), scheepmaker.
5. Hendrik Benjamin Krul, gedoopt Vlissingen 3 oktober 1806 (getuigen: Hendrik Warnars, Theresia Francisca Rosignol), overleden Vlissingen voor 30 april 1818.
6. Johannes (Jan) Krul, geboren Vlissingen 4 oktober 1808, overleden na 30 april 1818.
7. Thomas Krul, geboren Vlissingen 8 maart 1810, overleden na 30 april 1818.
8. Johanna Krul, geboren Vlissingen 13 mei 1811, overleden Vlissingen 19 augustus 1811.
9. Anna Maria Krul, geboren Vlissingen 10 augustus 1812, dienstmaagd bij de familie van der Sande op de Pottekaai 58 (1833/34) en dokter Jac. W. Callenfels op de Pottekaai 60 (1834), in 1861 in de gemeente gekomen vanuit Antwerpen, overleden Vlissingen 22 april 1889, trouwt (1) Vlissingen 19 juli 1837 Franciscus Jacobus de Vroom, gedoopt Amsterdam (De Pool) 6 augustus 1807 (getuigen: Franciscus Zarlemijn, Maria Zarlemijn), bottelier bij de Marine op Z.M. vrachtschip Minerva, overleden Curaçao op 14 januari 1844, zoon van Nicolaas de Vroom en Petronella Maria Broekhof. Uit dit huwelijk twee kinderen [kwartiernummers 54-55]. Zij trouwt (2) Vlissingen 11 december 1844 François Charles Elslander, geboren Dixmuiden (B) circa 1802, zeeloods 1844, overleden Antwerpen tussen 1856 en 1861, zoon van Jacobus Louis Elslander en Anna Therese Dumoulin (hij trouwt (1) met Thérèse Joanna Mauber). Uit dit huwelijk drie zonen.

Met de doopgetuigen van deze kinderen in de hand lukte het niet om een stap verder te komen. In de databank Zeeuwen Gezocht komen vele Holm'en voor, in Vlissingen, Middelburg, Zierikzee en andere plaatsen. De naam Holm is van Scandinavische oorsprong en velen waren zeeman. Maar zonder de voornaam van haar vader kun je niets beginnen. Zo zakte in de loop der jaren de hoop op een doorbraak naar het nulpunt.

De doorbraak

Op een avond in 2017 zat ik nog eens voor de zoveelste maal de databank door te nemen op Holm toen mijn aandacht getrokken werd door het overlijden van een Johanna Jacoba (Anna) Holm in 1831 te Bergen op Zoom. Op zich niets bijzonders, maar wel de kanttekening dat het overlijden aan de Heren in Middelburg gemeld moest worden. He? Waarom zou die melding nodig zijn? Nieuwsgierig geworden ben ik me in haar gaan verdiepen. Het blijkt dat zij in Middelburg was geboren en gezien haar leeftijd, 58 jaar, zou zij een oudere zuster van bovengenoemde Johanna Cornelia

geweest kunnen zijn. Om dat uit te zoeken werd het onderzoek naar Bergen op Zoom verlegd. Daar werd haar huwelijk gevonden in 1795 met Hendrik Pieterse. Helaas geen aanknopingspunten. Uit dit huwelijk werden zeven kinderen geboren, waarvan zes vóór 1811 gedoopt. Helaas weer geen bekende namen onder de doopgetuigen. Tenslotte de scan van haar overlijdensakte bekeken. Bingo! Haar vader was Jacobus Holm, moeder onbekend. Hoe anders dan bij haar zuster die in 1818 overleed en waarvan toen beide ouders niet bekend waren. Nu doorpakken op Zeeuwen Gezocht leverde zeven treffers op tussen 1775-1780 met de vermelding bemanningslid, afkomstig van Carelshaven. Een zoekopdracht met alleen Holm en – een slimigheidje dat ik eerder niet had toegepast – rol 'partner' leverde het overlijden van Willemina Swindelman op te Vlissingen op 5 januari 1827. He? Swindelman? Die naam was ik toch ergens tegen gekomen? Waren de doopgetuigen van het eerste kind Krul niet Daniel en Wilhelmina Zwinderman? En Willemina leefde nog toen haar jongste dochter in 1818 in Vlissingen overleed. Hoezo ouders onbekend? Slordigheid van de aangevers of waren de familieverhoudingen gebrouilleerd geraakt? Maakt niet uit. Eindelijk had ik na eindeloos veel geduld en een omweg de zo vurig gewenste doorbraak te pakken.

De reizen van Jacob Holm, van Carelshaven

Via een zoekopdracht in de website Zeeuwen Gezocht, kwamen de eerste vier reizen van Jacob in beeld. Aanvullend kwam nog een reis via de website VOC opvarenden te voorschijn, zie het overzicht op p.19.

Zetten we de reizen uit in een tijdslijn dan wordt het duidelijk waarom de beide genoemde dochters waarschijnlijk de enige kinderen van het echt paar zijn geweest. Dochter Anna is op basis van haar leeftijd bij overlijden geboren circa 1773 en dus vóór de eerste reis. Tussen het einde van de eerste reis en het begin van de tweede reis kan in principe nog een kind geboren zijn. Tussen de tweede en de derde reis zit slechts één dag, een kind is daarmee niet onmogelijk maar wel onwaarschijnlijk. Tussen de derde en de vierde reis zit weer een jaar, precies het jaar waarin mijn voormoeder Johanna geboren moet zijn. De periode tussen de vierde en de vijfde reis valt moeilijk te beoordelen omdat de einddatum van de vierde reis niet is ingevuld. Bovendien speelt daarbij de overstap naar de VOC een rol. Die overstap hoeft niet per se hier in Nederland te hebben plaatsgevonden, maar kan ook elders op de wereld waar de VOC kantoren had, hebben plaatsgevonden. Het kan een reden zijn waarom bij het overlijden van mijn voormoeder de naam van haar vader niet is vermeld. Zij heeft hem dan nooit gekend.

1e reis:	Schip: 's Lands fregat <i>Walcheren</i> ; in dienst van de Admiraliteit van Zeeland
Datum begin: 17-2-1775, Datum einde: 19-11-1775;
in functie van kuiper ²
2e reis:	Schip: 's Lands fregat <i>Brunswijk</i> ; in dienst van

- de Admiraliteit van Zeeland
Datum begin: 20-11-1776, Datum einde: 4-10-1777; in functie van kuiper³
- 3e reis: Schip: 's Lands fregat *Brunswijk*; in dienst van de Admiraliteit van Zeeland
Datum begin: 5-10-1777, Datum einde: 2-1-1779; in functie van kuiper⁴
- 4e reis: Schip: *Snauw Jonge Willem*; in dienst van de Middelburgsche Commercie Compagnie reis naar: Middelburg-Guinee-Bogt van Gabon-Amerika-Middelburg
Datum begin: 18-07-1780, Datum einde: [niet ingevuld]; in functie van opper-kuiper⁵
- 5e reis: Schip: *Zeeland*; in dienst van de VOC
Datum begin: 1784, Datum einde: 6-10-1792; in functie van ondertimmerman
Reden uit diensttreding: overlijden, in Azië⁶⁷

Hoe nu verder?

Voor vader Jacobus Holm moet ik nu verder zoeken in Bad Karlshafen, aan de Weser in de noordelijke punt van Hessen. Deze stad is in 1699 door Franse Hugenoten gesticht, maar in 1717 door landgraaf Karl I van Hessen-Kassel omgebouwd tot havenplaats. Dat bracht werkgelegenheid met zich mee en een grote toestroom van mensen van elders. Is er toen ook een Holm naar deze stad getrokken?

Voor het onderzoek kun je twee dingen doen: er naar toe gaan, 'sfeer proeven' en een indruk krijgen van de leefomgeving van de familie Holm aldaar, of direct in de DTB duiken via Archion, de website van de evangelische kerken in Duitsland. Tegen betaling kun je dan een zekere periode scans doornemen. Je kunt natuurlijk ook beide doen en het nuttige met het aangename verenigen.

De familie Zwinderman/Swindelman liet zich vrij gemakkelijk nog een generatie hoger opvoeren als gevolg van onroerend goed transacties. Maar dan stopt het opnieuw. Met uitzondering van een geslacht Zwinderman in Drenthe – beslist geen familie – is in een hele serie databanken nergens in Nederland, België en Duitsland enige vermelding van deze naam of varianten daarvan opgedoken. Voorlopig zijn de oudste twee generaties als volgt:

- I. Leonardus Zwinderman(s) senior (Zwindelman, Swindermans), geboren voor 1720 (schatting), gegoed in Middelburg en Koudekerk, overleden/begraven Vlissingen (Oude Kerkhof) 20/24 september 1789 (wonende op de Schouvagterssingel), trouwt waarschijnlijk vóór 1744 N.N.

Zeeuws Archief, Transporten onroerend goed:
- 24 mei 1780: Koper: Leonardus Zwindelman, Verkoper: Pieter Boudewijnsen; Object: huis in de Winterstraat te Middelburg; Prijs: € 60-0-0 [inv.nr: D 69591].
- 10 december 1782: Koper: Leonardus Zwindermans,

Verkoper: Frederik Carel Donnadieu; Object: huis in de Winterstraat te Middelburg; Prijs: € 167-0-0 [inv.nr: D 69621].

- 14 januari 1783: Koper: Leonardus Swindermans, Verkoper: Joseph Hoen; Object: huis in de Winterstraat te Middelburg; Prijs: € 70-0-0 [inv.nr: D 69621].
- 19 januari 1784: Koper: Leonardus Zwindermans, Verkoper: Daniel Lampers; Object: huis op de Schoorsteenvegerssingel te Middelburg; Prijs: € 501-0-0 [inv.nr: D 69631].
- 21 juli 1786: Koper: Leonardus Swindermans, Verkoper: Pieter Winkelman; Object: pakhuis aan de Blauwedijk te Middelburg; Prijs: € 145-0-0 [inv.nr: D 69651].
- 9 februari 1787: Koper: Jacobus Bosman, Verkoper: Leonardus Swindermans; Object: pakhuis achter de Teerpakhuizen te Middelburg; Prijs: € 345-0-0 [inv.nr: D 69661].

Vader van:

1. Leonardus Zwindermans junior, geboren circa 1744, begraven Vlissingen 3 mei 1793 (oud 49 jaar, op de Schouvagerssingel).
2. Daniel Zwinderman, geboren vermoedelijk Middelburg circa 1748, volgt IIa.
3. Wilhelmina Zwinderman (Swindelman), geboren circa 1752, volgt IIb.
4. Willem Zwindermans, geboren circa 1756, dagloner, oud 57 jaar, inwoner van Vlissingen huis D103, 1813, overleden na 1813.
5. ? Johannes Jakobus Zwindermans, overleden Vlissingen op 22 november 1776, begraven Vlissingen (Oude Kerkhof) 26 november 1776 (van de Schouvagerssingel). Omdat zijn leeftijd niet bekend is, is het de vraag: is hij een zoon of een broer van Leonardus Zwindermans senior?

- IIa. Daniel Zwinderman, geboren vermoedelijk circa 1748, winkelier te Middelburg, herbergier te Koudekerke 1798, overleden na 12 juli 1799 (doopgetuige), trouwt N.N.

Zeeuws Archief, Transporten onroerend goed:

- 6 september 1793: Koper: Daniel Swindelmans, Verkoper: Cornelis Brouwer; Object: land te Koudekerke; Prijs: € 16-13-4 [inv.nr: D 69721].
- 22 oktober 1796: Koper: Daniel Swindermans, Verkoper: N.N.; Object: land te Koudekerke; Prijs: € 33-6-8 [inv.nr: D 69761].
- 28 oktober 1799: Koper: Rochus Johannis Vlamink, Verkoper: Daniel Zwinderman; Object: huis op de hoek van de Winterstraat te Middelburg; Prijs: € 393-15-0 [inv.nr: D 69801].

Vader van:

1. Hendrica Elisabeth Zwindermans, geboren vermoedelijk circa 1780, overleden Middelburg 24 augustus

1850 (oud 70 jaar), ondertrouwt Middelburg 31 maart 1798 Rochus Johannes (Rochus) Vlamink, geboren circa 1772, van Middelburg, koopman 1821, 1831, 1850/51, overleden Middelburg 12 februari 1851 (oud 29 (lees: 79!) jaar).⁸

2. Laurens Zwindermans, geboren vermoedelijk Middelburg voor 1780 (schatting), ondertrouwt Middelburg 14 januari 1802 Maria du Roo, uit Bergen Henegouwen.
3. Christina Johanna Zwindermans, geboren voor 1780 (schatting), ondertrouwt Vlissingen 5 juni 1801 (trouw-geld betaald) Caspar Gerrits, van Den Haag, lidmaat te Vlissingen jan.-mrt. 1776, woonde op de Bierkaai, koopt en verkoopt verschillende huizen tussen 1785-1796, doet belijdenis 1 oktober 1799 en woont dan in de Slijkstraat.
4. Christina Zwinderman, geboren circa 1784, overleden Middelburg 26 juli 1808 (in het Begijnhof, oud 24 jaar).

IIb. Wilhelmina Zwinderman (Swindelman), geboren circa 1752, overleden Vlissingen 5 januari 1827 (oud 74 jaar), trouwt voor 1773 Jacobus Holm, geboren Carelshaven voor 1750 (schatting), kuiper in dienst van de Admiraliteit van Zeeland 1775, opperkuiper bij de Middelburgsche Commercie Compagnie 1780, in dienst van de VOC als (onder) timmerman 1784-1792, overleden in Azië op 6 oktober 1792.

Uit dit huwelijk:

1. Johanna Jacoba (Anna) Holm, geboren Middelburg circa 1773, werkvrouw 1826, turfwerkster 1831, overleden Bergen op Zoom 5 juni 1831⁹, ondertrouwt/trouwt Bergen op Zoom 3/18 oktober 1795 Hendrik Pieterse, geboren Bergen op Zoom circa 1768, turfdrager 1827, overleden Bergen op Zoom op 14 augustus 1827, zoon van Pieter Pietersen en Willemina Toelands. Uit dit huwelijk zeven kinderen.
2. Johanna Cornelia (Johanna) Holm, geboren Vlissingen eind 1779, overleden Vlissingen 30 april 1818 (zie kwartiernummer 111 op p.17).

(2) De casus Verrestein

Wat hadden we al gevonden: Ondergetekende en wijlen onze oud-voorzitter H.H.W. Van Eijk, historicus en middeleeuwen specialist, zaten al sinds eind jaren zeventig van de vorige eeuw vast op een gemeenschappelijk voorouderpaar: Pieter Smith en Johanna Verrestein. Pieter komt eind 1768 als getrouwd man van Veere naar Vlissingen en wordt aldaar aangenomen als lidmaat op 27 december 1768. Het echtpaar vierde in november 1815 hun 60-jarig huwelijksfeest en had twaalf kinderen. Zij waren al eerder bekend in Vlissingen, want hun ondertrouw/trouw vond daar plaats op 18 oktober/5 november 1755.

Uitgaande van de vernoemingsregels zouden de ouders van Johanna een echtpaar Martinus Philippus Verrestein en Johanna N.N. geweest moeten zijn. De voornamen combinatie

Martinus en Philippus is wel heel bijzonder, reden om te veronderstellen dat er wel wat te vinden moest zijn. Helaas, de werkelijkheid bleek wel heel weerbarstig te zijn. Veere was decennia lang een ramp voor genealogisch onderzoek. Wel vonden we nog een Catharina Verrestein, die op 30 maart 1756 lidmaat werd te Vlissingen en aldaar overleed op 15 april 1798, en een Jacoba Verrestein, die aldaar op 29 maart 1763 lidmaat werd. We mogen aannemen dat beide dames zusters van onze voormoeder Johanna waren.

Op een gegeven ogenblik ga je dan zoeken naar plaatsen elders in het land of België waar de familienaam Verrestein of varianten daarop voorkomt. En dan blijkt pas hoe zeldzaam deze naam is. Het enige wat in de buurt kwam, was in de omgeving van Oisterwijk in Midden-Brabant waar de naam Verst(e)ijnen generaties lang voorkomt. Ik was overigens op deze naam geattendeerd door grote vrachtwagens van een gelijknamig bedrijf! Nader onderzoek bracht tot mijn vreugde in de achttiende eeuw aldaar meerdere personen met de voornamen Martinus en Philippus aan het licht. De naam Verstijnen is een zogenoemd matroniem, afgeleid van 'vrouw Christina'. Een verbastering naar Verrestein zou slechts een kleine stap zijn geweest. De vreugde bleek echter van korte duur, want er kwam nergens een passende verbinding in beeld.

De doorbraak

De voornaam Martinus Philippus liet me niet los. Ik besloot uiteindelijk als noodgreep de database Zeeuwen Gezocht nog eens uit te proberen zonder een patroniem of familienaam in het zoekscherm in te vullen. De database was in de loop der jaren enorm gegroeid door de ontsluiting van nieuwe bronnen. Wellicht dat daardoor misschien nieuwe data beschikbaar waren gekomen. Het resultaat was voor mij verbluffend. Martinus Philippus kwam tevoorschijn onder de namen Varenstijn, Farnestein, Farnensti, Farnestei en Farrenste. Genoemde naamsvarianten wijzen in een heel andere richting dan Verrestein en Verstijnen!

Hij bleek zeeman te zijn op de beruchte slavenschepen, want de treffers kwamen uit de Monsterrollen bemanning schepen van de Middelburgsche Commercie Compagnie. Deze bleken ook te zijn gepubliceerd door P.F. Poortvliet (zie noot 7). Maar had ik hem daarin gezocht op de naam Verrestein dan had ik hem niet gevonden. Dankzij internet en database kunnen we deze voorvader nu verder in beeld brengen:

Hoe nu verder?

Eerst maar eens kijken of met de genoemde naamsvarianten in de hand een beeld kan worden gecreëerd van het voorkomen van de naam naar plaats en tijd. Dat levert in het begin natuurlijk alleen maar een rij snippers op, maar dat geeft niet. Je moet toch immers ergens beginnen. Deze poging leverde in elk geval een aantal treffers op.

Reis 1: Voornaam: Martinus Philippus,
Achternaam: Farnestei
Plaats: Vlissingen
Rol: Bemanningslid
Functie rang: Matroos
Datum: 04-11-1738
Naam schip: De Jonge Jacob
Type Schip: Fregat
Havens: Spaans West Indie
Inventarisnummer: 635

Reis 2: Voornaam: Martinus Phillipus,
Achternaam: Farnesti
Plaats: Vlissingen
Rol: Bemanningslid
Functie rang: Matroos
Datum: 26-10-1740, Datum einde: 14-01-1742
Naam schip: D' Africaanse Galley
Type Schip: Fregat
Havens: Kust van Guinee, Suriname
Inventarisnummer: 186

Reis 3: Voornaam: Martinus Philippus
Achternaam: Farensteijn
Plaats: Vlissingen
Rol: Bemanningslid, Functie rang: Matroos
Datum: 24-11-1743, Datum einde: 07-11-1744
Naam schip: D' Africaanse Galley
Type Schip: Fregat
Havens: Kust van Afrika
Inventarisnummer: 192

Reis 4: Voornaam: Martinus Philippus,
Achternaam: Farrenste
Plaats: Vlissingen, Rol: Bemanningslid,
Functie rang: Constabels maat
Datum: 04-05-1745, Datum einde: 10-04-1747
Naam schip: Hof van Zeeland, Type Schip
Fregat, 24 canons 57 man
Havens: Caraibische Zee, Amerika
Inventarisnummer: 603

Om te beginnen een Maria Fersteijn, begraven op het Westkerkhof te Middelburg op 7 april 1784, die op de Molenberg aldaar woonde. Zij blijkt een dochter te zijn van Willem Fersteijn, vermeld op de monsterrollen van de VOC 1733 als bottelier, overleden aan boord van de Valkenisse op 11 september 1733. Hij was afkomstig van Oosburg (=Oostburg in Zeeland?). Diezelfde monsterrollen leverden ook een Abraham van Farnestijn op als bottelier op het VOC-schip de Susanna in 1729 en afkomstig van Amsterdam. In Amsterdam kwam vervolgens de ondertrouw van een Maria Varensteijn met Dirck Vos aan het licht op 29 mei 1660, alsmede een doopgetuige Joanna Varenstijn op 14 juni 1810.

Verder komt in Leiden een Maria Farenstijn voor als getuige bij het huwelijk van Godschalk Hiltrop en Maria Pieters op 9 mei 1683. Zij woonde in de Zijlpoort te Leiden.

In de genealogie van Sijpesteijn kwam een Evert van Sijpesteijn tevoorschijn, geboren rond 1566 in Utrecht als zoon van Hendrick van Sijpesteijn en Diverda van Wensbeeck. Hij is in 1592 te Utrecht getrouwd met Margaretha van Varensteyn, dochter van Willem en Clasina van Haeften. In Utrecht is tot dusver niets teruggevonden.

En wie schetst mijn verbazing toen nota bene bijna bij mij om de hoek in het buurdorp Babberich tegen de Duitse grens een landgoed Varenstein heeft bestaan, vermeld van 1546-1703. Het werd ook vermeld als Vaerenstein, Verrestein en Hof die Kolck. Na 1703 wordt het goed uitsluitend nog 'de Kolck' of de Kolkhof genoemd. Het is nu een sportcomplex. Tot nog toe is niet gebleken dat uit dit goed ook de familienaam is ontstaan. De zoektocht gaat nu gewoon door.

Naschrift

Moraal van dit verhaal is: geef nooit de moed op. Vroeg of laat komt er wel iets te voorschijn wat je verder helpt. Voorwaarde is wel dat je flexibel en creatief moet denken en veel moet lezen. Pin jezelf niet vast op harde aannames, maar zoek vooral ook 'er om heen'. Dat verschaft je een bredere kijk waardoor je ontvankelijker wordt voor het toeval. <<

Noten

1. Memorie van Successie, kantoor Vlissingen, inv.nr. 571, cassette 92, nummer 114, 30 april 1818.
2. Toegangsnummer 508 Rekenkamer van Zeeland, 'Rekenkamer C', (1573) 1597-1805 (1808), inv.nr. 8035.
3. Toegangsnummer 508 Rekenkamer van Zeeland, 'Rekenkamer C', (1573) 1597-1805 (1808), inv.nr. 8036.
4. Toegangsnummer 508 Rekenkamer van Zeeland, 'Rekenkamer C', (1573) 1597-1805 (1808), inv.nrs. 8043 en 8036.
5. Toegang 20 Middelburgsche Commercie Compagnie (MCC), 1720-1889, inv.nr. 686.
6. Nationaal Archief, Den Haag, Verenigde Oostindische Compagnie (VOC), nummer toegang 1.04.02, inventarisnummer 13289, fol. 74.
7. Literatuur: de eerste drie reizen zijn beschreven in: P.F. Poortvliet, *De bemanningen der schepen van de Admiraliteit van Zeeland 1750-1759* (uitgave NGV Afdeling Zeeland 1995-1997) (nummer 7786 resp. 9661 en 9896); de vierde reis is beschreven in: P.F. Poortvliet, *De bemanning der schepen van de Middelburgsche Commercie Compagnie 1721-1803* (uitgave NGV Afdeling Zeeland 1995), deel 3, pagina 231.
8. Memorie van Successie, kantoor Middelburg, inv.nr. 436, cassette 65, nr. 17/814.
9. Bergen op Zoom, Volkstelling 1830, inv.nr. 83, blad 104: Johanna Jacoba Holm, oud 57 j, geboren te Middelburg; en: Memories van successie Bergen op Zoom deel 17, inventarisnummer 17, aktenummer 153.

De ontdekkingstocht van een beginnend genealoog

De eerste generaties Goudswaard op Noord-Beveland

1. Kaart Noord-Beveland van F. en J. Symonssen Indervelde uit 1620. Het noorden is onderaan.

Het begon een paar jaar geleden met wat documenten van mijn oom die indertijd aan de Duitsers zijn zuivere Ariërschap moest bewijzen. Dat leidde zonder enige voorkennis tot wat verkenningen op internet en voor ik het wist was ik op MyHeritage ingelogd. Nooit van gehoord. Door op wat groene knoppen te drukken ging een wereld open. Half Zeeland leek familie te zijn als je maar genoeg zijtakken volgde. Al gauw bleek ook FamilySearch te bestaan dat leidde tot de ontdekking van de overgebleven Noord-Bevelandse kerkboeken en RAZE-documenten.

Deze bleken de sleutel te bevatten tot het uitbreiden van de directe lijn Goudswaard met vier generaties, beginnend rond 1732 op Noord-Beveland en eindigend rond 1580 in het dorp Goudswaard/Corendijk.

Kort overzicht van de stamboom

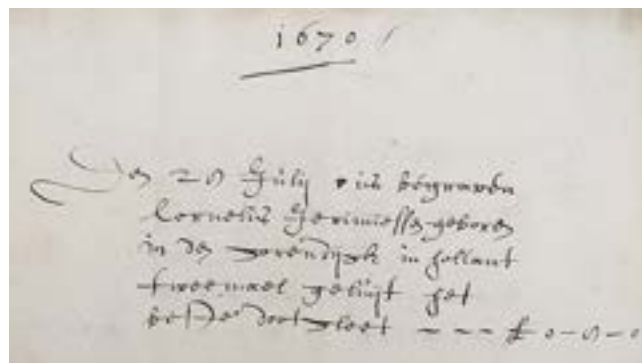
De directe lijn was na een alternerende reeks van Pieters en Joosten allen woonachtig op Noord-Beveland blijven steken bij Pieter Goudswaard, geboren rond 1732. Daaraan bleken nu vier generaties te kunnen worden toegevoegd. De eerste stap daartoe werd geleverd door het doopboek van Kortgene en het kerkboek van Wissenkerke; niet het doopboek van Wissenkerke want dat is in mei 1940 te Middelburg verbrand. Pieter van 1732 en Janna de Clerck hadden op Kortgene de volgende kinderen laten dopen: Blesientje in 1758, Jan in 1761, en Joost in 1762.

De vraag was vervolgens of Jan dan wel Joost vernoemd was naar Pieters vader. Nu vermeldde het kerkboek van Wissenkerke een Cornelis Goudswaard, voor het eerst genomineerd als diaken in 1695 en ouderling in 1720, alsmede een Joost Cornelisse Goudswaard.¹ Deze Joost was met Blasina Geelhoed getuige bij de doop van Blesientje in 1758. Met deze gegevens als uitgangspunt werd onderstaande reconstructie verkregen. Daarin zien we Joost Pieterse, geboren 1762, vernoemd naar zijn opa Joost Cornelisse van 1703. Overigens konden de jaartallen 1703 en 1766 pas in een latere fase worden toegekend aan Joost, toen meer documenten gevonden waren.

Argumenten voor de keuze van Joost van 1703 als vader van Pieter van 1732 waren:

- Pieters dochter Blesientje is vernoemd naar Blasina Geelhoed.
- Pieter 1732 is vernoemd naar Pieter Maartens Geelhoed 1670, want in Wissenkerke werd Blasina vermeld met haar patroniem Pieters Geelhoed.

De tweede stap was eenvoudig: Joost Cornelisse had als vader Cornelis Goudswaard, de ouderling uit het kerkboek van Wissenkerke. Dat kon niet missen: de jaartallen grijpen mooi in elkaar en op een klein dorp als Wissenkerke kon er maar één Cornelis Goudswaard zijn. Dat dit alles zo was werd later uitgebreid bevestigd door documenten. De volgende fase bestond uit het maken van een reconstructie op basis van de vele namen in het doopboek van Colijnsplaat die iets met Goudswaard te maken hebben. Een hoogtepunt was het vinden van het overlijdensdocument uit 1670 van Cornelis Jeremiasse. Daar lezen we klaar en duidelijk dat de familie van het dorp Goudswaard komt. Dat zat er toch wel in maar hier staat het letterlijk zwart op wit: ... *geboren in den Corendijck in Hollant*.² De dorpen Korendijk en Goudswaard in de Hoekse Waard zijn zowat synoniemen.

2. Overlijden van Cornelis Jeremiassen: 'Den 28 julij is begraven Cornelis Jeremiassen geboren in den Corendijck in Hollant. Tweemaal geluyt, het beste dootcleet ... £ 0-8-0'.

De volgende fase

Toen was daar in 2015 de open dag van het Zeeuws Archief te Middelburg waar men mij verwees naar Jaap Zondervan, Noord-Bevelandspecialist. Wat mij maanden speurwerk had gekost toverde hij in korte tijd uit zijn database met daarbij een hele reeks nieuwe gegevens, alsmede een aantal correcties. Jeremias bleek Jeremias Barentse te zijn, overleden 1635 en zijn vrouw was Willemken Adriaens.

Corendijck, 1580

De stilte op het eiland moet indrukwekkend zijn geweest. In 1948 schreef L. J. Verhoeven een boekje over Korendijk genaamd 'Geschiedenis van vlastienden, dijken, gorzen, rietvelden en schaftgelden van Goudswaard, genaamd de Korendijk'. Alleen al met deze titel gaf hij een indruk van de atmosfeer daar in 1580. We komen het gebied voor het eerst tegen in 1246 onder de naam *Corendic*. Het bestond uit een aantal gorzen, van elkaar gescheiden door kleine kreken. In de loop der tijd werden die gorzen ingepolderd en vormden samen een geheel dat vast zat aan het Land van Putten. Maar door de Sint Elizabethsvloed van 1421 werd het een eiland gescheiden van het 'vasteland' door de Spije. In 1439 werd de Oud-Corendijkse polder ingedijkt, ... *een nieuw Coornlandt aan die zuytzid van de Beeningen, ... heeten Coorndijck, Coewaert, Gouwaert*. Zo werd in 1439 de nieuwe polder omschreven waarin kort daarop het dorp Goudswaard kwam te liggen. De naam is waarschijnlijk afkomstig van het gors Gouwaert. De parochienaam was eerst Goutsweert, later meest Corendijck, en al gauw waren de namen Goudswaard en Korendijk ongeveer synoniem. Vlakbij Goudswaard ligt het dorpje Pier-shil. Dat begon in 1524 toen Karel V een aantal gorseigenaren toestemming gaf tot het indijken van *seekere uytlinden, slijken ende uytgorssen ... den Ommeloop van Groot ende Cleyn Puttenmoer, Monnikenlant met heuren toebehoren*. Deze ingedijkte stukken land vormen nu de polder Oud-Pier-shil waar het dorp Piershil werd gesticht. Jeremias is niet de

enige inwoner van Corendijk die naar Colijnsplaat is getogen. Behalve hem vinden we rond 1630 op Colijnsplaat ook de herbergier Jan Leendertse, de schepen Leendert Cornelis en verder Faes Cornelisse, alle drie met de achternaam *van Goudswaard*. Opvallend vaak zien we Faes Cornelisse en Jeremias Barentse als getuigen bij elkaars doopplechtigheden, zelfs tot in de volgende generatie.³ Dat lijkt erop te wijzen dat Faes Cornelisse een neef was van Jeremias, en zijn de andere van *Goudswaards* geen direct aanwijsbare familie. Hier vanuit gaande is het opvallend dat Jeremias geen zoon Barend heeft, maar zijn oudste zoon de naam Cornelis geeft. Was zijn vader Barend al vroeg gestorven en werd hij opgevoed door diens broer Cornelis, de vader van Faes? Het zou goed kunnen gezien hun nauwe betrekking. Behalve dit alles lijkt het erop dat Jeremias op Corendijk nog een broer Jacob had die daar molenaar was. Een document van 1623 vermeldt: *Aren Jansz, molenaar te Corendijk, verkoopt de korenmolen, staande buiten dorp Corendijk, zoals zijn voorzaten zaliger met alle rechten hadden volgens de brief van 1 aug 1558 met grootzegel, aan Jacop Barens voor 1400 gulden. Te betalen f 500 contant 31 mei 1623 en voorts f 200 's jaars ... De molen belast met f 12 's jaars t.l.v. koper. Melssche f 600 wegens een lening. Hij neemt hypotheek op 10 gemet land in de Noordpolder en op de korenmolen, huis en erf.*⁴

Probleemstellingen

De stamboom was nu weliswaar verrassend uitgebreid, maar klopte dat alles wel? Minstens twee beweringen vereisten verantwoording. Ten eerste: hoe kan het patroniem Jeremiassen plotseling overgaan in de achternaam Goudswaard? Ten tweede: hoe valt te bewijzen dat Cornelis Jeremiassen, geboren rond 1610, de vader is van Cornelis Goudswaard, geboren rond 1662? En op de achtergrond van deze vragen speelde steeds de nieuwgierigheid naar de atmosfeer op het eiland, het leefklimaat. Het was Jaap Zondervan die me de weg wees: ik moest naar het Gemeente Archief Noord-Beveland te Wissenkerke, waar zich de Rechterlijk Archieven Zeeuwse Eilanden (RAZE) van Noord-Beveland bevonden. Aldus gedaan. En daar zat ik ineens met een aantal blauwe mappen met witte strikjes voor me. De eerste schrik ging al gauw over in verrassing. Je kwam van alles tegen. Schepenverslagen bleken spannende informatie te bevatten. En naarmate je meer vond kreeg ook het leefklimaat steeds meer inhoud en kleur. Dat alles leidde tot de volgende schets van het Noord-Beveland waar Jeremias Barentse en Willemken zich vestigden zo tussen 1615 en 1620.

Noord-Beveland rond 1620

Jeremias Barentsen en zijn vrouw Willemken behoorden bij de pioniers die vanaf 1598 opnieuw begonnen Noord-Beveland te ontginnen. Het eiland had toen al een geschiedenis van 600 jaar achter de rug. Evenals alle eilanden in de Delta was het vanaf pakweg het jaar 800 door opwassing langzaam

bewoonbaar geworden zodat in 936 al van Kampen werd gesproken en in 1216 Geersdijk een zelfstandige parochie werd genoemd.⁵ In de dertiende eeuw was Kats al een baronie, had Emelisse een Armengasthuis en werd in 1411 de stad *Cortgeen* ommuurd. Toen kwam daar in 1530 de Sint Felixvloed die het eiland 70 jaar lang onder water bracht. In 1598 werd de drooglegging begonnen en werden de verse polders verpacht. Het moet tussen 1615 en 1620 zijn geweest dat Jeremias Barentse zich op het eiland gevestigde want zoon Cornelis werd rond 1610 nog op Corendijk geboren terwijl we hem in 1628 op Colijnsplaat vinden als doopgetuige, waar hij toen al duidelijk een ingezetene was.⁶ De reden waarom ze Corendijk achter zich gelaten hebben en opnieuw zijn begonnen op Colijnsplaat was landhonger. Boeren zochten land voor hun zonen en de Zuid-Hollandse polders boden geen ruimte meer voor uitbreiding. Het was bekend dat jonge polders al na een paar jaar schitterende oogsten gaven. Een goede oogst aan koolzaad het eerste jaar kon je soms al voor de helft uit de schulden helpen. Jeremias moet wel boer zijn geweest want zijn zoon Cornelis was dat ook. Verder weten we dat Maria van Clootwijk getuige was bij de doop van Jeremias' kleinkind, wat ook reden geeft hem voor te stellen als een redelijk bemiddelde pachter.⁷ Want Maria van Clootwijk was een dochter van Jaspaer van Clootwijk, sinds 1610 namens de Prins van Oranje de rentmeester van het eiland en ongeveer Jeremias' leeftijdgenoot.⁸ Jaspaer was rond 1588 geboren in Geertruidenberg, waar zijn vader Matthijs van Clootwijk burgemeester was. Gezien de goede verstandhouding tussen Jeremias en Maria van Clootwijk moet de eerste wel een probleemloze betaler van pachtgeld aan rentmeester van Clootwijk zijn geweest, en dat impliceert weer dat zijn bedrijf blijkbaar goed rendeerde. Op Corendijk was Jeremias ook al belijdend kerklid geweest, maar was hij in een gebrouilleerde verhouding vertrokken. We lezen dat in de notulen van Colijnsplaat 8 april 1629: *Jeremias Barentse versocht hebbende toegelaten te worden door nieuwe belijdenisse des geloofs, is hem geantwoord dat hij hem eerst sal versoenen met den kkraet daer hij vandaer gecomen is, waerop hij versocht heeft dat sulx soude geschieden schriftelijck van ons en dat hij hem dan soude aenstellen gelijk als behoort; dat versook heeft den kkenraet ingewillicht en den minister opgelijdt met den eersten te schrijven aen den kkraet van Coorendijk.*⁹ Dit is het tweede document dat expliciet de naam Corendijk vermeldt!

Verantwoording van de naam Goudswaard

De familielijn begint met Jeremias Barentse, gaat dan verder met zijn kinderen die het patroniem Jeremiassen dragen en daarna zie je steeds de achternaam Goudswaard. Hoe weten we dat het om dezelfde familie gaat? Dat is met name belangrijk voor Cornelis Goudswaard, 1662-1722, voor wie we stellen dat zijn vader Cornelis Jeremiassen was. We geven daartoe een paar voorbeelden uit het doopboek van Colijnsplaat. 1673. De familienaam Goudswaard vinden we voor het eerst in 1673 bij Janneke Jans Goudswaard als haar dochter Adriaantje

wordt gedoopt. Janneke wordt geboren in 1650 als dochter van Jan Jeremiasse. Zowel Janneke als Jan zijn veel voorkomende namen die specificatie vereisen. Dat gebeurt dan ook: in 1673 is het moeder Janneke Jans Goudswaart. Getuige is Rachel Jans Goutswaart, haar zus, geboren in 1652 als dochter van Jan Jeremiasse. Rachel is een relatief weinig voorkomende naam. Toch wordt zij niet Rachel Janse genoemd maar Rachel Jans Goutswaart, blijkbaar omdat haar vader toen al bekend stond als Jan Goudswaard.

1684. Janneke Jans Goudswaard is dan weer moeder met als getuige haar vader Jan Jeremiasse Goudswaard, nu dus ook benoemd met zijn achternaam.

1684. Suzanna wordt in 1657 geboren als dochter van Jan Jeremiasse en Adriaantje Marinusse. Maar in 1684 is het Suzan-
netje Jansdr Goudswaard als moeder van haar zoon Pieter.

1688. In 1667 krijgen Jeremias Cornelissen en zijn derde vrouw Maatje Adriaanse een zoon Adriaan, die in 1688 als Adriaan Jeremias Goudswaard getuige is bij zijn in 1659 geboren halfzus Maria Jeremias Goudswaard.

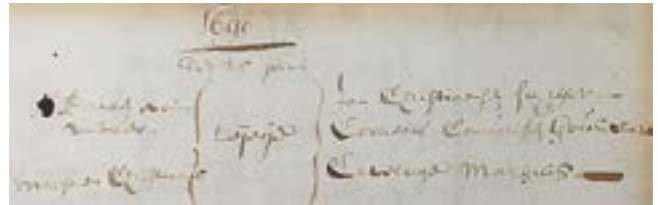
1691. Maria Jeremias Goudswaard is dan moeder van zoon Jeremias. Getuigen zijn haar halfbroer Adriaan Jeremias Goudswaard en Jan Cornelisse Goudswaard, hun oom.

Vanaf 1682 worden alle familieleden in dat doopboek aangeduid met de achternaam Goudswaard, maar aan de voorbeelden zien we dat deze naamgeving al lang voor dit jaar was ingezet.

Met name het voorbeeld van 1691 is interessant: Jan Cornelisse wordt daar genoemd Jan Cornelisse Goudswaard; interessant omdat dit sterk suggereert dat hij en Cornelis Cornelisse Goudswaard, 1662-1722, dezelfde vader Cornelis Jeremiasse hadden, temeer als we beseffen hoe klein het dorp Colijnsplaat was! In 1641 had dominee Andreas Rotarius het over de *gemeijnte alhier, bestaende omtrent uit 300 lidtmaten*.¹⁰

Cornelis Goudswaard, 1662-1722

Centraal in dit betoog staat de stelling dat hij de zoon was van Cornelis Jeremiasse, ofwel de (half)-broer van Jeremias en Jan Cornelissen. Dat is het resultaat van een benadering van twee kanten. Enerzijds hebben we de familie Goudswaard die begint met Jeremias Barentsen en die we kennen uit het doopboek van Colijnsplaat. En aan de andere kant hebben we hier Cornelis Goudswaard, de vader van Joost, van wie we veel informatie vinden in het kerkboek van Wissenkerke. Zo vormt hij als het ware een scharnier in de stamboom en komt hij als vanzelf centraal te staan in dit artikel. De veronderstelling dat Cornelis bij de familie Goudswaard van Jeremias Barentsen behoort ligt voor de hand: ze hebben dezelfde achternaam. Nu woonden op Noord-Beveland nog wel twee andere families (van) Goudswaard maar die hadden duidelijk andere voornamen. Het doorslaggevende argument voor onze bewering vormt een document van 25 juni 1690 waarbij Cornelis doopgetuige is met Adriaan Joosse Keuvelaar als vader en Maeijke Christiaans Schrijver als moeder. Hij wordt hier genoemd als Cornelis Cornelisse Goudswaard!

3. Doopinschrijving 25 juni 1690

Cornelis' vader heette dus Cornelis Goudswaard, net als hijzelf. Nu vinden we in het doopboek van Colijnsplaat heel veel Cornelis Cornelissens, maar als in 1690 je achternaam Cornelisse Goudswaard was dan behoefde dit geen nadere toelichting: dan was je een (half-)broer van Jan Cornelisse Goudswaard, Jeremias Cornelisse Goudswaard en Leuntje Cornelisse Goudswaard, en was je vader Cornelis Jeremiasse. We zagen immers dat de Jeremiassens in die tijd al jaren de naam Goudswaard droegen. In 1647 was dat nog niet zo. Dat blijkt uit de notulen van dominee Andreas Rotarius: *den 2. lunij A° 1647. Men sal Cornelis Jeremias mede eens aenspreken ende hem vermanen nae te laten des sondays onder de predicatie ofte op den gantschen sondaghet drincken binnen sijnen huise met eenige van sijn medegesellen, ofte vergaderingen in sijn huis tot groote ergernisse. Alsmede noch andere lidtmaten daerover bestraffen die daeraen oock soudén mogen schuldigh gevonden worden; ende den heer schoudt ofte stadthouder oock eens te gelegener tijt versoecken om sulcke huizen te visiteren ende de sondays drinckaerts vergaderingen te verstooren*.¹¹ Cornelis Jeremiasse zal na het overlijden van zijn vrouw Willemken Adriaens een nieuwe relatie zijn aangegaan, waaruit onze Cornelis is geboren.

Het doopdocument van 1690 levert nog meer op. De vader daar is namelijk Adriaan (Joosse) Keuvelaar. Nu was Cornelis ook bij nog twee andere doopgelegenheden getuige met hem als vader. De relatie tussen die twee wordt begrijpelijk als we weten dat Adriaan de oom was van Cornelis' vrouw Cathalijntje Duerinck. Hij was maar zes jaar ouder dan Cornelis. Ze moeten elkaar bijna als broers hebben gezien. Cornelis was niet de eerste die trouwde met iemand van de Keuvelaar-familie. Zijn twaalf jaar oudere nicht Janneke Jans, dochter van Jan Jeremiasse, deed dat al eerder. Haar schoonmoeder Tanneke Adriaense was een tante van Adriaan Joosse Keuvelaar. Dat Janneke Jans met iemand van de familie Keuvelaar trouwde verbaast ons niet als we zien dat haar vader bij vijf gelegenheden doopgetuige was bij iemand van die naar alle waarschijnlijkheid familie of verwant daarmee. Zo was het in 1627 Grietje Jans die als getuige optrad bij de doop van Cornelis' tante Rachel Jeremiasse.¹² En Grietje Jans was de vrouw van, jawel, Adriaen Joossen Ceuvelaar. Drie generaties lang bestond er blijkbaar een vriendschappelijke verstandhouding tussen de families Goudswaard en Keuvelaar. Waar het hier om gaat is dat dit alles het plaatje bevestigt dat Cornelis helemaal past in de familie Goudswaard / Jeremiasse / Barentse. Cornelis heeft Cathalijntje Duerinck dus al van jongs af aan gekend, als het al niet was binnen de familiekring dan toch in de kring van het dorp waar iedereen elkaar kende. De

eerste doop waarbij Cornelis door Adriaan Keuvelaar werd gevraagd als getuige vond plaats op 1 februari 1688. Daarom is het hoogstwaarschijnlijk dat hij en Cathelijntje in 1687 getrouwd zijn. Op grond hiervan schatten we Cornelis' geboortjaar op 1662. Bij zijn trouwen was hij dan 25 en Cathelijntje 19 jaar. Het zal wel zo gegaan zijn: in 1670 overleed Cornelis Jeremiasse, acht jaar na de geboorte van het nakomertje Cornelis. De kleine Cornelis zal zijn opgevoed door zijn moeder (Liesbeth?) en door zijn oom Jan Jeremiasse. In die kring was hij van jongs af aan vertrouwd met Cathelijntje Duerink met wie hij dan ook trouwde. Dat hij een goede relatie had met zijn halfbroer Jan Cornelisse, die naar het schijnt geen kinderen had, moge blijken uit het fraaie handschrift van Cornelis' dochter Liesbeth die dat, naast van schoolmeester Boudewijn Keest, ook geleerd kan hebben van haar oom Jan die schepen was op het – zeer kleine – dorp Kats en naaste medewerker van schout Jan de Buth. Liesbeth trouwde met diens zoon Johan de Buth.

Enkele impressies van Wissenkerke rond 1720

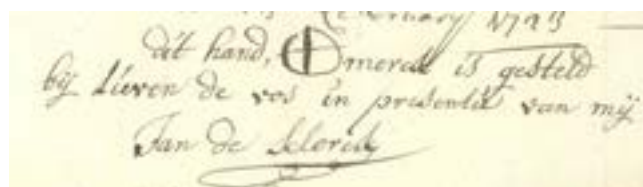
In 1652 werd de Wissenkerkse polder drooggelegd en werd een begin gemaakt met de opbouw van het dorp, noordelijk van het oorspronkelijke dorp van voor de Sint Felixvloed van 1530. Bovenstaande kaart van F. en J. Symonssen Indervelde is van 1620.¹³ Het grootste deel van het eiland, in geel aangegeven, was in die tijd nog slik of stond onder water. Het groen gekleurde is schor. Bijna 40 jaar lang zag je vanaf de dijk van Nieuw Noord-Beveland de vervallen kerktoeren van het oude Wissenkerke boven het schor uitsteken. Deze schitterende kaart geeft de locatie daarvan duidelijk aan en maakt dat je onderstaand citaat uit 1722 direct kunt plaatsen. Het zuiden ligt hier aan de bovenkant.

Gedurende die zeventig jaar van onder water staan was alleen de kerktoeren zichtbaar geweest, die diende als oriëntatiepunt voor schippers. Dat wordt schitterend verwoord in het volgende getuigenis uit 1722 van Pieter Geelhoed, oud 55 jaar, Cornelis Marinus de Vos, oud 56 jaar, en David Geelhoed, oud 47 jaar voor de schepenen van Geersdijk en Wissenkerke: *dat het vaerwater genaemt het Fael, en aldus voor lange jaeren immers sooveel ons geheugt genaemt geweest, gelegen is ten noorden van de heerlijkheid van Wissenkerke omtrent stael van een ouden verdronken zeedijk ... tussen den eijlande van Schouwen en Noort Beveland ... Voort dat de kreke van Vliete off Vlietepolder is gelegen ten oosten van gemelde heerlijkheid van Wissenkerke, en ten zijden van het voorsijde Fael loopende ... Alle de schippers voor desen van Wissenkerke aff staken om nae ZZee (= Zierikzee) off Hollant te vaeren deselve altijd ... door de Vlietekreke ... Daer en boven dat hij als schipper diversche malen door het gemelde Fael is gevaeren en daerin meenigmael ten anker heeft gelegen nemende altijd voor een vast baken in het inkomen van het gemelde Fael de molen en den ouden vervallen thoorn van Wissekerke. Deze vervallen toren van het dorp is op de kaart hierboven met rood aangegeven.*

Ook Lieven de Vos, *oud 50 jaren*, verklaarde op 28 juni 1722 voor *redenen van wetenschap* dat hij lange jaren daer omtrent heeft gewoent en in het gemelte vaerwater heeft gevist en gevaeren.¹⁴

Dat het eiland niet helemaal geïsoleerd van de rest van de wereld leefde blijkt uit het volgende document. Van Lieven de Vos van wie in juni 1722 werd verklaard dat hij 50 jaar was, werd in februari 1723 genoteerd dat hij nog maar 48 jaar oud was! Maar dat was maar bijzaak. Waar het om ging was dat *nu omtrent over drie en een half jaar is gestrant op de Wolleplaat een bale peper dewelke ik ondergetekende aan Adriaan Ordonne wonende in de Rippolder heb bekent gemaakt die de voorz. bale peper met zijn wagen van de Wolleplaat heeft afgehaald en gebragt op sijn hofstee ...*

Dat was het vermelden wel waard, want een *bale peper* kwam uit verre landen, natuurlijk afkomstig van een VOC-schip. Helaas zal de waarde ervan gering zijn geweest als we denken aan de tijd die de peper in het zeewater moet hebben gelegen.

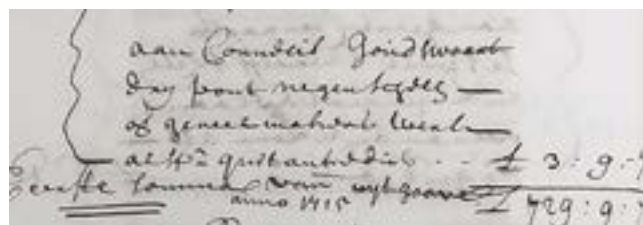

4. Handmerk Lieven de Vos: 'dit handmerck is gesteld bij Lieven de Vos'

De kinderen van Cornelis en Cathelijntje

In de boedelbeschrijving na Cornelis' overlijden in 1722 worden de volgende kinderen genoemd¹⁵ en wel in deze volgorde: Betty (Liesbeth), Marij (overleden in 1751), Grietie, Joos (overleden na 1766), Thona en Kathie.

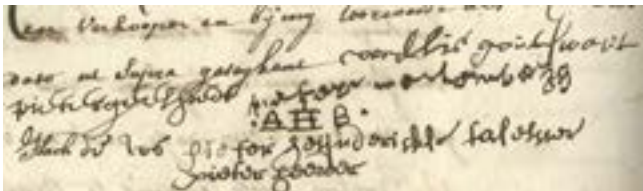
Verder weten we dat Joost 63 jaar oud was in 1766 en dat Liesbeth zo'n 25 jaar was in 1716.¹⁶ Dat Cornelis gareelmaker was op Wissenkerke blijkt behalve uit de inventaris van zijn nalatenschap ook uit een aantal bewaard gebleven betaalrekeningen, zoals die uit 1715 van Pieter Cornelisse de Vos.

5. Rekening gareelmakerswerken

Het lijkt erop dat Cornelis een (half-)broer Pieter heeft gehad, want een soortgelijke betaalrekening voor verricht gareelmakerswerk schreef Pieter de Vos ook uit ten bate van een zekere Pieter Cornelis Goudswaard, en wel eind 1722, dus na Cornelis' overlijden!¹⁷ Deze Pieter moet Cornelis' (half-)

broer zijn geweest, want hij staat niet vermeld op de inventarislijst bij Cornelis' kinderen. Behalve deze rekening weten we niets van hem. Financieel ging het hem wel goed. Op 14 juni 1709 kocht Cornelis van Pieter Dingenis Meulenberg voor *duysend Caroli guldens* een huis aan de oostseijde in de Voorstraate van den dorpe Wissenkerke. Duizend Carolie guldens waren 167 ponden Vlaams. Het contract werd ondertekend door Cornelis Goudswaard, Pieter Geelhoed, Isak de Vos, Pieter Hendrick Taselaar en Pieter Heerder. Het handmerk is van Anthonie Bogaart.¹⁸

6. De handtekeningen van Cornelis Goudswaard, Pieter Verhulst, Isaack de Vos etc.

Een deel van dat bedrag betaalde hij uit de opbrengst uit de verkoop diezelfde dag van zijn eigen *huijsinge*, staande aan de oostseijde in de Voorstraat ... voor de somme van eenen-seventig ponden Vlaams aan Boudewijn Keest, de schout van het dorp. Zo kwam Cornelis te wonen in een huis van 167 pond Vlaams en Boudewijn Keest in een huis van maar 71 pond. Den eersamen vroomen jongman Boudewijn Leendertse Keest was in mei 1670 mede namens Mr. Pieter van Reijgersbergen, borgemeester tot Vere met eenparigheijt van stemmen uijtvercoren ende beroepen om te wesen *ordinaris schoolmeester en voorsanger der plaetse en kercke Jesu Christi tot Wissenkerke*. Daarna was hij al gauw secretaris geworden en nu was hij schout. Je werd niet zomaar schoolmeester, maar rijk werd je er bepaald niet van. Boudewijn Keest overleed in mei 1713.¹⁹ Op diezelfde 14 juni 1709 tekende Cornelis ook nog eens voor de verkoop van zijn schuur voor de *somme van vijf-fentwintig ponden vlaams* aan Hubrecht Ketelaar. Zo bleef door die verkoop van huis en schuur de netto hypotheekschuld beperkt tot 71 pond Vlaams. Dat was nog eens zaken doen!

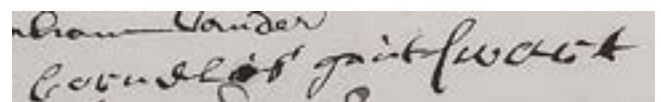
Cornelis en de Wissenkerkse kerkenraad

In maart 1695 werd hij genomineerd als diaken. Dat herhaalde zich in 1696, 1699, 1702 en 1703, maar pas in 1703 werd hij ook werkelijk gekozen.²⁰ In 1720 werd hij verkozen tot ouderling en in 1721 als zodanig gedeputeerd naar de Classis in Middelburg ter goedkeuring van het kiezen van een nieuwe dominee. De goedkeuring ofwel *handopening* werd verkregen en de keus van de kerkenraad viel op den *Eerwaarden en Godsaligen Cornelis Teurling proponent onder de classis van Leijden dog residerende tot Oversande*. Maar alweer moesten eerst twee gedeputeerden worden gekozen om aan de Classis goedkeuring te vragen voor deze keus. De notulen hierover luiden: *waarop wijders ook is vastgesteld dese beroeping*

in de naastvolgende vergaderinge des Ed. Classis binnnen Middelburg in te brengen om hare goedkeuringe over dese beroeping te versoecken, waartoe gedeputeert sijn den Preses met den ouderling Cornelis Gousweer ... De volgende notulen in het kerkboek zijn van een maand later, 2 oktober 1721. Het handschrift daarvan is van de nieuwe dominee Cornelis Teurlinck en hij noteert hier een uittreksel uit het besluit van de Classis zijn verkiezing goed te keuren. Maar wat lezen we? *Predikant Theotardus Bonnema geassisteert van Frans Maas, ouderling, gedeputeerden bragten mondeling en schriftelijk een beroep uit ...*²¹ Dus niet Cornelis maar Frans Maas was met Bonnema afgereisd naar Middelburg! Tussen 7 september en 2 oktober moet Cornelis ziek geworden zijn. Hij was niet overleden, want een kleine maand later - 19 oktober - vinden we hem als doopgetuige op Colijnsplaat!²²

Cornelis' overlijden

Cornelis was dus niet overleden. Zelfs bleek hij reeds op 3 oktober in staat te verschijnen voor de schepenen: ... *den 3^{den} oktober 1721 compareerde voor schepenen van Geersdijk en Wissenkerke nae genoemd Corneelse Gouswaert en Abraham van der Hielen, beijde van competenten ouderdom, ... welke comparanten verclaerden ten versoeke en instantie van Steven Geelhoed waer en waerachtig te wesen dat sij comparanten op den 1 julij 1721 sijn geweest ten huijse van Jacobus van Doorn, ... samen zittende in geselschap met Steven Geelhoet en ... geender hande questieën vegterien off messetreken te hebben gehoord of gesien.*²³ Dat Cornelis kon getuigen kwam Steven Geelhoed wel goed uit. Gezien zijn naam was hij waarschijnlijk een broer van Cornelis' latere schoondochter Blasina. Verder was Cornelis' buurman ook een Geelhoed. Daarbij was hij op dit moment ouderling, wat zijn verklaring extra gewicht gaf. Zo bleef Stevens naam zuiver en na de verklaring zal de verhouding tussen Cornelis en de familie Geelhoed er niet minder op zijn geworden. Overigens had de kwestie nogal wat om het lijf want behalve Cornelis moesten ook anderen eenzelfde getuigenis afleggen. Dit document bevestigt de indruk uit zowel de kerkenraadsnotulen van Wissenkerke alsook die van Kortgene dat men op het eiland vrij makkelijk met elkaar op de vuist ging. Zijn verklaring aangaande *vegterien off messetreken* stond helaas niet op zichzelf. In 1681 had de dominee al geklaagd over *vele disorders, vergrijpingen en ongeregeltheden, schelden, lasteren, slaen en vegten* tussen kerkleden. En ook de kerkenraadsnotulen van het naburige Cortgeen uit Cornelis' tijd staan vol van vechten en messentrekken, om nog maar te zwijgen over het zware drankmisbruik. Maar mooier dan de inhoud van deze verklaring is Cornelis' handtekening:

7. Handtekening Cornelis Goudswaard

Het zal zijn laatste zijn geweest want kort daarop overleed hij. Dat zal zijn geweest eind 1721 of begin 1722 want de inboedelbeschrijving is van 14 februari 1722.

Extract uit de inboedelbeschrijving

In de Vloer (= beganegronde): de wijnkel (= winkel) met het gemaekte en ongemaekte leer getanxeert op £ 14: 13: 10.

Dat leer was voor het gareelmaken.

In den keuken: 34 schotels soo groot als klein, in den spinde 10 schotels ..., 9 stoelen, een tafel, tinne kanne, vijf tinnen lepels, tange ... schoppe, een brantijser en rondijser, een blaesbalch ..., spiegel, drij reckjes, 5 bileijckes schilderijen, ... 2 kleinne kruijcktes, kandelaer, 5 aspels (haspels?), een tinne pinte, drij melckteelen (een teel is een teil), een hoed en een pruijke, 18 stucx bouken in soorten(!) ... Dat Cornelis 18 stuks boeken had zegt wel wat van hem! En de pruijke (hij had er overigens minstens twee) doet ons beseffen dat het de pruikentijd was. In de schuere: vier koebeesten, een runt, een paert, een wagen, een varke op de mispit (= mesthoop), een windmolen, wat haver aen de vloer, een klampe met hoij, in Theunis Roeloffs schuijre een tas boonen int gemeijn, een stapel boonen tiende in 't gemeijn, nog twee stapels boonen, 2 1/2 sak tarwe ..., 9 3/7 sacken boonen, 2 3/4 sack haver.

De opsomming in Cornelis' inventaris geeft ons een blik in zijn dagelijks leven. Het is alsof je bij hem in huis kijkt, het huis dat hij in 1709 van Pieter Meulenberg had gekocht, staande aan de oostzijde van de Voorstraat. Hij had daar een gareelmakerij waarvoor een *wijnkel in de vloer* was gereserveerd met daarnaast een zeer bescheiden boerenbedrijf. Hij moet een brede belangstelling hebben gehad gezien de *18 stucx bouken in soorten* en zijn *5 bileijckes schilderijen*. Zijn belangstelling reikte dus duidelijk verder dan het maken van garelen en het verzorgen van zijn *koebeesten en een paert*. Ook dat zijn dochter Liesbeth een mooie handtekening kon plaatsen zegt veel. Het totaal ontbreken van enige zwier in zijn handschrift geeft de indruk dat hij een nauwgezet man is geweest, bepaald geen Bourgondiër. Dat we nergens lezen dat hij een weeskind in huis heeft genomen hoeft niet tegen hem te pleiten: het kan bijvoorbeeld zijn dat zijn vrouw dat niet aankon.

De generaties na Cornelis

We zagen al dat ook de oudste zoon Joost gareelmaker was, evenals diens zoon Pieter. Ook Pieters zoon Joost Pieterse was nog schoenmaker op Wissenkerke – beide beroepen vereisten leerbewerking – maar toen hield het op. Want in 1794 waren de Fransen en in 1809 de Engelsen gekomen en die hadden zowat alle paarden en koeien opgeëist. Er vielen dus geen garelen voor de paarden meer te maken en zelfs voor schoenen had niemand nog geld. Het beroep van de generaties na Joost Pieterse valt daarom licht te raden: *journalier*, ofwel *èrebeier*, ofwel landarbeider. Daarin kwam pas verandering na de Tweede Wereldoorlog.

Terug naar het Wissenkerke van 1721

Al dit bovenstaande bij elkaar geeft ons niet de indruk dat Wissenkerke in 1721 een dromerig dorpje was! In de kerkenraadsnotulen wordt gesproken over *buijtelieden en passanten* die gemeden moeten worden; we lezen over familie van de schout die maar net niet op het mes gaat met een dorpsgenoot, kerkenraadsleden die op straffe van een boete ter kerkgang moeten worden gedwongen, weeskinderen die jaarlijks worden *besteed*, een dochter Liesbeth die kort na haar trouwen al een testament laat opmaken ... Maar ook zien we een Cornelis die op één dag huizen koopt en verkoopt, alsmede een schuur, en daarbij ook nog eens een kast met boeken *in soorten* heeft alsmede *5 bileijckes schilderijen*. En dat allemaal op een dorpje achter wat lage dijken te midden van de uitgestrekte schorren van Noord-Beveland.

Genealogisch overzicht van de eerste vijf generaties

- I. Jeremias Barentse, geboren Goudswaard circa 1580, overleden Colijnsplaat 26 juli 1635, trouwt Willemken Adriaens.

Uit dit huwelijk:

1. Cornelis Jeremiasse, geboren Corendijk circa 1610, volgt IIa.
2. Jan Jeremiasse, geboren circa 1619.
3. Idken Jeremiasse, geboren circa 1620.
4. Adriaan Jeremiasse, geboren Colijnsplaat voor 1625, overleden Colijnsplaat 20 februari 1654.
5. Jacob Jeremiasse, gedoopt 7 september 1625.
6. Rachel Jeremiasse, gedoopt Colijnsplaat 16 mei 1627.

- II. Cornelis Jeremiasse, geboren Corendijk circa 1610, overleden Colijnsplaat 28 juli 1670, trouwt (1) met Mayken Jacobs Verloorencost, dochter van Jacob Adriaenssen Verloorencost en Neelken Cornelis Poortvlied; trouwt (2) met Liesbeth?

Uit het eerste huwelijk:

1. Jeremias Cornelisse, gedoopt Colijnsplaat 25 mei 1636, overleden 4 december 1668.
2. Jacob Cornelisse, gedoopt Colijnsplaat 30 augustus 1637.
3. Neeltje Cornelisse, gedoopt Colijnsplaat 27 maart 1639.
4. Leuntje Cornelisse Goudswaard, gedoopt Colijnsplaat 12 juli 1643, overleden voor 10 mei 1702.
5. Jan Cornelisse Goudswaard, gedoopt Colijnsplaat 27 mei 1646, overleden Kats 1710, trouwt Dingke Leenderts van Acker.
6. Adriaan Cornelisse, gedoopt Colijnsplaat 31 januari 1649.

Uit het tweede huwelijk:

7. Cornelis Goudswaard, geboren circa 1662, volgt III.

- III. Cornelis Goudswaard, geboren circa 1662, overleden in 1721/1722, trouwt Cathalijntje Marijnis Duerinck, gedoopt

Colijnsplaat 26 augustus 1668, dochter van Marinus Fransen Duerink en Grietie Joos Keuvelaar.

Uit dit huwelijk:

1. Liesbeth, geboren circa 1692, overleden na 14 februari 1722, trouwt (1) Jan de Budt, overleden na 12 mei trouwt (2) N.N. van Santen.
2. Joost Cornelisse, geboren Wissenkerke in 1703, volgt IV.
3. Maria, overleden Wissenkerke 20 februari 1751, trouwt Pieter Harthoorn, wonende te Wissenkerke.
4. Grietie, overleden na 14 februari 1722, trouwt Jacobus Schout, overleden voor 26 juni 1720.
5. Kathie, overleden na 14 februari 1722.
6. Thona, overleden na 2 april 1751, trouwt Cornelis van Haver, gedoopt Colijnsplaat 21 november 1700.

IV. Joost Cornelisse Goudswaard, geboren Wissenkerke in 1703, overleden Wissenkerke na 1766, trouwt (1) Anna Hollestelle, overleden circa 1730; trouwt (2) Blasijntje Pieterse Geelhoet.

Uit het eerste huwelijk:

1. Cornelis, overleden na 1722.

Uit het tweede huwelijk:

2. Pieter, geboren Wissenkerke circa 1732, volgt V.
3. Maria, overleden tussen 11 december 1783 en 13 februari 1784, trouwt Jacob Adriaanse Koole, meester broodbakker.
4. Jannetje, overleden Wissenkerke 30 november 1790, trouwt Tobias Corsuijse.
5. Catharina, overleden voor 3 januari, trouwt Pieter de Smit, landman.
6. Anthonia, overleden na 1752.

V. Pieter Goudswaard, geboren Wissenkerke circa 1732, meester gareelmaker, overleden na 1789, trouwt 1757 (1) Janna de Clerck, overleden voor 1773, dochter van Jan de Clerck en Lena Roeloff; trouwt (2) Kortgene 18 april 1774 Adriana Molst, gedoopt Stavenisse 11 juli 1745, overleden Wissenkerke in 1780; trouwt (3) Cornelia Buijtendijk, weduwe van Johannes Brouwer (schoolmeester en voorzanger), wonende Noordwelle (1768-'70), Nieuwerkerk (Dui-veland) (1769-'75) en Wissenkerke (1775-'83), overleden 5 oktober 1783.

Uit het eerste huwelijk:

1. Blesientje, gedoopt Kortgene 10 december 1758.
2. Jan, gedoopt Kortgene 1 februari 1761.
3. Joost Pieterse, gedoopt Kortgene 28 maart 1762, overleden Wissenkerke 8 april 1817.

Uit het tweede huwelijk:

4. Jacomina, geboren Colijnsplaat 28 februari 1774.
5. Marinus, gedoopt Kortgene 29 januari 1775, overleden Dordrecht 23 mei 1813, trouwt Ridderkerk 17 mei 1795 Jenneke Wouters Bravenboer, geboren 1768, overleden Oud Beijerland in 1834.
6. Josua, geboren circa 1778.

Uit het derde huwelijk geen kinderen. <<

Dankwoord

Veel dank ben ik verschuldigd aan Jaap Zondervan die me een schat aan gegevens heeft bezorgd en me op het spoor zette van onderzoek in originele documenten.

Afkortingen

DCI	Doopboeken Colijnsplaat (1622-1788)
DKo	Doopboek Kortgene (1689-1756) (beide DTB-boeken staan ook op internet, zie FamilySearch)
GANB	Gemeente Archief Noord Beveland
KW	Notulen kerkenraadsvergaderingen Wissenkerke, (1661-1742)
NA	Nationaal Archief
RAZE	Rechterlijke Archieven Zeeuwse Eilanden

Noten

1. GANB, KW 13 maart 1695 en lijst van ledematen van Wissenkerke en Geersdijk 1749.
2. GANB, Archief van de Hervormde Gemeente te Colijnsplaat, Lidmaten 1599-1692, inv.nr. 46. Idem, Register van begraafrekeningen (28 juli 1670).
3. bijvoorbeeld DCI 16 mei 1627, DCI 17 november 1630, DCI 30 september 1635.
4. <https://piershil.com/korendijk/1542-de-koren-molen-van-goudswaard>.
5. Kampen lag voor 1530 in de buurt van het huidige Kamperland. De nog steeds bestaande Campveerse toren in Veere herinnert aan het vroegere veer naar dit Kampen. Willem van Oranje heeft minstens drie maal in de toren gedieneerd.
6. DCI 18 maart 1629.
7. DCI 25 mei 1636.
8. J.B.V. Welten, 'Droogleggers aan de Oosterschelde', Amsterdam 1993.
9. GANB, archief van de Hervormde Gemeente te Colijnsplaat, notulen kerkenraadsvergaderingen, 1599-1649, 8 april 1629.
10. GANB, archief van de Hervormde Gemeente te Colijnsplaat, notulen kerkenraadsvergaderingen, 1599-1649, 3 november 1641.
11. GANB, archief van de Hervormde Gemeente te Colijnsplaat, notulen kerkenraadsvergaderingen, 1599-1649, 2 juni 1647.
12. DCI 16 mei 1627.
13. NA, Verzameling Binnenlandse kaarten Hingman, gewestelijke polderkaarten Noord-Beveland, inventarisnummer VTH 2806.
14. GANB, RAZE inv.nr. 3659 (18 juni 1722).
15. GANB, RAZE inv.nr. 3725 (14 februari 1722).
16. GANB, RAZE inv.nr. 3749 (14 april 1766) en RAZE inv.nr. 3709 (27 oktober 1716).
17. GANB, RAZE inv.nr. 3725 (1722).
18. GANB, RAZE inv.nr. 3659 (14 juni 1709).
19. KW 13 maart 1670 en mei 1713.
20. KW 13 maart 1695, 29 maart 1699, 29 maart 1702 en 9 april 1703.
21. KW 5 juni 1721, 7 september 1721, 2 oktober 1721.
22. DCI 19 oktober 1721.
23. GANB, RAZE inv.nr. 3746 (3 okt 1721).

Portret van de Eerwaarde zusters Seij

1. Van links naar rechts: Petrus Johannes (1905-1974), Martina Rosalia (1908-1988), Charles Ludovicus, Maria Catharina (Zr. Lebuïnus), Anna Maria en Josephus Franciscus (1913-1984). Bron: fotoboek Achiël Seij.

Ik herinner me, dat mijn vader jaren geleden ooit een keer melding maakte van het feit, dat een Seij met een Seij getrouwd was. Jaren later en hele hoop nieuwsgierigheid rijker, ben ik gaan 'snuffelen' in de familiegeschiedenis, ook al omdat mijn opa met grote stelligheid schijnt te hebben beweerd, dat we uit Tsjecho-Slowakije afkomstig zouden zijn. Dat laatste kan ik inmiddels met nog grotere stelligheid weerleggen en het eerste, ja ... dat bleek de tante van mijn vader te zijn! En die verbondenheid bleek na onderzoek nóg een aantal bijzondere overeenkomsten te hebben.

Hoe kwam die verbondenheid tot stand?

Uit oude fotoboeken kwamen twee foto's tevoorschijn met nonnen Seij en hun familie, gemaakt in een kloostertuin. Het bleek dat beiden, nichten van elkaar, waren ingetreden in het klooster Mariënborg van de Congregatie van JMJ (Jesus Maria Joseph) aan de St. Janssingel in 's-Hertogenbosch. Uit de oude fotoboeken konden bijgaande foto's worden gedigitaliseerd waardoor we een relatieschema konden samenstellen, met beelden van de recente hoofdpersonen. Maar daarmee zijn we er nog niet. Is het toevallig of niet? Van de beide gezinnen zijn twee kinderen naar Canada geëmigreerd en in dezelfde plaats (Wallaceburg) terechtgekomen. Als je overigens een telefoonboek van Wallaceburg openslaat, dan tref je daarin heel veel Nederlandse en Vlaamse namen aan, maar twee uit elk gezin is wel bijzonder lijkt mij.

Charles Ludovicus Seij, derde kind en tweede zoon van Petrus Seij en Maria Willems, is geboren te Ossenissee op 28 september 1873. Charles is twee jaar oud als zijn vader op 46-jarige

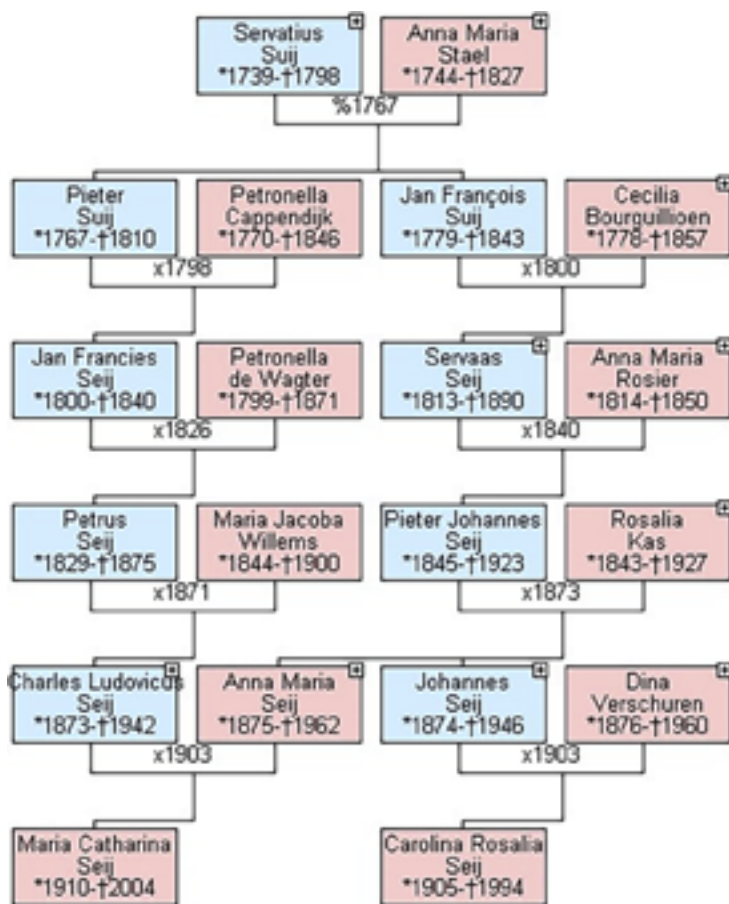
leeftijd bij het leggen van een zinkstuk in de Westerschelde bij 'de Nol' te Ossenissee op 30 oktober 1875 verdrinkt toen de boot omsloeg. Petrus was vermist, waardoor geen overlijdensakte werd opgemaakt. Maria was daardoor handelingsonbekwaam en bleef achter met vier jonge kinderen en was afhankelijk geworden van de armenvoorziening. Charles trouwt te Hontenissee op 10 januari 1903 met Anna Maria Seij, tweede kind en oudste dochter van Pieter Johannes Seij en Rosalia Kas. Anna is aldaar geboren op 9 oktober 1875 en er overleden op 10 februari 1962. Charles was polderwerker en overlijdt te Hontenissee op 27 januari 1942.

Zij zijn gefotografeerd met hun dochter Maria Catharina, hun beide nog in Nederland wonende zonen Petrus Johannes en Josephus Franciscus en dochter Martina Rosalia. De naar Wallaceburg in Canada vertrokken zonen Johannes Franciscus (1904-1973) en Alouisius (1907-1973) ontbreken op deze foto evenals hun dochter Anna Johanna (1909-1984).

Maria Catharina is geboren Hontenissee op 8 september 1910. Zij doet haar intrede in het klooster van de congregatie van

2. Van links naar rechts: René (1916-1995), Maria Rosalia (1907-1991), Johannes (nog niet blind), Carolina Rosalia (Zr. Gerardine), Dina en mijn vader Alouisius Ludovicus 1914-2013). Bron: fotoboek Jan Seij.

3. Geneagram van de dubbele verwantschap tussen de eerwaarde zusters Seij. Opgesteld met GensDataPro (c).

de zusters van JMJ op 11 juli 1933. Op 28 januari 1934 volgt haar zogenoemde inkleding. Een jaar later op 29 januari 1935 legt ze de tijdelijke geloften af, waarna haar professie op 29 juli 1938 volgt. Ze start haar verblijf bij de congregatie in het moederhuis. Ze overlijdt als zuster Lebuïnus in het woonzorgcentrum Molenweide te Boxtel op 12 maart 2004, 93 jaar oud.

Johannes Seij, het eerste kind van Pieter Johannes Seij en Rosalia Kas, is geboren te Hontenisse op 28 juli 1874. Op 22-jarige leeftijd verblijft hij van mei tot december 1896 te Overschie waar hij in het bevolkingsregister is ingeschreven als polderwerker. Johannes komt ook voor als dijkwerker. Hij werd als gevolg van oogontsteking door basaltsplinters in het oog rond zijn vijftigste geheel blind. Johannes overlijdt te Hontenisse op 6 december 1946.

Hij trouwt op 29-jarige leeftijd te Hontenisse op 7 november 1903 met Dina Verschuren. Dina is te Hontenisse geboren op 21 september 1876 en overleden te Hulst op 15 november 1960, zij is een dochter van Judocus Verschuren en Petronella Dobbelaar.

Zij zijn in dezelfde tuin van hetzelfde klooster gefotografeerd met hun dochters Maria Rosalia en Carolina Rosalia en hun zonen Aloisius Ludovicus en René. De eveneens naar Wallaceburg in Canada geëmigreerde dochter Martha Petronella (1904-1972) en zoon Joseph Cornelis Petrus (1910-1992) ontbreken op deze foto.

Carolina Rosalia is geboren te Hontenisse op 27 oktober 1905. Zij treedt in het klooster bij dezelfde congregatie als haar nicht Maria Catharina (Zr. Lebuïnus). Op 2 september 1930 wordt zij ingeschreven

in het Bevolkingsregister van de gemeente Vierlingsbeek waarbij vermeldt wordt, dat zij afkomstig is van de gemeente Apeldoorn. Op 4 september 1931 vertrekt ze vanuit het St. Aloysiusgesticht te Vierlingsbeek, waar ze als liefdezuster werkzaam was, naar 's-Hertogenbosch. Ze overlijdt als zuster Gerardine op 17 juni 1994 te Heeswijk Dinther.

De verwantschap verbreed

Het prettige van GensDataPro is, dat je de onderlinge relaties zo mooi kunt weergeven. Deze dus ook met daarbij de opmerking dat door het huwelijk Seij-Seij er zelfs sprake is van een dubbele verwantschap. Zie het geneagram.

De naam is oorspronkelijk als Suij geschreven en een paar generaties daarna afwisselend Suij of Seij. Overigens, in mijn geboorteplaats (Groenendijk) werd mijn naam geschreven als Seij, maar anno 1950 nog steeds uitgesproken als Suij. Het is een patroniem, door klankverschuiving ontstaan uit Soy, een verkorte vorm van Soyer, Sohier. Soy is de romaanse vorm van de germaanse voornaam Zeger. En die voornaam is weer gevormd uit de germaanse (oud keltische) naamdelen sig(i) en her (hari). Sig(i) betekent zege en her (hari) betekent leger – strijder – heerser. Vrij vertaald een zegevierende strijder.

Onderstaand is de verspreiding per 2007, resp. 2008 van de naam in verschillende verschijningsvormen weergegeven.

Naam	Nederland 2007	België 2008
Seij	112	3
Sey	5	130
Suij	52	10
Suy	48	607

De schrijfwijze Seij is grotendeels geconcentreerd in oostelijk Zeeuws-Vlaanderen en in Rijnmond. Sey komt alleen in Amsterdam en in en rond Gent (B) voor. De schrijfwijze Suij/Suy is grotendeels geconcentreerd in het gebied tussen Antwerpen en Gent en in oostelijk Zeeuws-Vlaanderen in de omgeving van Koewacht.

De oudste vermelding dateert van 27 april 1629 toen Arnout Suij werd gedoopt te Lamswaarde als zoon van Joannes Suij en Maria Nonnemans. Zij zijn waarschijnlijk ook de ouders van Servatius Suij, geboren circa 1633, stamvader van dertien generaties Suij/Seij in Nederland. <<.

Zeeland en Goeree-Overflakkee

In de bibliotheek van ons informatiecentrum te Bunnik is een reeks van tijdschriften uit Zeeland en Goeree-Overflakkee in te zien. In het overzicht is aangegeven wat aanwezig is, over welke periode en of ze een index bevatten. Een deel daarvan is ook op CD-rom te raadplegen, tussen haakjes is het nummer van de CD-rom in de bibliotheek aangegeven. Bovendien zijn de uitgevende organisaties aangegeven. Raadpleeg voor je onderzoek ook vooral de websites van deze organisaties, want die bevatten nog meer publicaties en uiteraard ook actuele informatie. Daarnaast bieden zij een keur aan bewerkte bronnen, transcripties en thema's die voor onderzoek op lokaal en regionaal gebied van belang zijn.

- Uitgave van de Historische Vereniging **Arnhemuiden**, www.arnehistorie.com: Arneklanken, kwartaalblad, jg. 1-13, 1996-2008; geen index.
- Bijdragen tot de geschiedenis van Zeeuws-Vlaanderen, 1984, 1986-1989, 5 delen; geen index.
- Uitgave van de Heemkundekring '**Philippuslandt**', www.sint-philipsland.nl: Cronieke van den lande van Philippuslandt, jaarblad, jg. 1-19, 2001-2019 compleet, geen index.
- Uitgave van het **Genealogisch Centrum Goeree-Overflakkee**, www.genealogieflakkee.nl: Het Feyne Kwartier, kwartaalblad, 1996-2019 (enkele hiaten), geen index.
- Uitgaven van de Heemkundige Kring **De Bevelanden**, www.hkdebevelanden.nl: Historisch Jaarboek van Zuid- en Noord Beveland, 1975-1993, 19 delen; geen index; De Spuije, viermaandelijks uitgave, 1999-2019, nrs. 45-106, geen index.
- Uitgaven van de Vereniging van **Stad en Lande van Schouwen-Duiveland**, www.stad-en-lande.nl: Stad en Lande, historische bijdragen en mededelingen: jg. 41-56, 2004-2019,

geen index; Kroniek van het land van de zeemeermin, jg. 1-10, 1976-1985/jg. 36-43, 2011-2018, 18 delen; geen index.

- Oudheidkundige Kring '**De Vier Ambachten**' [Hulst], www.devierambachten.nl: Jaarboek, jg. 1-10, 1930-1940, 9 delen; geen index.
- Zeeuws Archief, www.zeeuwsarchief.nl: Nieuwsbrief Zeeland/Zeeuws Erfgoed, 1987-2002/2002-2004, ingebonden in 5 delen, geen index.
- Uitgave van de **Stichting Genealogisch Centrum Zeeland**, www.genealogischcentrum.nl: Zeeuwse Familiepraet, jg. 4-34, 1989-2019, geen index.
- Uitgaven van de **NGV-afd. Zeeland**: Wij van Zeeland, 1999-2019, geen index; Zeeuwse emigranten naar USA/In den vreemde, [Goes] 1991-1992/1992-1995, 6 delen, geen index.

Uitgaven van de Werkgroep, later Stichting, Genealogische Publicaties Zeeland.

- Zeeuwse Historische Bronnen, 1980: V.J.M. de Blik: De inwoners van Hulster Ambacht in 1739.
- Geteld voor Napoleon. Staten van inwoners Zeeland 1796-1812, uitgegeven op CD-rom (nr. 042) 2001.
- Selectie uit Zeeuwse bronnen. Kustwacht en nationale Garde 1813 van Noord- en Zuid-Beveland, Handmerken, Memories van Successie van Tholen en St. Philipsland, uitgegeven op CD-rom (nr. 043) 2002.
- Van Zeeuwse Stam, 1971-2010, nrs. 1-151, in 22 delen; op CD-rom (nr. 044): de nummers 1-100.
- Werkbladen Zeeuwse Kwartierstaten, 1992-2012, nrs. 1-78, in 14 delen ingebonden, met index, op CD-rom (nr. 045).
- Zeeuws kwartierstatenboek, 7 delen, 1981-1997, met index per deel; uitgegeven op CD-rom (nr. 046).
- Gemeente Borsele
- Kapelle & Reimerswaal

Familiebladen

- De Dobbels-Beker, Familiekundig Tijdschrift voor de families Dobbelaar, Dobbelaer, Dedobbeleer etc., kwartaalblad, 48 jaargangen, 1970-2018, geen index.

Bijzondere publicatie

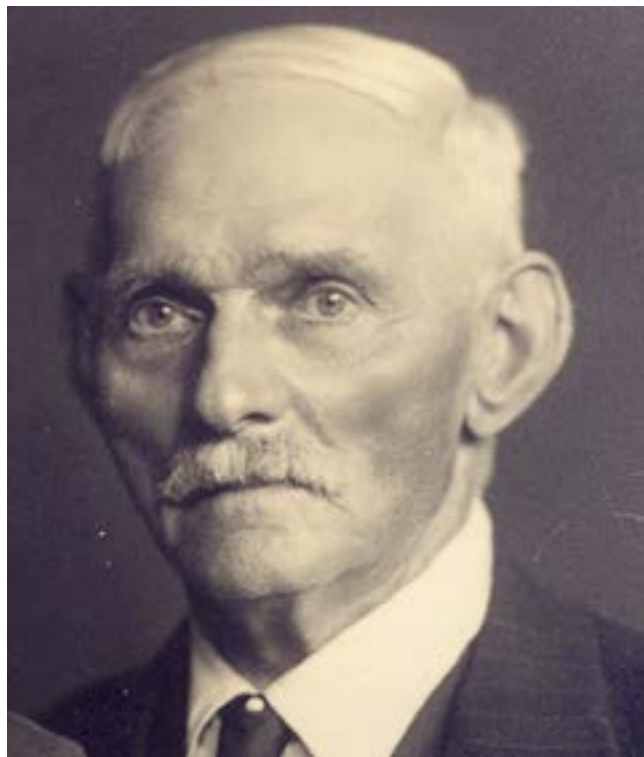
- J.M.G. Leune: De inwoners van de forten Lillo en Liefkenshoek, 5 dln., Brussel 2006, 2009.

Seij-Verschuren-Vloeijsberghs

1. Dina Verschuren (Hontenisse 21 september 1876 – Hulst 15 november 1960).

2. Petrus Verschuren (Hontenisse 24 maart 1865 – Hilversum 31 maart 1949)

Zo maar een toevallige ontmoeting in het verenigingscentrum te Bunnik leidde tot een kennismaking tussen twee achterneven. Bij het vergelijken van de kwartierstaten kwam een drievoudige verwantschap aan het licht. Daarnaast bleken de families Seij, Verschuren en Vloeijsberghs nog meer gemeenschappelijk te hebben: polderwerkers die uitzwermden van Zeeuws-Vlaanderen tot aan Uithuizermeeden en Termunterzijl toe en die zich tenslotte vestigden in Amsterdam en Rotterdam.

De ontmoeting

Komt op een zonnige donderdag begin juni 2018 een bezoeker, Jan Seij, in onze bibliotheek binnenlopen en vraagt informatie over de familie Verschuren. Ik, Rob, spitste mijn oren, draaide mij om en zei: 'Er zijn verschillende geslachten Verschuren, in welk gebied zoek je?'. 'In Zeeuws-Vlaanderen' zei Jan. 'Oh' zei ik 'daar komen ook mijn voorouders Verschuren vandaan. 'Dat is ook toevallig, hoe heetten die dan?' vroeg Jan. 'Petrus' zei ik, waarop Jan vroeg: 'Heetten zijn ouders toevallig Judocus en Petronella Dobbelaar? Ik stond paf en zei: 'Dat zijn mijn overgrootouders. Hoe stam jij van hen af?'. Toen bleek dat zijn grootmoeder, Dina Verschuren, echtgenote van Jo-

hannes Seij, een volle zuster was van mijn overgrootvader Petrus Verschuren. Wij constateerden luid, zoals Zeeuwse afstammelingen plachten te doen, dat wij achterneven in de 3e/4e graad zijn. De overige aanwezigen keken ons met verbazing aan. Waar een bezoek aan het verenigingscentrum al niet toe kan leiden!

Natuurlijk zijn we vervolgens zowel stamboom- als kwartierstaatgegevens gaan uitwisselen. Daarbij zijn nog een tweetal opvallende kenmerken aan het licht gekomen.

Het eerste kenmerk is dat er een meervoudige verwantschap aan het licht kwam. Dat is niet voor de hand liggend en daar-

om een grote en aangename verrassing. Om dat vlechtwerk op overzichtelijke wijze helemaal uit te schrijven is ondoenlijk en voert te ver voor dit artikel. Daarom hebben wij er voor gekozen om de verschillende verbindingen beknopt te omschrijven en een geneagram opgesteld waarin op duidelijke wijze de verbindingen in beeld worden gebracht.

Een tweede kenmerk is de overeenkomst in de werkcultuur. We stammen van meerdere families af van polderwerkers, zowel in het verre verleden als in meer nabije tijden. Tal van onderling verwante personen blijken namelijk vanaf omstreeks 1870 weg te trekken uit Zeeuws-Vlaanderen om zich elders als polderwerker nuttig te maken. Al doende trokken zij een spoor door heel Nederland om uiteindelijk in de grote stedelijke gebieden van Amsterdam en Rotterdam te landen. Bij uitstek een verschijnsel dat past binnen het motto voor dit Zeelandnummer: In- en uitstromend volk. Onder 'Waar kwamen zij vandaan...?' en '...en waar gingen zij heen?' vertellen wij daar over.

Meervoudige verwantschap

Bij het doorspitten van de wederzijdse kwartierstaten kwamen verrassende verbindingen te voorschijn. Rob had zelf door de verwantschap in de 3e/4e graad van zijn ouders al een dubbele binding met het geslacht Vloeijberghs. Daar kwam nu een eveneens 3e/4e graad verwantschap met Jan bij via het echtpaar Judocus Verschuren x Petronella Dobbelaar. Deze Petronella Dobbelaar (1839-1924) is een kleindochter van het echtpaar Judocus Hemelaar (1763-1809) x 1790 Petronella Bourguillioen (1765-1836). Nu bleek de betovergrootvader van Jan, Servaas Seij (1813-1890), een zoon te zijn van het echtpaar Jan Francies Suij (1779-1843) x 1800 Cecilia Bourguillioen (1778-1857). Petronella en Cecilia blijken zusters te zijn en kinderen van Franciscus Bourguillioen (1733-1810) x 1763 Elisabeth Kroon (1742-1826). Hiermee was de tweede verbindingsschakel een feit.

Maar het hield niet op. De overgrootouders van de hierboven genoemde Jan Francies Suij zijn Servatius Suij (1672-1723) x 1699 Maria Ceulenaer (1672-?), dochter van Pieter de Keulenaer en Christina Vergheijst. Nu wil het geval dat er vanuit onze gemeenschappelijke voorvader Judocus Verschuren een lijn loopt via Jacobus Verschuren – Judoca Fruijtier – Judoca Hesselinck – Petrus Hesselinck – Henricus Hesselinck naar het echtpaar Thomas Hesselinck (1655-1691) x 1677 Catharina Vergheijst (1652-1693). Deze Catharina en de voornoemde Christina zijn zusters en kinderen van het echtpaar Dionisius Vergheijst (<1615-1652) x <1641 Maria Vossaert (<1620-1659). Daarmee was ook de derde verwantschap een feit, voor Rob een enkele afstamming en voor Jan een dubbele afstamming uit Vergheijst. Deze verwantschappen zijn in het geneagram uitgewerkt.

Andere verwantschappen zoals met de families Dobbelaar en Kas zijn niet in het geneagram uitgewerkt omdat het dan te ingewikkeld zou worden.

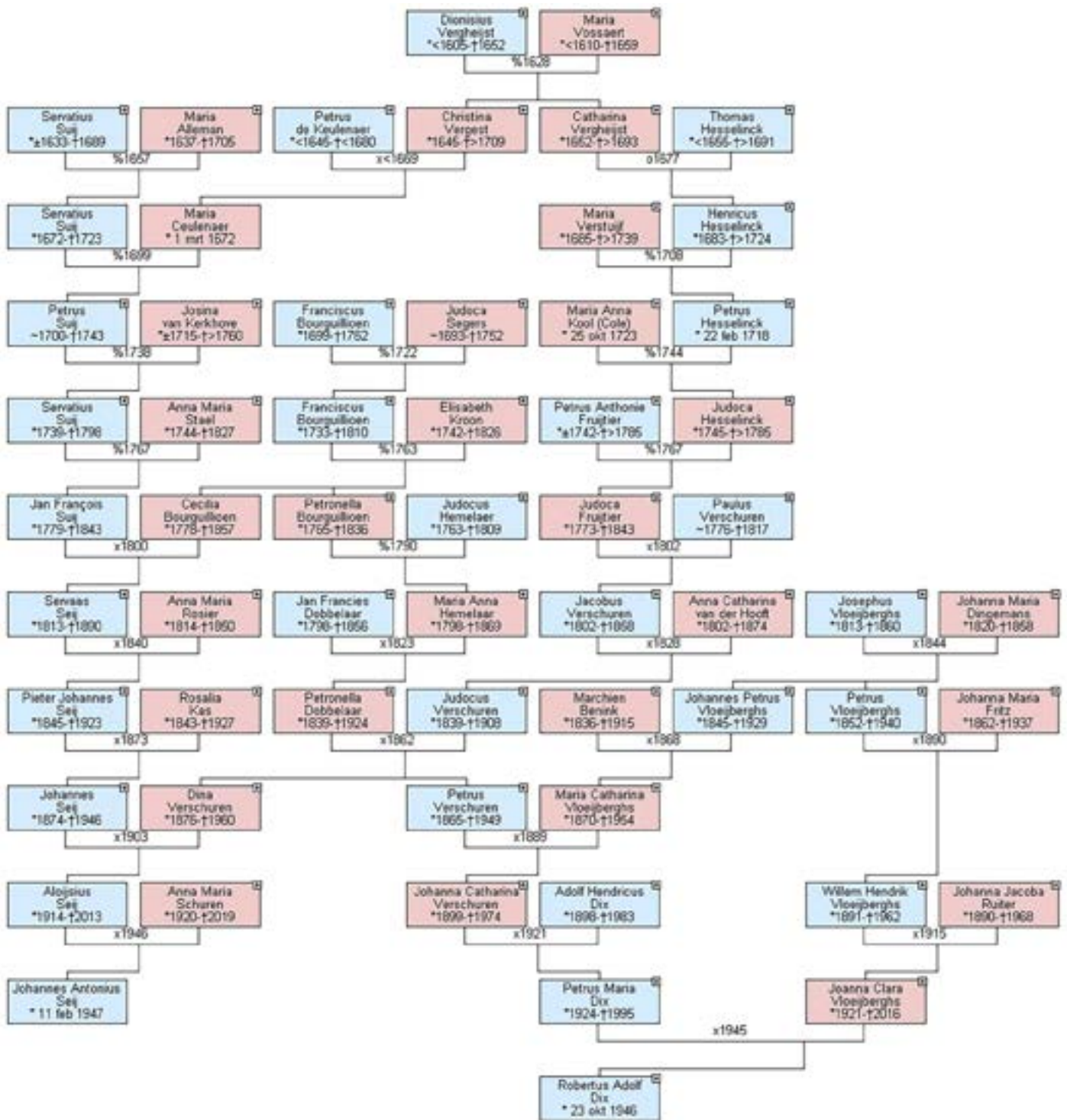
Waar kwamen zij vandaan...?

Al sinds de middeleeuwen was oostelijk Zeeuws-Vlaanderen een gebied van slikken en schorren, van indijkingen en weer verloren gaan. Verschillende Vlaamse kloosters hadden al sinds de twaalfde eeuw belangen in dit gebied en waren de drijvende kracht achter de landwinning en het steeds weer inpolderen na een overstroming of inundatie. Zo was in het Hulster Ambacht de abdij Cambron actief in de Hofpolder te Stoppeldijk. Het dochterklooster Baudelo, gelegen in Klein-Sinaai nabij St.-Niklaas in het Waasland, was actief in de polder Lamswaarde, de abdij Ter Doest, gelegen in Lissewege bij Brugge, had het hof Groda te Graauw en de abdij Ter Duinen had het Hof te Zande, het huidige Kloosterzande. Het zal geen verbazing wekken dat het gebied nog eens extra te lijden had onder de aanleg van vestingwerken en inundaties gedurende de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648). De forten Lillo, Roversberg en Liefkenshoek vormden een belangrijke schakel in het beheersen van de Schelde, de belangrijke poort naar Antwerpen, en de Spaanse linies met de versterkte steden zoals Hulst, forten, schansen en redoutes dienden het achterland te beschermen. Het Hulster Ambacht lag tussen 1580 en 1600 in de frontzone. En dat betekende vooral veel ellende, hongersnood en armoede met als gevolg ontvolking. In 1609 was het huidige Oost Zeeuws Vlaanderen niets dan water met een aantal eilanden.¹ Toen de oorlogssperikelen ten einde liepen, moest er wederom geploeterd worden om het land bewoonbaar te maken.

In het kielzog van de monniken trok een heel legertje van handelaren, karrevoerders en arbeiders mee die van heinde en verre kwamen. Daar zat weinig lijn in wat onderzoek lastig maakt. Maar bij nader onderzoek naar de geslachten Dobbelaar bleek dat de met name de cisterciënzerkloosters heel gericht vanuit hun eigen omgeving arbeiders aanwierven voor het polderwerk.²

Voor onze voorouders Dobbelaar is het belangrijkste klooster het Onze-Lieve-Vrouwekapittel van Kortrijk, dat via de graaf van Vlaanderen beschikte over de tienden in het Land van Hulst. Zo weten we nu dat onze voorouders Dobbelaar niet van net over de grens, maar rond 1640-1650 uit het Kortrijkse kwamen: Harelbeke, Marke en Deerlijk. Met de vrede in zicht zette het klooster vol in op nieuwe inpolderingen. Zij zijn vanaf 1640 aantoonbaar in het hele Hulsterambacht betrokken bij de inpolderingen.

De voorouders Suij (Suy) komen vermoedelijk van minder ver over de grens: omgeving van St. Niklaas in Oost-Vlaanderen. Daar komt de naam al in 1450 voor. Het klooster Baudelo met een hof in Lamswaarde en een refugehuis in Hulst was in het centrum van het Hulster Ambacht nadrukkelijk aanwezig. De eerste Servatius Suij is geboren te Lamswaarde (1633) en overleden in Roversberg (1689), een gehucht nabij Lamswaarde, midden in het ontginningsgebied van Baudelo, het gebied

3. Geneagram verwantschap Seij-Verschuren-Vloeijberghs. Opgesteld met GensDataPro (c).

dat in de streek nog steeds als het Heilig Land wordt aangeduid. Vele afstammelingen van Servaas tot het midden van de negentiende eeuw hebben als werkmans op het land gewerkt, hetzij als polderwerker hetzij als boerenknecht. Over de herkomst van de katholieke familie Cas/Kas in Hontenisse tasten we nog in het duister. Zij zijn aantoonbaar in het Hulsterambacht vanaf 1669. De oudste was Gerard Dirixsen alias Dierijncs alias Cas. Zijn nazaten waren schippers, later ook dagloners en werkmans. Met name de laatste beroepsaanduiding kan verband houden met polderwerk maar dat weten we niet zeker. De omslag naar polderwerk heeft

dan in deze familie plaatsgevonden rond het midden van de negentiende eeuw. Onze familie Verschuren – er zijn aldaar meerdere families die van elders komen – stamt uit Willebroek ten zuiden van Antwerpen. Arnoud Verschuren vestigde zich, 19 jaar oud, in 1726 te Hontenisse en was arbeider. Zijn nazaten waren deels winkeliers, deels allemaal werkmans of polderwerker gedurende de achttiende en negentiende eeuw. De familie Vloeijberghs stamt uit Wijnegem aan de oostkant van Antwerpen. De familie is daar aantoonbaar vanaf 1420. Via een korte tussenfase in Brecht kwamen zij rond 1644

naar de inpoldering van Zandvliet langs de Schelde tegen de Nederlandse grens. De familie verspreidde zich later naar Ossendrecht, Woensdrecht en Huijbergen, bleven dus op de oostelijke oever van de Schelde. Johannes Petrus Vloeijsberghs kwam waarschijnlijk door uitbesteding als weeskind in de jaren 1860 in het polderwerkersmilieu terecht.

...en waar gingen zij heen?

Broers en neven uit de families Seij, Verschuren en Vloeijsberghs, verlieten na 1870, zoals vele jongemannen, Zeeuws Vlaanderen en trokken naar Noord- en Zuid-Holland, Utrecht tot aan Groningen toe als dijk- of polderwerker, in akten soms ook aangeduid als grond- of aardewerker. Ze verbleven dan veelal in polderketen. Maar de akten doorpluizend, komen we ook de namen van aan onze families gelieerden Dobbelaar en Kas uit Zeeuws Vlaanderen tegen, naast overigens vele andere Zeeuwen. De tweede helft van de negentiende eeuw wordt gekenmerkt door een toename van waterbouwkundige werken. Dat houdt meer in dan alleen maar het maken van dijken, droogleggen van polders en het maken van verkavelingen. Daar kwam ook het graven van kanalen en de aanleg van bruggen, sluizen en gemalen bij kijken. In Groningen bijvoorbeeld, was veel werk aan de Eems-Dollard zeewering, in Noord-Holland in de Haarlemmermeer. In akten zien we alle hierboven genoemde namen steeds weer terugkomen.

Tenslotte zien we hen vooral terug in en rond Amsterdam en Rotterdam waar in de jaren 1880 grote bouwprojecten onder handen kwamen. Voor het maken van funderingen kwam de kennis en ervaring van de polderwerkers goed van pas. Voor de werkers zelf bood de trek naar de stad ook voordelen. Het werken in weer en wind in open veld en water was niet bepaald gezond en het voortdurende rondtrekken van project naar project was niet bevorderlijk voor de standvastigheid van het gezinsleven en goede huisvesting. De stad bood meer standvastigheid en meer kans op betere levensomstandigheden en inkomen.

Het werk van de polderwerkers was ook niet ongevaarlijk. De grootvader van Jan, Johannes Seij (1874-1946), werd als gevolg van oogontstekingen door basaltsplinters in het oog rond zijn vijftigste geheel blind. Johannes had als 22-jarige in 1896 een half jaar in Overschie als polderwerker gewerkt en keerde daarna terug om vervolgens dijkwerker te worden, net als zijn vader en later ook zijn zoon Aloisius, de vader van Jan. Soms voerden die dijkwerkers ook werkzaamheden op het water uit zoals Petrus Seij (1829-1875), die verdrong bij het leggen van een zinkstuk in de Westerschelde bij 'de Nol' te Ossenis te toen de boot omsloeg en hij, noch zijn collega, konden zwemmen.

De afstammelingen van Servatius Suij uit 1633 zijn tot laat in de negentiende eeuw allemaal in Zeeuws Vlaanderen gebleven. Toen ene Jan Seij (jawel) in 1877 zijn geboortedorp Boschkapelle in Zeeuws Vlaanderen op 23-jarige leeftijd verliet en in Uithuizermeeden in Groningen als polderwerker aan de slag ging, heeft hij niet stilgezeten. Beland in Leerdam treedt hij in 1882 in het huwelijk met de 11 jaar jongere Aletta 't Lam.

4. Polderwerkers anno 1906 in St. Annaland. Beeldbank Zeeland.

Op 50-jarige leeftijd overleden in Rotterdam na vele verhuizingen, via Gorinchem en in het Rotterdamse en zes volwassen kinderen nalatend (van de zeventien!) die zich ook op hun beurt weer niet onbetuigd lieten om de familienaam een stevige basis in Rijnmond te geven. Zij hebben de Rijnmondtak tot de grootste familietak doen groeien.

Van het hierboven genoemde echtpaar Judocus Verschuren – Petronella Dobbelaar zijn vier zonen als polderwerker door half Nederland getrokken en uiteindelijk in Amsterdam terecht gekomen. Van een van hen, Petrus Verschuren en zijn vrouw Marie Vloeijsberghs, zal in Gens Nostra nummer 3 meer uitvoerig een inkijkje worden gegeven over de zwerftocht door Nederland en de landing in Amsterdam.

Het hoeft geen betoog dat jongere generaties door de veelheid en diversiteit van werkgelegenheid in de grote steden in andere beroepen zijn terecht gekomen en dat de herinnering aan de afkomst uit Zeeuws-Vlaanderen steeds meer naar de achtergrond is verdwenen. <<

Bronnen

1. Zeeuws Archief: database 'Zeeuwen gezocht' en voordien de originele akten van de BS en DTB's van Hontenisse, Hulst, Ossenis, Boschkapelle en Stoppeldijk.
2. V.J.M. de Blik: *De inwoners van Hulster-Ambacht in 1739*, uitgave van de Genealogische Werkgroep Zeeland, 1980.
3. Stadsarchief Amsterdam, Bevolkingsregisters 1880-1940.
4. Wiewaswie.
5. De particuliere archieven Seij en Dix: collectie foto's, bidprentjes en familiedrukwerk.

Noten

1. Z.E. Pater Amedeus Fruijtier, S.O. Cist.: *'Geschiedenis van Hontenisse'* 1950 Hoofdstuk II, pag. 18; Hoofdstuk VIII, pag. 77-78.
2. Marc van Stappen m.m.v. Fons Dobbelaar: *'Stoppeldijkse verhalen (5)'*, in: *De Dobbelaar-Beker*, jg. 49, 2019-1, blz. 11-15 (met genealogie blz. 16-22).

Chirurgijn te Brouwershaven Abraham Appeldoorn

1. De stad Brouwershaven omstreeks 1696, zeezijde en landzijde. Gravure uit Matteus Smallegange, *Nieuwe Cronyk van Zeeland*, 1700, eigen collectie auteur.

In het Engels zegt men surgeon, in het Frans chirurgien, in het Nederlands chirurg; in al die talen heeft men het dan over een universitair geschoolde medicus die in een operatiekamer in een ziekenhuis operaties verricht. In het Nederlands kennen we een woord dat lijkt op deze woorden: chirurgijn. Hoewel overeenkomsten zijn aan te wijzen tussen de beroepen chirurg en chirurgijn, zijn er ook grote verschillen. Mijn voorouder Abram Appeldoorn, chirurgijn in Brouwershaven verrichtte weliswaar medische ingrepen, maar hij deed dat zeker niet in een ziekenhuis, en zijn opleiding ontving hij niet aan een universiteit.

Tegenwoordig zijn we gewend aan de huisarts, die zorgt voor de eerste lijnsopvang. Zijn er problemen, dan krijgt de patiënt een verwijsbrief naar een specialist in het ziekenhuis. In de zeventiende eeuw lag dat anders. Ziekenhuizen (gasthuizen) waren er doorgaans niet en als ze er al waren kwam het merendeel van de patiënten er niet in terecht. Medische zorg werd doorgaans thuis geleverd, of in de 'chirurgijnswinkel', dan wel op de markt. Die medische zorg viel grofweg uiteen in drie soorten. Op jaarmarkten prezen allerlei handelaren hun drankjes en zalfjes aan, men maakte gebruik van huismiddeltjes, en er werd gebruik gemaakt van de diensten van plaatsgenoten, die zo ze niet beschikten over helende kwaliteiten in elk geval de reputatie hadden kwalen te kunnen genezen. Doorgaans waren dat vrouwen, die naast uitgebreide kennis van kruiden ook wel zullen hebben beschikt over de nodige mensenkennis. Of hun medische kennis erg veel afweek van die van de formele medische beroepsbevolking uit die tijd is maar de vraag. De kennis over het functioneren van het menselijk lichaam stond in deze tijd nog in de kinderschoenen. De tweede soort medische zorg werd geleverd door de chirurgijns, en de derde door de *medicinae doctores*, zij die medicijnen hadden gestudeerd aan een van de universiteiten.

Zoals gezegd stond de medische wetenschap nog in de kinderschoenen. Zaken als kennis van anatomie, bloedsomloop en andere zaken die thans binnen de medische wereld als heel normaal gelden, waren in de zeventiende eeuw nog betrekkelijk nieuw en in sommige gevallen controversieel. Eeuwenlang was de medische zorg onder de invloed van de leer van de vier humores, die zijn oorsprong vond bij de Griek Hippocrates en die in de eerste eeuw aangepast werd door de Grieks-Romeinse arts Claudius Galenus. Volgens deze leer had een mens vier lichaamssappen, slijm, bloed, gele gal en zwarte gal. Als hij gezond was, dan waren deze sappen met elkaar in balans. Werd de balans verstoord, dan werd hij ziek. Het was dan aan een arts om te zien hoe de balans hersteld kon worden. Dit was niet het werkterrein van de chirurgijn, maar van de universitair geschoolde artsen, de *medicinae doctores*. Zij hielden zich bezig met wat we nu interne geneeskunde noemen, chirurgijns hielden zich bezig met zaken waarbij bloed tevoorschijn kwam. We moeten dan denken aan de behandeling van wonden, aderlaten en oppervlakkige operaties. Ook het behandelen van botbreuken en afzetten van ledematen behoorde tot de taak van de chirurgijns, hoewel deze laatste categorie ook wel door de beul kon worden behandeld; hij beschikte vanuit zijn vak immers over voldoende anatomische kennis.

Het beroep van chirurgijn was voor een groot deel gestoeld op ervaring. Hoewel in grote steden nog wel sprake kon zijn van enige theoretische vorming, zeker op het platteland ontving de jonge chirurgijn zijn scholing doorgaans in de praktijk. Men gaat er van uit dat het beroep voortkwam uit dat van barbier, en er is bewijs genoeg dat mannen zich bij een zeven-

tiende-eeuwse chirurgijn ook nog konden laten scheren. Dat dit verschijnsel nog lang stand hield weet ik uit familieoverlevering: mijn opa in Renesse maakte voor kleine ingrepen gebruik van de diensten van buurman Gert Hammer, barbier en kleermaker. De rekening van Hammer zal allicht goedkoper zijn uitgevallen dan die van de dokter! Waar Abram Appeldoorn zijn opleiding ontving heb ik niet kunnen ontdekken. Uit het poorterboek van Brouwershaven weet ik dat hij uit Middelburg afkomstig was. En daar zal hij dan vermoedelijk zijn opleiding hebben ontvangen, maar door het verloren gaan van het stadsarchief van Middelburg in 1940 is dat helaas niet meer na te gaan. In 1713 ontvingen zijn beide dochters een leegat van £200 van mr. Jacobus Engelsens uit Middelburg.¹ Dat was een flinke som geld, en we mogen daarom veronderstellen dat Engelsens op de een of andere manier aan hen verwant was. Wij zijn gewend om bij de afkorting mr. te denken aan een jurist, maar in die tijd werd meester ook gebruikt om aan te geven dat iemand in zijn beroep zijn volledige scholing had ontvangen. Een meester schilder, een meester timmerman, maar evengoed een volledig geschoolde chirurgijn. Was Engelsens chirurgijn in Middelburg? Kwam Abram Appeldoorn voort uit een familie van chirurgijns? We kunnen de vragen wel stellen, maar een antwoord is helaas niet te vinden. We weten alleen dat hij zich als geschoold chirurgijn vestigde in de stad Brouwershaven.

De medische zorg in het Brouwershaven van de tweede helft van de zeventiende eeuw werd door het stadsbestuur niet lichtvaardig bekeken. In Brouwershaven fungeerde zoals in elke stad een universitair geschoold medicus, een *medicinae doctor*, in deze tijd Lambertus Bolle, met daarnaast een aantal chirurgijns; deze voerden allemaal een eigen praktijk, maar een van hen oefende tevens de positie uit van stads chirurgijn, op andere momenten ook wel 'de arme of stads meester' genoemd, wat duidelijk aangeeft wat de taak van deze stedelijke functionaris was. Hij moest de medische zorg voor de armen verzorgen, waarvoor hij natuurlijk bij zijn patiënten geen vergoeding kon vragen. Als stads meester ontving hij daarom voor zijn diensten een jaarlijks traktement. Voor zowel de toelating van chirurgijns als de benoeming van de stads chirurgijn hanteerde men regels. Zo werd op 20 juni 1663 besloten geen chirurgijns toe te laten tenzij ze behoorlijk geadmitteerd zijn en een 'preuve' hebben afgelegd. Als in hetzelfde jaar iemand vraagt om zich vrij te mogen vestigen, wordt dit onder verwijzing naar deze resolutie afgewezen. Bij de examinatie speelde dr. Bolle in elk geval een rol, want in 1679 wordt aan hem opgedragen het instrumentarium van een van de chirurgijns te controleren. Dit was in het kader van de verplichte uitbreiding van dat instrumentarium. In een resolutie van de vroedschap van 31 maart 1679 werd gesteld dat de chirurgijns dit moesten uitbreiden met 'behoorlijke instrumenten tot de chirurgie behorende, gelijk wel voornamentlijk van een

2. Chirurgijn Jacob Fransz in zijn winkel; patiënten bezochten de chirurgijn in zijn "winkel" om geholpen te worden aan hun klachten. Vaak konden de mannen zich daar ook nog laten scheren. Olieverf op doek, ca. 1669, Egbert van Heemskerck, Amsterdam Museum.

zage, trapanie en andere.' Dit werd gelast omdat men vreesde dat de inwoners onvoldoende behandeld konden worden bij 'sware breucken ofte accidenten'. Als chirurgijns hier niet aan konden voldoen werden ze niet geadmitteerd.²

Abram Appeldoorn verschijnt in Brouwershaven in 1669, het jaar waarin hij trouwde met een Brouwse jongedochter; blijkbaar een 'moetje', want het huwelijk werd gesloten op 10 oktober 1669, de doop van het oudste kind was op 31 oktober van dat jaar. Op 4 april 1669 legde hij als Abram Appeldoorn van Middelburg de poortereed af en kreeg hij toestemming zich als chirurgijn te vestigen; met hem Andries Molckman van Leiden en Willem de Canter van Zierikzee.³ Het lijkt er op dat hij zich in een gehuurd huis aan het Marktveld vestigde, om zich in 1675 te vestigen in een huis aan de Oude Koornmarkt dat hij voor £106:6:8 van Janneken Kerckers kocht.⁴ Hoe tevreden men was over het functioneren van Abram

Appeldoorn is niet bekend, wel dat hij ondanks het feit dat hij daar diverse keren naar solliciteerde nooit tot stads chirurgijn werd benoemd. In juni 1669 werd in die functie Andries Molckman benoemd, die zich net als Abram in dat jaar in Brouwershaven had gevestigd. Hoewel hij dit ambt bleef uitoefenen tot de benoeming van Pieter de Voocht op 19 juni 1675 was men niet altijd even tevreden over zijn functioneren, want in 1671 werd hij gecontinueerd 'mits beter oppassende op pene van cassatie', en in 1674 eveneens 'mits beter oppassende'. In 1672, 1673 en 1674 had Abram Appeldoorn ook gesolliciteerd, maar elke keer viel de keuze op Molckman en ging het jaarlijkse traktement aan Abram voorbij.⁵

Nog een aantal keren, voor het laatst in 1676, solliciteerde Abram vergeefs naar het ambt. Waarom het iedere keer aan hem voorbij ging is bij gebrek aan gegevens niet te achterhalen. Zelfs toen het stadsbestuur in 1675 besloot het aan

te besteden onder alle chirurgijns (in de tekst spreekt men overigens over 'de barbiers') viste hij achter het net, met een som van £10:10:0 was hij de hoogste inschrijver.⁶ Welke reden Abram had om Brouwershaven te verlaten en zijn geluk elders te zoeken is niet bekend. Mogelijk was hij de voortdurende strijd om het ambt van stads chirurgijn zat. Feit is dat hij bij resolutie van de ambachtsheren en vrouwen van Grijsoord op 19 juli 1679 voor een periode van drie jaar werd aangesteld tot dorps en armenchirurgijn voor Nieuwe Tonge, op een jaarlijks traktement van 36 gulden. Hij was daarvoor verplicht om 'de arme personen te assisteren'. Bij resolutie van 8 juli 1682 werd hij voor een nieuwe periode van drie jaar aangesteld⁷; men was blijkbaar tevreden over zijn werk. Of hij die periode heeft afgemaakt en wat er verder van hem geworden is, blijkt helaas niet. De resoluties geven altijd de benoemingen van de functionarissen voor de rechtbanken en dorpsbesturen van Grijsoord, Oude Tonge en Nieuwe Tonge, maar zijn voor de andere ambten niet altijd compleet. Uit het feit dat zijn dochters aan het begin van de achttiende eeuw onder Elkerzee op Schouwen woonden, kunnen we in elk geval concluderen dat de kinderen naar de regio waar zij geboren waren terugkeerden. Wat er van hun ouders geworden is kon ik helaas niet achterhalen.

Fragmentgenealogie Appeldoorn

- I. Abram Appeldoorn, vermoedelijk geboren Middelburg, chirurgijn, overleden na juli 1682, trouwt Brouwershaven 10 oktober 1669 Maria Jans, geboren Brouwershaven, overleden na 1675.

Uit dit huwelijk:

1. Heijndrick Appeldoorn, gedoopt Brouwershaven 31 oktober 1669 (doopgetuige Jaquemintje Jans), vermoedelijk jong overleden.
2. Magrietje Appeldoorn, gedoopt Brouwershaven 9 april 1671 (doopgetuige Jaquemintje Jans), vermoedelijk jong overleden.
3. Maria Appeldoorn, volgt IIa.
4. Adriaentje Appeldoorn, volgt IIb.

- IIa. Maria Appeldoorn, gedoopt Brouwershaven 21 maart 1673 (doopgetuige Maria Swarts), overleden na 1714, trouwt voor januari 1694 Hendrik Hendrikse Tak (Hendrik Hendrikse), overleden na 1714. Het gezin woonde in Scharendijke.

Uit dit huwelijk:

- 1 Hendrik Hendriks, gedoopt Elkerzee 17 januari 1694 (doopgetuige Jannetje Aarens).
2. Abraham Hendriks, gedoopt Elkerzee 14 augustus

1695 (doopgetuige Aarjaantje Iemans), vermoedelijk overleden voor oktober 1707.

3. Marinus Hendriks, gedoopt Elkerzee 23 februari 1698 (doopgetuige Aarjaantje Abrahams).
4. Janna Hendriks, gedoopt Elkerzee 19 september 1700 (doopgetuige Aarjaantje Abrams), overleden voor juni 1711.
5. Jakob Hendriks, gedoopt Elkerzee 1 april 1703 (doopgetuige Aarjaantje Abrams).
6. Jakoba Hendriks Tack, gedoopt Elkerzee 26 april 1704 (doopgetuige Aarjaantje Abrams Appeldoorn).
7. Abram Hendriks, gedoopt Elkerzee 30 oktober 1707 (doopgetuige Aarjaantje Abrams).
8. Janna Hendriks, gedoopt Elkerzee 21 juni 1711 (doopgetuige Neeltje Domis).
9. Ariaan Hendriks Tack, gedoopt Elkerzee 8 april 1714 (doopgetuige Ariaantje Jacobs).

- IIb. Adriaentje Appeldoorn, gedoopt Brouwershaven 6 oktober 1675 (doopgetuigen Jacob Hobius en Cornelia Constans), overleden na 1747, trouwt Elkerzee 2 juli 1699 Jan Jan Izakse (Jan Jan Izakse de jonge), geboren Elkerzee, overleden na 1713. Het gezin woonde in Looperskapelle. Volgens het lidmatenregister van Elkerzee woonde Adriaantje Appeldoorn te Looperskapelle. Zij werd als zodanig vermeld in de lidmatenlijsten van 1722, 1725, 17 december 1731, 1737, 1741 en 1747.

Uit dit huwelijk:

1. Willemijntje Jans (Willemijntje Jans Havik), geboren Looperskapelle, gedoopt Elkerzee 21 januari 1703 (doopgetuige Grietje Isaaks), overleden na 1769, trouwt Elkerzee 30 april 1723 Iman Jobse, gedoopt Elkerzee 20 december 1699 (doopgetuige Leenders), overleden voor april 1738, zoon van Job Imanse van Klooster en Neeltje Marinusse de Man. Willemijntje Jans, van Kapelle, werd op belijdenis lidmaat te Elkerzee op 11 april 1721. Zij werd aanvankelijk in de lidmatenlijst vermeld met haar moeder Adriaantje Appeldoorn onder Kapelle, daarna was zij woonachtig te Ellemeet, in de lidmatenlijst van 1747 komt zij voor als onder Elkerzee woonachtig, in 1769 weer onder Ellemeet. De familienaam Havik komt bij haar voor de eerste keer voor in de lidmatenlijst van 6 juli 1733.
2. Abram Janse, gedoopt Elkerzee 24 april 1707 (doopgetuige Neeltje Geers).
3. Isak Janse, gedoopt Elkerzee 16 maart 1710 (doopgetuige Jannetje Geergoeds). <<

Noten

1. Gemeentearchief Schouwen-Duiveland, rechterlijke archieven Zeeuwse eilanden (protocol notaris Cornelis Haijman), inv.nr. 4047, akte 28.
2. Gemeentearchief Schouwen-Duiveland, archief van de gemeente Brouwershaven (resoluties vroedschap), inv.nr. 4, fo. 131; idem (resoluties vroedschap), inv.nr. 5, fo. 93.
3. Gemeentearchief Schouwen-Duiveland, archief van de gemeente Brouwershaven (poortboek), inv.nr. 218, fo. 6vo.
4. Gemeentearchief Schouwen-Duiveland, rechterlijke archieven Zeeuwse eilanden (transporten Brouwershaven), inv.nr. 4396, fo. 63vo; archief van de gemeente

Brouwershaven (kohieren van de honderdste penning), inv.nr. 131, idem (kohieren van het familiegeld), inv.nr. 146.

5. Gemeentearchief Schouwen-Duiveland, archief van de gemeente Brouwershaven (resoluties van de vroedschap), inv.nr. 5, fo. 21vo, 24, 35, 40vo, 52, 59, 64vo.
6. Gemeentearchief Schouwen-Duiveland, archief van de gemeente Brouwershaven (resoluties van baljuw, burgemeesters en schepenen), inv.nr. 15, fo. 152vo.
7. Nationaal Archief, archief van de heerlijkheid Grijsoord (resoluties van de ambachtsheren), inv.nr. 7 (19 juli 1679 en 8 juli 1682).

Herbergier te Veere Pieter Lakenberg

1. Het huis Markt 1 te Veere in november 1962, enkele jaren voordat het ingrijpend werd gerestaureerd.
Foto: G.Th. Delemarre, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, objectnummer 69.312.

In de stad Veere oefende Pieter Lakenberg in het derde kwart van de negentiende eeuw het beroep van herbergier uit. Veere was vooral gedurende de Bataafs-Franse tijd (1793-1813) sterk in welvaart achteruitgegaan door het stilvallen van de handel. In verband daarmee was de bevolking sterk teruggelopen, van 1611 personen in 1793 tot 610 in 1879.¹ Van de veertig herbergiers die in 1804 geteld werden, waren er rond 1870 nog een stuk of twaalf over.²

Er werden tal van initiatieven ondernomen om de economische situatie van Veere te verbeteren. Ze hadden slechts tijdelijk succes. In het kader van dit verhaal noem ik hier alleen de vestiging van een garnizoen militairen in 1831 en de oprichting van een katoenweverij in 1839. In de weverij werd een fijn geweven katoendoek – calicot – gemaakt, vooral bestemd voor Indië. Door internationale concurrentie stortte de markt voor dit product al snel in elkaar. De tientallen arbeiders werkten meestal onder armoedige en erg ongezonde omstandigheden. Onder hen mijn betovergrootmoeder Matje de Steur en haar dochter Tannetje van den Broeke (zie het schema op p.48 voor de genealogische gegevens). Zoals vele andere arbeiders kreeg Maatje longtering en overleed daaraan in 1860 op 38-jarige leeftijd. De noodlijdende weverij is uiteindelijk in 1869 opgeheven.³

De 36-jarige Pieter Lakenberg vestigde zich begin november 1857 te Veere. Hij groeide op in een Gronings arbeidersgezin. Lager onderwijs kreeg hij niet. Al op jeugdige leeftijd werkte Pieter als baleinwerker. Later was hij kleermaker en barbier. Twee weken na aankomst te Veere trad hij in het huwelijk met de 54-jarige weduwe Adriana de Wijs. Zij was een half jaar eerder een winkel begonnen in het huis Markt 1, gelegen tussen het Veerse stadhuis en de hoek van de Markt met de Kaai. Tot het gezin hoorde ook de achtjarige pleegdochter van Adriana de Wijs, Anthonetta Dijkgraaf, mijn overgrootmoeder. Behalve het gezin waren in die tijd in het huis Markt 1 twee officieren van de infanterie ingekwartierd, de eerste-luitenant Abraham Marinus Rouveroy van Nieuwaal en de tweede-luitenant Klaas Henry.⁴ Kort na hun huwelijk begonnen Pieter en Adriana een herberg. De winkelruimte van Adriana zal getransformeerd zijn tot gelagkamer. Blijkbaar was als herbergier een beter inkomen te verwerven dan als winkelier.

Van Pieter Lakenberg is vooralsnog geen foto gevonden. Een indruk van zijn uiterlijk geeft het signalement, dat werd opgesteld in 1870 toen hij 49 jaar oud was.⁵

Signalement Pieter Lakenberg:

Lang 1,64 meter
Aangezicht rond
Kleur gezond
Voorhoofd hoog
Neus groot
Mond gewoon
Kin rond
Ogen blauw
Wenkbrauwen donker
Haar bruin
Baard om de kin
Geen bijzondere tekenen

Overigens was het leven van een kroegbaas niet altijd even gemakkelijk. Zo werd Pieter Lakenberg in het voorjaar van 1859 ernstig mishandeld door Willem van Veldhuijsen. Die moest vervolgens een gevangenisstraf van zes dagen uitzitten.⁶ Van Veldhuijsen was baas van de katoenweverij. Waarschijnlijk mede door de aanhoudende moeilijkheden om het bedrijf gaande te houden was hij flink aan de drank geraakt en kwam nogal eens in conflictsituaties. Dit maakten mijn overgrootvader Cornelis Louis van den Broeke en zijn zusje Tannetje jarenlang van nabij mee. Zij waren na de dood van hun moeder in 1860 bij hun oom Willem in huis gekomen. Cornelis Louis kreeg door Willems dronken wangedrag zo'n hekel aan alcohol dat hij levenslang geheelonthouder bleef.⁷

Ook herbergierster Adriana moest het ontgelden. Zonder aanleiding werd zij in 1859 door Helena Bos uitgescholden voor 'hoer, donderhoer en beest'. Vervolgens kreeg Adriana klappen en ander geweld te verduren. Blijkbaar was wethouder Willem Nevejans Meijer hiervan getuige, want niet Adriana, maar hij deed aangifte, waarop Helena Bos werd veroordeeld. Dit leidde tot grote commotie. Samen met haar man, bakenschipper Jacobus Leunis, ging Helena verhaal halen bij de wethouder. Die werd daarbij flink uitgescholden en bedreigd. Dat had het echtpaar beter niet kunnen doen. Leunis kreeg een maand en Bos acht dagen cel. Daarbij kwamen nog een boete en de kosten van het hoger beroep. Bovendien vielen de gezinsinkomsten weg door het verblijf in de gevangenis, alles bij elkaar een financiële ramp voor dit gezin. Ruim een jaar nadat Leunis en Bos waren vrijgelaten uit de gevangenis van Middelburg, vertrokken zij in het voorjaar van 1861 met hun kinderen uit Veere.⁸

Op 1 mei 1861 gingen de vlaggen uit te Veere. Het was groot feest. In de ochtend van die eerste mei marcheerden onder commando van majoor Jutta vier tirailleurcompagnieën met de staf van het vierde bataljon van het tweede regiment Infanterie naar de Markt. Daar werden zij onder klokgelui hartelijk welkom geheten door de burgemeester, de gemeenteraad en de plaatselijke notabelen.⁹ Een groot contrast met de schrik die de stad een jaar eerder overviel. Toen besloot de minister van Oorlog onverwacht om géén garnizoen naar Veere te sturen. Het gemeentebestuur zond vervolgens noodkreten naar Den Haag over de 'noodlottigen invloed op het volksbestaan in deze gemeente' als gevolg van de ministeriële beslissing.¹⁰ De acties van het gemeentebestuur sorteerden blijkbaar effect, want de minister herzag zijn besluit in november 1860. Sindsdien had men in de stad erg uitgezien naar de komst van het garnizoen. Het betrof alles bij elkaar enkele honderden militairen – en tientallen gezinnen – waarvan gehoopt en verwacht werd dat zij de economie van het noodlijdende stadje konden helpen opvijzelen. Bijvoorbeeld door levering van voedsel, brandstof en andere benodigdheden, alsmede de verhuur van huizen aan de officieren.

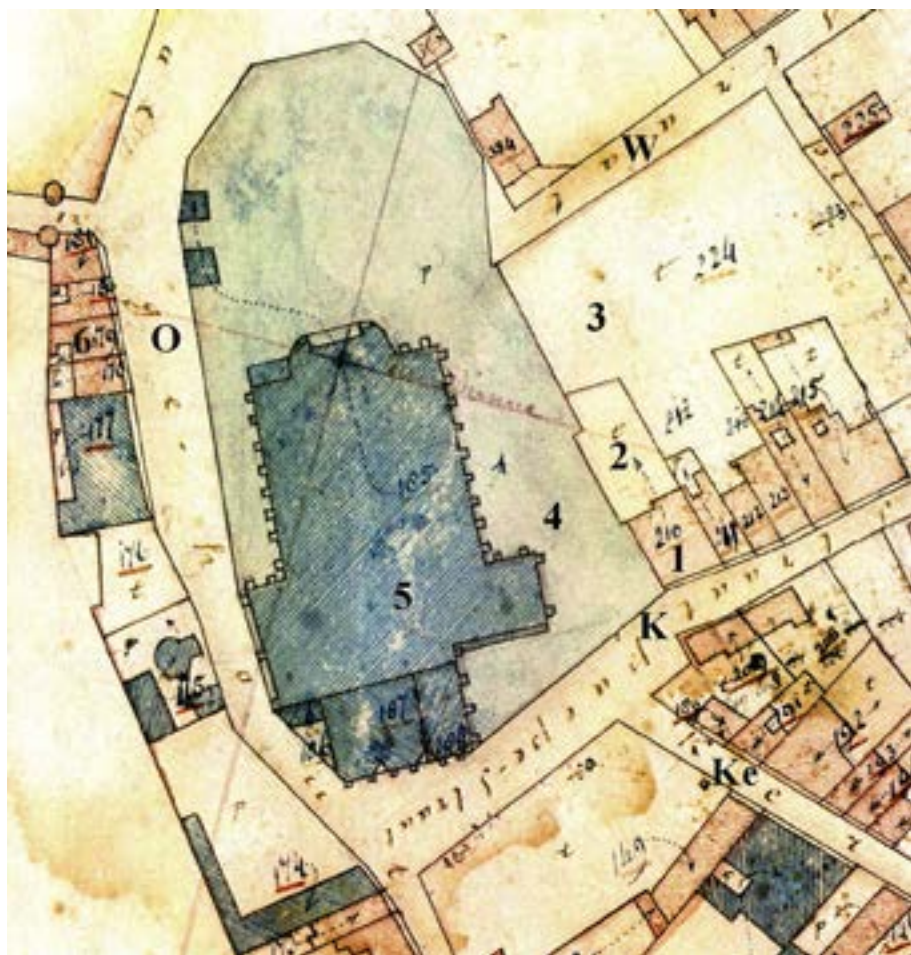
2. Het huis Kapellestraat 25 te Veere in juni 1955. Het pand werd in 1958 gerestaureerd. Links een deel van de muur waarachter zich vroeger het exercitieterrein bevond. Foto: G.Th. Delemarre, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, objectnummer 46.293.

Ook voor de kasteleins betekende de aanwezigheid van de troepen een kans op verhoogde omzet. De gemeente Veere hielp daarbij graag een handje. Zij bood per 1 mei 1861 te huur aan 'een huis tot onder-officiëren-sociëteit, bevattende buitendien nog drie kamers, keuken, zolder, loods, enz., met tuin'.¹¹ Deze actie had succes, want begin juni deelde men mede dat was 'Opgerigt te Veere: eene onder-officiërs sociëteit, door medewerking van de burgemeester, en waarin als kastelein geplaatst is een gepensioneerde commies uit Middelburg'.¹² Kort voor die tijd was de inboedel van het bewuste pand – Kapellestraat 25 – publiek verkocht, zodat de nieuwe kastelein met een schone lei kon beginnen.¹³

Deze kastelein was de 56-jarige Pieter Jacobus Stappers.¹⁴ Hij moest per jaar 150 gulden huur aan de gemeente betalen en zelf het benodigde meubilair en dergelijke aanschaffen.¹⁵ Op 20 mei 1861 opende Stappers het 'Huis van Oranje' op feestelijke wijze met een versierde zaal. Bijna twee maanden later kondigde hij – bij gelegenheid van de Veerse kermis – festiviteiten met dansen aan. In de avond tot acht uur de harmonie in de tuin en daarna bal met orkest in de zaal. Elke heer, met of zonder dame, moest 60 cent toegang betalen, inbegrepen een kruik bier of een glas punch.¹⁶ Voor een gewone soldaat was die toegangsprijs een fors bedrag, ongeveer drie weken zakgeld.¹⁷ Als hij de avond niet op één drankje wilde uitzitten, zou hij nog meer geld kwijt zijn. De hoogte van de toegangsprijs zal zeker een drempel betekend hebben. Mikte Stappers wellicht op de kring van beter gesitueerden in Veere en omgeving? Hoe het die avond liep weten we niet, maar na de zomer van 1861 kwam Stappers tot de conclusie dat de verwachte resultaten van sociëteit en koffiehuis zwaar tegenvielen. Zijn

zaak werd nauwelijks bezocht. Hij was van mening dat het niet aan hem lag, maar de onderofficiëren hadden een ander beeld van een sociëteit. Blijkbaar staken zij hun mening niet onder stoelen of banken bij andere kroegbazen. Namelijk al in augustus bereikte het gemeentebestuur een voorstel van veerschipper en herbergier Antheunis But (1833-1915) om elders een lokaliteit in te richten. But wilde dit echter alleen doen met steun van de gemeente. De voorkeur van de onderofficiëren bleek evenwel verdeeld en de gemeente besloot voorlopig af te wachten. Stappers was intussen van mening dat doorgaan als kastelein onvermijdelijk tot zijn financiële ondergang zou leiden. Om die reden verzocht hij het gemeentebestuur te worden ontslagen van de verplichtingen van het huurcontract. De gemeente ging hiermee akkoord. Per 1 november mocht Stappers uit het pand vertrekken.¹⁸

Pieter Lakenberg zag nu zijn kans schoon en meldde zich als kandidaat-huurder van de herberg in de Kapellestraat. Hij wilde echter geen onderofficiërs sociëteit houden, maar stelde voor een kroeg voor soldaten en burgers in te richten.¹⁹ Het was een slim plan om soldaten als doelgroep te kiezen. De grootste kazerne was toen namelijk gehuisvest in de Grote Kerk. Het terrein rond de kerk was in gebruik als exercitieterrein. De herberg grensde hieraan. De gemeente sprak zelfs van 'staande op het exercitieterrein'. Een openstaande poort in de muur rondom dit terrein gaf toegang tot de tuin van de herberg. Omdat majoor Juta toestond dat de soldaten ook in kazernetenuue naar de kroeg mochten, konden ze heel gemakkelijk zonder omkleden vanuit hun logies naar de gelagkamer lopen.²⁰ Voor verdere ontspanning van de soldaten wilde de militaire leiding een kegelbaan in Veere. Men maakte zich

3. De situatie rond de Grote Kerk te Veere (uitsnede van het kadastraal minuutplan Veere sectie A, blad 1; 1818). Legenda: 1. herberg Kapellestraat 25, 2. tuin achter de herberg, 3. locatie kegelbaan, 4. Exer-citieterrein, 5. Grote Kerk (kazerne), 6. herberg Oudestraat, K=Kapellestraat, Ke=Kerkstraat, O=Oudestraat, W=Wijn-gaardstraat

zorgen over het gebrek aan vertier in de stad en wilde voorkomen dat de soldaten daarom steeds naar Middelburg gingen. De gemeente kwam aan deze wens graag tegemoet, maar de tuin van de herberg was te klein. Het gemeentebestuur kocht daarom een terrein achter die tuin. De genie legde vervolgens een kegelbaan aan, die via een speciaal gemaakte poort van uit de tuin van de herberg toegankelijk was. De hoogste officier in Zeeland toonde zich medio oktober 1861 in een brief aan burgemeester en wethouders zeer tevreden met het resultaat.²¹ Een kegelbaan naast de deur was natuurlijk ook een extra klantentrekker voor de nieuwe uitbater van de herberg. Dit werd Pieter Lakenberg. De gemeente besloot vlot op zijn voorstel in te gaan. Hij mocht de zaak met ingang van 1 november 1861 huren voor 100 gulden per jaar, te betalen in vier kwartaaltermijnen. Van Stappers kon hij tegen inkoopprijs het sociëteitsmeubilair en de drankvoorraad overnemen. De naam van de herberg, 'Het Huis van Oranje', bleef onveranderd.

Afgesproken was dat Lakenberg het huis Kapellestraat 25 inrichtte als 'algemeen koffiehuis', in de eerste plaats bedoeld als 'cantine en uitspanningsplaats van de manschappen van het garnizoen', maar ook toegankelijk voor het Veerse publiek. In een koffiehuis werd in die tijd overigens niet alleen koffie geschonken, maar ook alcoholische dranken zoals bier en jenever. De grote benedenzaal van het huis was ingericht als gelagkamer. De zaal op de eerste verdieping moest La-

kenberg direct beschikbaar stellen aan de korporaals van het garnizoen als zij een besloten bijeenkomst wilden houden. De resterende tijd mocht hij de zaal naar eigen inzicht gebruiken, ook als gelagkamer. Voor Lakenberg en zijn gezin bleven in het huis nog twee kamers en een zolder over, een flinke vooruitgang ten opzichte van het huis aan de Markt dat zij verlieten. De tuin moest in de zomer voorzien zijn van voldoende tuintafels, stoelen en banken voor de militairen en overige bezoekers. Verder stond in de tuin nog een houten loods waarin hout, turf, kolen en andere brandstoffen werden opgeslagen.²²

De 25ste mei 1862 was een feestdag in Veere. De stad was versierd met onder meer slingers en erepoorten ter gelegenheid van het bezoek van koning Willem III. Toegejuicht door de inwoners reed de koninklijke stoet rond het middaguur via de Zandijkse poort de Oudestraat in. Daar bracht de koning een bezoek aan de Grote Kerk en bezichtigde de verblijven en voorzieningen voor onderofficieren en soldaten. Willem III bekeek ook de kegelbaan achter de herberg. Pieter, Adriana en Anthonetta moeten dit alles dus van zeer nabij meegemaakt hebben. Bovendien zal de feestvreugde onder soldaten en burgers zich later die dag ongetwijfeld uitgestrekt hebben tot in de kroegen, zodat het koninklijk bezoek ook zakelijk een opsteker geweest moet zijn voor het gezin Lakenberg.²³ De onderofficieren van het garnizoen hadden rond deze tijd een besluit genomen over de locatie van hun sociëteit. Ze ko-

4. Een gelagkamer met infanteristen in kazernetenue omstreeks 1885. Enkele soldaten staan bij het buffet te wachten terwijl de kastelein iets inschenkt. Oswald Gualtheri d' Aumerie schilderde dit tafereel toen hij als dienstplichtige in de Morschoortkazerne te Leiden verbleef. Het beeld zal vergelijkbaar zijn met de situatie in de herberg van Pieter Lakenberg te Veere. Collectie Nationaal Militair Museum inv.nr. 00107225; uitsnede.

De ondergeteekende, Kastelein in Het Huis van Oranje te **Veere**, heeft de eer te berigten dat hij, met toestemming van het Edel-Achtbaar Bestuur, zich voorstelt gedurende de Wintermaanden, om de andere week des avonds van Zon- of Feestdagen te geven **BAL**.
Hij vleit zich dat zijne onderneming algemeene deelneming zal ondervinden, opdat zij moge bijdragen tot korting der lange Winteravonden, en inzonderheid den Militair eene gepaste uitspanning verschaffen.
Bij gebreke aan Vrouwelijk personeel te Veere, voldoende en geëvenredigd aan de sterkte der vier Tirailleur-Compagnien, hoopt de ondergeteekende tot veraangename van den Dans en tot opluistering van het te geven Bal, met een talloos bezoek ook der Middelburgsche en Vlissingche Dames te worden vereerd.
Het eerste Bal zal plaats hebben op Vrijdag den 26 December a. s., des avond ten **7 ure.** -- **Intrée vrij.**
Veere, 22 December 1862. P. LAKENBERG.

5. Aankondiging van feestelijkheden in de herberg van Pieter Lakenberg (Middelburgsche Courant 23-12-1862).

zen een zaal in de Kampveerse Toren, die uitgebaat werd door Louis Joseph Roland (1824-1872). Hij adverteerde in december 1862 met feesten in zijn zaak, waarbij hij expliciet aangaf dat er vrij entree was (!). Op dezelfde bladzijde werd een advertentie van Pieter Lakenberg geplaatst.

De huurder,
P. Lakenberg

6. Handtekening van Pieter Lakenberg onder het nieuwe huurcontract met de gemeente van 15 april 1863.

Aan de huur van het pand Kapellestraat 25 was een waslijst van voorwaarden verbonden. Sommige van die bepalingen kwamen Lakenberg en zijn vrouw niet voldoende stipt na, zo vond de gemeenteraad in 1863 en dreigde de huur op te zeggen. Hevig geschrokken wendden Pieter en Adriana zich tot burgemeester Jacobus Snijder, eerst mondeling, later schriftelijk, met het verzoek om het pand te mogen blijven huren. Op voorstel van de burgemeester stemde de raad hiermee in. Wel kwam er een nieuw huurcontract, waarin alle voorwaarden nog gedetailleerder werden opgeschreven. Daaronder

7. De Oudestraat in Veere in juni 1955. Het derde huis van links is nummer 55, waar Pieter Lakenberg met zijn gezin in 1866 ging wonen en een herberg uitbaatte. Foto: G.Th. Delemarre, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, objectnummer 46.289.

— Pieter Franciscus Lakenberg, herbergier te Veere — beklagt dat hij in den nacht van 19 op 20 Februari jl. na den voor de sluiting bepaalden tijd bezoekers in zijne herberg heeft toegelaten, alsmede dat hij den waarnemenden burgemeester J. Poppe, die de verbalisanten vergezelde, belëdigend de woorden heeft toegevoegd: „je bent een oude h...!“ — is schuldig verklaard aan 1° het als tapper toelaten van personen in zijne tapperij na den voor de sluiting bepaalden tijd, en 2° beleediging met woorden van een magistraatspersoon in de waarneming zijner bediening, strekkende om diens eer en kieschheid aan te tasten, en veroordeeld tot eene gevangenisstraf van zes dagen, eene geldboete van f 3 en in

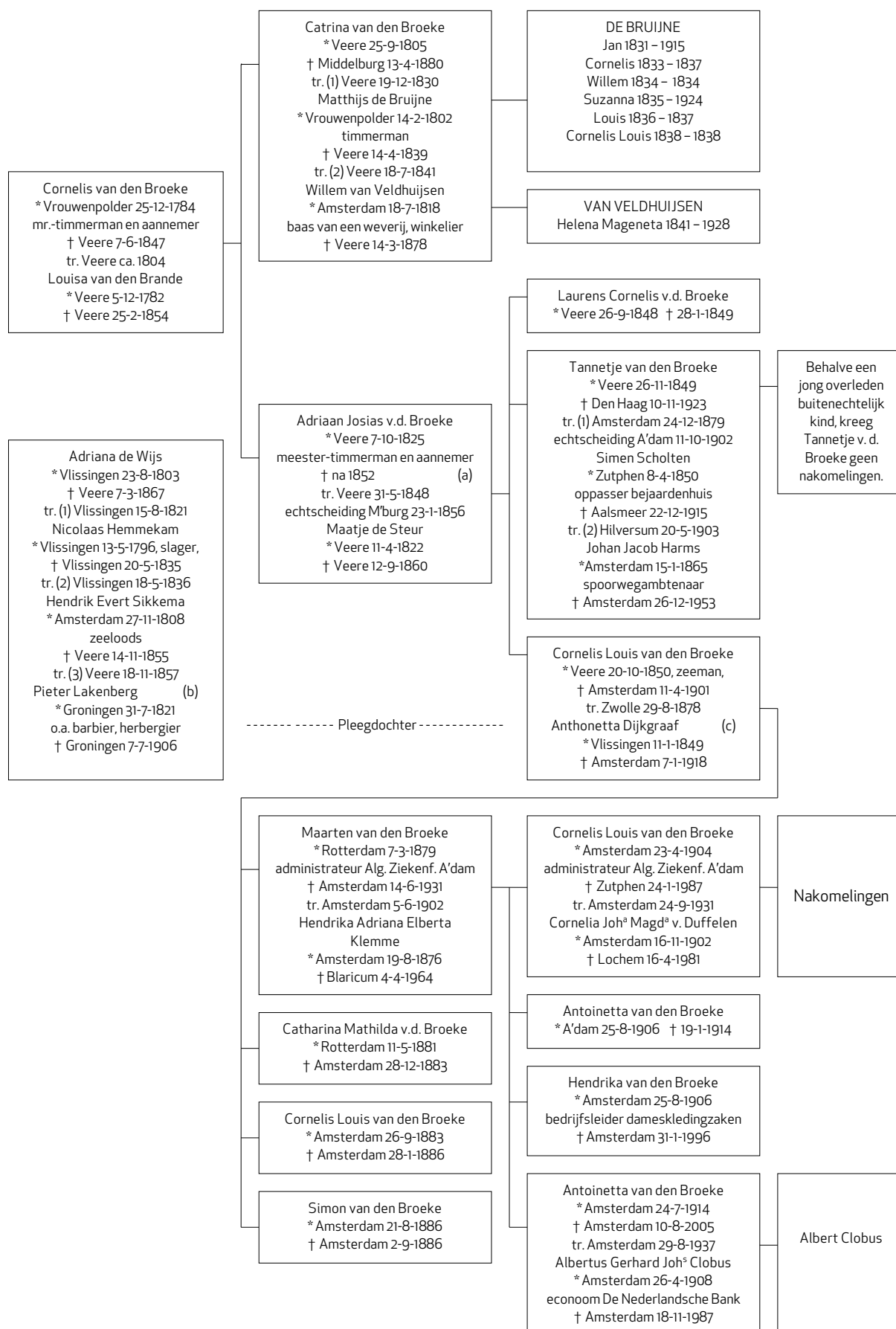
8. Het vonnis dat de Arrondissementsrechtbank te Middelburg uitsprak in de zaak Pieter Lakenberg haalde de krant. Waar justitie de tweede voor naam vandaan haalde is onduidelijk. (Middelburgsche Courant 14-3-1870).

bijvoorbeeld het volgende: huurder 'verbindt zich tot stipte opvolging der bevelen, hem, met betrekking tot het gehuurde door Burgemeester en Wethouders te geven, en onderwerpt zich aan het geven van muziek voor den dans en het houden van openbare vermakelijkheden, zoo dikwijls als dit door de verhuurder ten behoeve van den soldaat mogt worden gevord-

derd'. Later zijn er op dit vlak geen problemen geweest. De huur werd althans zonder omhaal verlengd. Overigens was er naast bals, muziek en dans in Lakenbergs kroeg ook ander vermaak, zoals verlotingen van zilveren en andere voorwerpen.²⁴

Het lijkt al met al een voorspoedige tijd voor Lakenberg en zijn gezin. Helaas werd Veere in het voorjaar van 1866 getroffen door het definitieve vertrek van het garnizoen. Met de uittocht de ongeveer 300 militairen zakte de stad terug in de vroegere armoedige toestand.²⁵

Lakenberg verloor ongetwijfeld het belangrijkste deel van zijn klandizie. Hij kon het tamelijk grote pand in de Kapellestraat waarschijnlijk niet meer rendabel als kroeg exploiteren en verhuisde. Na Lakenberg heeft François Lafort (1813-1887) daar nog korte tijd geprobeerd een herberg uit te baten, maar vervolgens is het pand alleen nog als woonhuis verhuurd. Pieter Lakenberg betrok een veel kleiner huurpand in de Oudestraat, nummer 55. Hier exploiteerde hij opnieuw een herberg. In dit huis overleed zijn echtgenote Adriana de Wijs op 7 maart 1867. Vijf maanden later vertrok pleegdochter Anthonetta Dijkgraaf naar Middelburg, waar zij dienstbode werd.²⁶ Lakenberg zette de zaak alleen voort. Op een zekere februa-

ri-avond in 1870 zat hij met twee klanten iets te drinken, waar-schijnlijk was het gezellig. In elk geval vergat Pieter het ver-plichte sluitingsuur. Hij werd betrapt door politieagenten die vergezeld werden door waarnemend burgemeester J. Poppe. Verontwaardigd schold Lakenberg de gezagsdragers uit. Dat mocht toen ook al niet en leidde tot een gang naar de straf-rechter. Die gaf hem zes dagen cel. Lakenberg zat zijn straf uit van 7 tot 13 mei 1870.²⁷

Op voorstel van burgemeester en wethouders besloot de ge-meenteraad van Veere in haar vergadering van 31 maart 1871 tot algehele afschaffing van de kermis. Men was van oordeel 'dat de kermis van haar oorspronkelijke doel geheel ontaard, niets anders is dan eene bevordering van dronkenschap en zedeloosheid en derhalve als eene pest der maatschappij van regeringswege behoort te worden geweerd'. Tijdens de ker-mis waren de herbergen centra van vermaak met dans, zang en veel drank. Voor de twaalf Veerse kroegbazen was de ker-mistijd qua omzet ongetwijfeld een hoogtepunt. Maar hun belang moest wijken voor het algemeen welzijn, zo besliste

de raad.²⁸ Vreesde Lakenberg na dit besluit van de gemeente-raad een fatale inkomstenderving? We weten het niet, maar opvallend is wel dat hij korte tijd later uit Veere vertrok om kastelein in Rotterdam te worden. In december 1873 ging Pie-ter Lakenberg terug naar zijn geboortestad Groningen, waar hij zijn oude beroep van barbier weer oppakte. Hij trouwde nog twee keer en werd later stukadoor, een beroep dat hij tot zijn dood in 1906 uitoefende.

Literatuur

- P. S. Geschiere, 'De laatste honderd jaar van de Veerse kermis', 1770-1871 (scriptie Nieuwe Geschiedenis Vrije Universiteit Amsterdam), Grijpsker-ke 1986.
- P. S. Geschiere, 'De kermis in Veere', in: 'De Wete', januari 1988, blz. 18-22.
- 'De katoenweverij', in: 'De Stadsheraut', jaargang 2012 nr. 3, blz. 4-7.
- T. Polderman en P. Blom, 'Veere - van vissersbuurt tot vestingstad', Goes 1996.
- P. J. Smallegange, 'De nood der tijden - Veere in de eerste helft van de ne-gentiende eeuw', Middelburg 1992.
- J. H. de Stoppelaar, 'Willem III in Zeeland - Gedenkboek van zijner majes-teits verblijf in dat gewest 21-30 mei 1862', Middelburg 1863. <<

Noten

1. Polderman en Blom, *Veere*, blz. 48, 118.
2. Geschiere, 'Kermis in Veere', 1988, blz. 20.
3. Smallegange, *De nood der tijden*, blz. 54-68; 'De katoenweverij'.
4. Zeeuws Archief (ZA), Veere, bevolkingsregister 1850-1860, inv.nr. VEE-7, fo. 173.
5. Zeeuws Archief, Strafinrichtingen Zeeland, toegang 254, inv.nr. 329, inschrijvingsnummer 272.
6. Geschiere, 'Kermis' 1986, blz. 53, 101; ZA, toegang 254, inv.nr. 324, inschrijvingsnummer 161.
7. Stadsarchief Amsterdam, Gemeenteziekenhui-zen, toegang 5268, statussen mannen, inv.nr. 535.
8. Geschiere, 'Kermis' 1986, blz. 54-55, 101; ZA, Veere, bevolkingsregister 1850-1860, inv.nr. VEE-7, fo. 43; Strafinrichtingen Zeeland 1809-1973, toegang 254, inv.nr. 324, inschrijvingsnummers 378 en 389.
9. Middelburgsche Courant 4-5-1861; Zierikzeesche Nieuwsbode 8-5-1861. Majoor Jacob Leendert Eduard Juta (1810-1869) betrok met zijn gezin een huis aan de Kaai, ter plaatse van het huidige nummer 11. Hij werd in oktober 1868 in de rang van kolonel op eigen verzoek gepensioneerd (Middel-burgsche Courant 31-10-1868).
10. Middelburgsche Courant 1-3-1860.
11. Middelburgsche Courant 18-4-1861.
12. Zierikzeesche Nieuwsbode 5-6-1861.
13. Middelburgsche Courant 13-4-1861.
14. Pieter Jacobus Stappers, geb. Stavenisse 1802, overl. Rotterdam 30-12-1891, tr. Terneuzen 19-4-1840 met Josina Verlinde, geb. Heinkenszand 2-12-1818, overl. Middelburg 22-3-1867.
15. ZA, gemeente Veere 1816-1966, toegang 2001, verhuur van woningen, inv.nr. A26.
16. Middelburgsche Courant 18-5 en 13-7-1861.
17. Na aftrek van allerlei verplichte bijdragen (bijv. voor kleding en voeding) hielden de meeste dienstplichtige soldaten ('miliciens') in die tijd niet meer dan 15 cent per vijf dagen over van hun soldij. Zij kregen het schamele overschot als zakgeld uit-betaald (Handelingen Tweede Kamer 1866-1867, 23-3-1867, blz. 532).
18. ZA, toegang 2001, notulen gemeenteraad inv.nr. NRG 10, 27-9 en 14-10-1861; inv.nr. BW 1861.2, brief dd. 31-8-1861. Stappers vertrok naar Middelburg, waar hij gedelegeerde der Staatsloterij werd (zie bijv. Middelburgsche Courant 3-6-1862).
19. ZA, toegang 2001, notulen gemeenteraad inv.nr. NRG 10, 14-10-1861.
20. ZA, toegang 2001, ingekomen stukken inv.nr. BW 1861.2 dd. 23-10-1861. Buiten de Grote Kerk was in Veere nog een aantal kazernes, alle gelegen op een steenworp afstand van de herberg in de Kapellestraat.
21. De complimenteuze officier was de bevelhebber van de Vijfde Militaire Afdeling, de generaal-ma-joor Jacobus Ferdinand Scharten (1797-1869), die zetelde te Vlissingen (ZA, toeg. 2001, inv.nr. BW 1861.2 dd. 13-10-1861).
22. ZA, toegang 2001, verhuur van woningen, inv.nr. A26; Middelburgsche Courant 18-4-1861.
23. De Stoppelaar, 'Willem III in Zeeland', blz. 124-133; Middelburgsche Courant 27-5-1862.
24. ZA, toegang 2001, notulen gemeenteraad inv. nr. NRG 10, 24-2 en 13-3-1863; Middelburgsche Courant, 15-4-1865; Zierikzeesche Nieuwsbode, 19-4-1865.
25. Vlissingse Weekblad 16-9-1865; Middelburgsche Courant, 1-4 en 28-4-1866, 12-8-1866.
26. ZA, Veere, bevolkingsregister 1861-1880, inv.nr. VEE-8, fo. 222.
27. ZA, Strafinrichtingen Zeeland 1809-1973, toegang 254, inv.nr. 329, inschrijvingsnummer 272.
28. Nieuwe Goessche Courant, 7-4-1871; Geschiere, 'Kermis in Veere' 1988, blz. 20, 22.

9. Schema van personen in dit verhaal die een familierelatie hebben met de auteur (bij p. 48)

- (a) Adriaan Josias van den Broeke is op donderdagmiddag 11 juli 1850 uit Veere verdwenen, zonder enige voorafgaande kennisgeving aan familieleden of medewerkers. Uit stukken met betrekking tot de echtscheiding, ruim vijf jaar later, kan worden afgeleid dat hij in de nacht van donderdag op vrijdag 12 juli met een stoomveerboot van uit Middelburg naar Rotterdam reisde. Aansluitend ging hij via Hull en Liverpool naar New York. Zijn moeder, zijn achtergelaten vrouw en kinderen hebben nimmer meer iets van Adriaan Josias vernomen. Een zakenrelatie ontving in 1853 een kort bericht van hem uit New York. Het is mij tot heden niet gelukt om Adriaan Josias van den Broeke te-rug te vinden, bijvoorbeeld in een passagierslijst of in Amerikaanse volkstellingen.
- (b) Pieter Lakenberg geboren Groningen 31 juli 1821, zoon van Theodorus Lakenberg en Catharina Uni, overleden Groningen 7 juli 1906, trouwt

- (1) Veere 18 november 1857 Adriana de Wijs geboren Vlissingen 23 augustus 1803, overleden Veere 7 maart 1867, dochter van Adriaan de Wijs en Johanna Meeremans, trouwt (2) Groningen 21 december 1873 Johanna Maria van Marm (1839-1876), trouwt (3) Groningen 25 juli 1880 Johanna Maria Willekens (1833-1914). Uit geen van de drie huwelijken kinderen.
- (c) Anthonetta Dijkgraaf is een buitenechtelijke dochter van Catolina Apolonia Dijkgraaf (geboren Zierikzee 5 oktober 1811, overleden Vlissingen 8 oktober 1850) en Fridrich Conrad Heinrich Schlammilch (geboren Den Haag 31 december 1825, adjudant-onderofficier der mariniers, overleden Den Helder 24 februari 1899). Zie over de lotge-vallen van Anthonetta Dijkgraaf: Albert Clobus, 'Vaders gezocht van de vijf kinderen van Catolina Apolonia Dijkgraaf (1811-1850)' in *Gens Nostra* 67 (2012), p. 227-247.

In deze rubriek Vanalles kunt u van alles verwachten wat met genealogie te maken heeft. Het is een wegwijzer in het digitale doolhof van websites, boeken, tijdschriften en regels. In deze rubriek geven we u tips, trucs en adressen. Vanalles is een inspiratiebron voor de genealoog. Het is een leidraad voor uw naspeuringen met Vanalles om uw onderzoek

gemakkelijker te maken. En het mooiste van alles: ook uw tips, stukjes, trucs enz. zijn (meer dan) welkom. Kortom een rubriek over van alles. Geschreven door Antonia Veldhuis, met dank aan Robyn Steensma. antonia.veldhuis@hetnet.nl

Ik vond een pracht potloodtekening van mijn (waarschijnlijke, volgens de – nog niet bewezen – familieoverlevering) overgrootvader, gemaakt in 1911. Franciscus Hermanus Bachg, de tekenaar, is in 1956 overleden, de afbeelding is dus nog niet rechtenvrij. Dat is pas in 2027 het geval, 70 jaar na het overlijden van de maker. Ik mag de prent dus niet gebruiken, tenzij ik toestemming heb van de nabestaanden van Bachg. Zoeken via internet leverde een fragment-genealogie en diverse overlijdensadvertenties op. Zo kwam ik in de 21e-eeuw en vond namen en woonplaatsen van nabestaanden. Nu kon ik verder zoeken op internet en gaan bellen. En bingo! Na enige telefoontjes had ik de goede familie. Ze gaven graag per mail toestemming voor het gebruik van de tekening. Als het me niet was gelukt had ik slechts de link genoemd en een andere afbeelding gebruikt. U zult bij 'illegaal' gebruik niet onmiddellijk in de gevangenis worden gezet, maar een geldboete kan wel tot de mogelijkheden behoren zoals we al eens in het televisie-programma 'De rijdende rechter' konden zien.

Of afbeeldingen gevonden via Google werkelijk rechtenvrij zijn, kunt u zien na het aanklikken van *Tools*, *Gebruiksrechten*, *Gelabeld voor hergebruik*. Wilt u meer weten over dit onderwerp, dan kunt u daarover lezen op (bijvoorbeeld) de site van Arnoud Engelfriet, <http://www.iusmentis.com>.

Een andere mogelijkheid om meer over auteursrecht te weten te komen is via www.youtube.nl. Gewoon het woord auteursrechten intikken en u krijgt diverse filmpjes waarin alles haarfijn wordt uitgelegd. Nu u toch op youtube bent kunt u meteen even andere films bekijken. Ook over onze mooie hobby is erg veel te vinden. U kunt bijvoorbeeld diverse lezingen 'bijwonen'. Ik tikte de woorden lezing genealogie in en kreeg onder andere lezingen over: Zoeken voor 1650, Open Archieven door Bob Coret, een Stamboom Cursus, de KNIL en Famillement 2018. Laat ik het woord lezing weg, dan zie ik bijvoorbeeld Stamboom: Het begin, hoe start ik, een interview met het stadsarchief Rotterdam en Maak een kwartierstaat. De woorden genealogie zeeland geven Genealogie Verdonk Wissenkerke, Hoe Mispelblom aan Beyer komt, Voorouders nu online vinden enz. Er staan ook veel filmpjes uit de twintigste eeuw over plaatsen. Enfin, kijk zelf maar.

Onlangs woonde ik een lezing bij over Facebook en hoorde hoe de genealoog daarvan profijt kan hebben.

Op Facebookpagina's kunt u vragen stellen en foto's en verhalen delen, publiceren en info vinden. Mogelijk kunt u op die manier een vastgelopen onderzoek weer op gang brengen.

Er staan geen bronnen op Facebook, maar er is wel heel veel kennis aanwezig. De spreker noemde enige, voor genealogen belangrijke, Nederlands- en Engelstalige Facebook groepen. Er zijn drie soorten groepen: openbare (inhoud zichtbaar), besloten (inhoud niet zichtbaar) en geheime groepen (op uitnodiging). Binnen die groepen zijn er talloze mogelijkheden, zoals het laten geven van meldingen. Mits u er tijd in stopt, zei spreker Fred Jansen, kun je er veel plezier aan beleven. Wilt u de sheets van zijn lezing bekijken, tik dan op www.google.nl de woorden in: facebookgroepen genealogie. U krijgt ze dan in een pdf. Ook onze eigen NGV heeft Facebook berichten op hun website.

Voor deze rubriek is het soms gemakkelijk een print te hebben van een website. Vooral als er veel tekst op staat. Inkt is duur, dus de overbodige zaken van een site wilt u dan even niet hebben. Uiteraard is voor dat probleem een oplossing: gewoon de tekst blokken (*ctrl a*) en dan printen geven (rechter muisknop). U krijgt nu alleen de geblokte tekst afgedrukt. Zit de tekst verspreid over een bladzijde met daartussen afbeeldingen dan wordt het, vooral in Chrome, iets ingewikkelder. Internet Explorer geeft na raadpleging van Google wel gemakkelijk oplossingen. Omdat ik Chrome gebruik moet ik het voorlopig doen door de tekst te blokken en die in een tekstverwerkingsprogramma te plakken, waarna ik de meegenomen afbeeldingen moet verwijderen. Of de site via *afdrukken* wegschrijven als een pdf. Dit doet u door, nadat u de afdrukopdracht heeft gegeven, bij printer *pdf* te selecteren.

Ik kan het niet vaak genoeg zeggen, maar wil het nogmaals benadrukken: kijk op websites ook eens naar de links. Zo geeft de site www.voorouders.nl maar liefst 101 'doorverbin-

dingen' met andere websites. Verderop kom ik hierop terug. Vergeet ook niet de instructies van website en boeken te lezen. Dit voorkomt zoekwerk, ik spreek uit ervaring. Als aandenken aan de krijgsverrichtingen van 1830 en 1831 werd bij Koninklijk Besluit van 12 september 1831 nr. 70 het Metalen Kruis ingesteld. De toekenning om deze medaille te verkrijgen schijnt nogal met de nodige soepelheid gepaard te zijn gegaan. Zo bleek niet doorslaggevend of de voorgedragen militair ook daadwerkelijk aan de Tiendaagse Veldtocht in België (2 tot 12 augustus 1831) had deelgenomen. Op de website van het Nationaal Archief staan de 36.274 mannen die het Metalen Kruis kregen. 'Mijn Derk Jan Pesen', die in oktober 1831 gelegerd was bij de Groninger Mobiele Schutterij in Veghel staat vreemd genoeg niet op die lijst, wel zijn broer Pieter Jacobus Peesen. U vindt het bestand op www.nationaalarchief.nl onder *onderzoeken* en *indexen* en de zoekterm 'Metalen Kruizen' in te tikken. De tweede treffer *Landmacht: Metalen Kruizen* geeft de namen. U kunt zoeken in de index, maar hij is ook te downloaden. De rechtstreekse url is: <https://tinyurl.com/yyjocu2y>. De in deze strijd gevallen en gesneuvelde mannen kunt u vinden in de Nederlandse Staatscourant, te vinden op www.delpher.nl.

[Monnikenwerk - kerken en geloofsgemeenschappen in Zeeland](#)
[Over Oud-Vossemeer, Tholen en de Ro\(o\)sevelts](#)
[De strijd tegen het water](#)
[Nationaal monument Watersnood 1953](#)
[Slachtoffers watersnoodramp 1953](#)
[Dijkdoorbraak in Westkapelle 1682](#)
[De verdronken dorpen in Zeeland](#)
[Vereniging Nederlandse Loodsen Sociëteit](#)
[Bierbrouwerijen in Zeeland](#)

Zeeuwen buiten Zeeland vond ik ook op websites zoals allefriezen en allegroningen. De eerste site gaf bij zoeken op Zeeland 654 treffers, waaronder ook een paar met de achternaam Van Zeeland, de tweede site had 139 mensen uit die provincie vermeld. Het Gelders archief gaf 646 vermeldingen, BHIC 137.704. Op deze manier leverde zoeken met de zoekterm Voorne Putten voor allegroningen 3 archieven op, allefriezen geeft op die zoekterm slechts de op 4 mei 1951 in Heerenveen overleden Hendrika Stam, geboren Hellevoetsluis en 74 jaar oud. Ergo: kijk dus ook over de grenzen. Zoekopdrachten op google.nl op termen als 'zeeuwen in de noordoostpolder' en 'zeeuwen in afrika' geven niet alleen informatie over specifieke families, maar ook beweegredenen om Zeeland destijds te verlaten.

Gemeentearchieven herbergen veel genealogische informatie. Bij het gemeentearchief van Tholen zijn bijvoorbeeld veel families uitgezocht. Voor zoeken naar mensen die afkomstig zijn van Voorne Putten 'moet' u bij het Streekarchief Voorne Putten in Brielle zijn. Het archief herbergt vier strekkende kilometer aan historische documenten, waarvan sommige wel 750 jaar oud zijn, en die een beeld schetsen van het leven op de eilanden. Op de website staat: historische films, lokale geschiedenis, schatkamer en open data, archieven, bibliotheek, kranten, notariële akten, beeldbank en personen. Via de optie *Scans* op de homepage zijn de scans van veel plaatsen op Voorne-Putten digitaal te zien.

Op de Hollandse Genealogische Databank (www.hogenda.nl), toegankelijk voor leden van Ons Voorgeslacht zijn veel transcripties van bronnen van plaatsen op Voorne-Putten te doorzoeken en te raadplegen.

Op genealogie.voorouder.nl wordt sinds vele jaren door diverse vrijwilligers gewerkt aan de bevolkingsreconstructie van Zuid-Holland van 1811-1930. Op dit moment zijn gegevens van meer dan honderd plaatsen verwerkt.

Meer lezen over Voorne-Putten? Op www.dbnl.org/titels/titel.php?id=don_003voor01 staat het boek Voorne-Putten van Peter Don uit 1992 lezen.

www.genealogischcentrum.nl is de website van Stichting Genealogisch Centrum Zeeland. Ze heeft als doelstelling het bewerken van kerkelijke, rechterlijke en notariële archieven om zo een deel van de in 1940 verloren gegane genealogische gegevens te reconstrueren.

Op www.zeeuwsarchief.nl ziet u de verdeling zoals u al op veel archiefsites ziet: Archiven en collecties, (Zeeuwen) gezocht, Beeld, Bibliotheek, Museale collecties en Digitale collecties.

Op www.zeeuwsarchief.nl/zeeuwen-gezocht kunt u (verdwenen) Zeeuwen mogelijk terugvinden in meer dan 8 miljoen gegevens van personen die ooit in Zeeland woonden of werkten. Bekijk zoekgids geeft nuttige tips voor het zoeken, Bronnenoverzicht is verdeeld in 42 brongroepen of gegevensbestand en Veelgestelde vragen geeft antwoord.

Piet en Willeke Molema-Smitshoek heten u welkom op hun site www.familiemolema.nl/zeweb.htm met Genealogie Zeeland. Ze hebben een alfabetisch lijst met Zeeuwse families waarover zij gegevens hebben verzameld, geven een overzicht van enige archieven en verenigingen, hebben een vragenrubriek, discussielijst en vragenforum Zeeland.

Voorouders.net/links/zeeland geeft 101 plaatsnamen met erachter een nummer. Aanklikken geeft vermelding waar te vinden, met de score en vaak een kaart van het gebied. Hier en daar staat de vermelding Gebroken link. Via bovengenoemde url krijgt u ook links naar andere nuttige sites.

Met dank aan Piet en Willeke Molema-Smitshoek en medewerkers van het streekarchief Voorne-Putten (tip wapens).

Van in deze rubriek vermelde artikelen, alsook van vroeger verschenen nummers, kunnen fotokopieën worden aangevraagd bij de Dienst Bestellingen, p/a Postbus 50, 3980CB Bunnik, of per e-mail via info@ngv.nl (onder vermelding van de volledige referentie). De aanmaak van fotokopieën kan aan beperkingen onderhevig zijn. Tijdschriften worden niet uitgeleend.

De hier gepresenteerde rubriek tijdschriften is verzorgd door het team Tijdschriften, bestaande uit: Jos Kaldenbach (Duitsland, Oostenrijk, Zwitserland) Bert Kamp (België, Luxemburg, Frankrijk) en Rob Dix (Nederland, Groot-Brittannië, Noord-Amerika en coördinator).

Enkele gebruikte afkortingen:

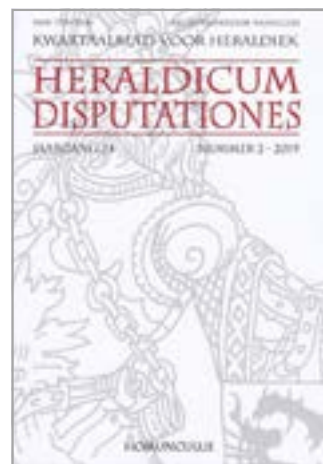
aanv. = aanvulling(en)
afk. = afkomstig
afl. = aflevering
corr. = correctie(s)
exm. = ex matre
gen. = generatie(s)
jg. = jaargang
kwst. = kwartierstaat
kwn. = kwartieren
verv. = vervolg.

België

Heraldicum Disputationes, jg. 23, 2018-4. *M. Van de Cruys*: Het wapen van Sante-Adresse [Franse badplaats nabij Le Havre, tijdens WO-I zetel van de Belgische regering, het wapen vertoont op het hartschild de Belgische driekleur]; *H. van Heijningen*: Gemeentevlaggen in de Duitstalige Gemeenschap in België; *D. Delgrange*: Enkele wapenschilders uit Rijsel in de 16e en 17e eeuw [Nicolas **Tournemine**, Antoine Baillet, Jacques Leboucq, Willem Rugher, Philippe Vincq, Philippe Le Mesque; Gaspard en Guillaume Marcq en Martin **Doué**]; *M. Van de Cruys*: Mgr. Josephus (Ludof) **Brems**, titulair bisschop van Roskilde (wapenbeschrijving); *S. Crick*: Universitaire wapenborden [van leden van de familie **Van Trier**, vervaardigd bij hun promoties in Leuven]; *Disputationes*: o.a. Walrussen in de heraldiek [overheidswapen in Groenland, IJsland en Rusland, maar ook in het familiewapen **Van Walree** (uit Amsterdam)].

Idem, jg. 24, 2019-1. *A. Overgaag*: Een geheim wapen [twee raven onder een roos op het wapen van de Noorse inlichtingendienst houden de verkregen informatie 'sub rosa']; *A.C. Zeven*: De Schembartlauf in Nürnberg in de 15e en 16e eeuw ['jaarboeken' van deze optocht op Vastenavond in Nürnberg tussen 1475 en 1539 met wapens van de patriciërs die de optocht betaalden]; *M. Van de Cruys*: Blunderberen [het beest op het wapen **Van Beresteyn** is geen beer, maar een mannelijk varken (ook beer genoemd)]; *G. Vansteenkiste*: Het Wapenboek chiffré ontcijferd [in dit 15e-eeuwse wapenboek in het archief van de Orde van het Gulden Vlies zijn de namen van de wapendragers versleuteld en nu ontcijferd]; *D. Delgrange*: Enkele wapenschilders uit Rijsel in de 16e en 17e eeuw, addendum; *Disputationes*: o.a. nieuwe adellijke wapens [verleend door koning Filip in 2017].

Idem, 2019-2. *A. Overgaag*: Antipodenheraldiek [opmerkelijke 'wapens' van de Maori's]; *M. Van de Cruys*: De usurpatie van Donald **Trump** [kocht in 1985 het buitenverblijf Mar-a-Lago met een wapen (van democratisch senator Joseph Tydings) op een muur; Trump gebruikt sindsdien dit wapen en verving de wapenspreuk INTEGRITAS door TRUMP]; *H. van Heijningen*: Jean-Félix **de Hemptinne** OSB, apostolisch vicaris van Katanga [wapenbeschrijving]; *M. Van de Cruys*, *D. Delgrange*: De zegelmatrijs van Albert-Joseph **d'Arberg** [1655-1726, graaf van Valangin]; *J.-J. van Ormelingen*: Gearmorieerde kente-

kens voor dienstboden en jachtopziëners (18e eeuw) [beschrijving van vier 'nieuwe' kentekens - steeds ovale zilveren platen - voor personeel van de families Balde, De Man, Morel en **De Secus**]; *Disputationes*: o.a. chronogram Beresteijn 1580; nieuwe adellijke wapens [verleend door koning Filip in dec. 2017 o.a. aan couturier

Edouard **Vermeulen**]; heraldisch straatmeubilair.

Idem, 2019-3. *M. Van de Cruys*: De nieuwe wapens van de koning [wapen voor de afgetreden koning/koningin; wapen voor de (vrouwelijke) troonopvolger]; *A. Overgaag*: Een geheim wapen [van de Nederlandse BVD/AIVD; vissen die tegen de stroom in zwemmen]; *J.-J. van Ormelingen*: Gearmorieerde kentekens in messing voor Gents dienspersoneel (18e eeuw) [voor personeel van de bisschop van Gent en van de Sint-Pietersabdij]; *B. Grothues*: Guy Dedecker, illustrator en heraldisch tekenaar [*1955, striptekenaar, zelf aan het woord over zijn heraldisch werk]; *P. Donche*: Een wildevrouw als schildhouder [familie **Van Pollinchove**, 15e eeuw]; *P. Donche*: Een vroeg 17e eeuws wapenboekje met bijna 2000 wapens [mogelijk van de hand van Philippus Britseels † 1636, later in het bezit van wapenherauten uit de familie **Jaerens**, nu in rijksarchief Brussel]; *Disputationes*: o.a. In memoriam Anders **Daae** [heraldicus, betrokken bij de NGV]; logomanie; zoo van gehelmden dieren [op wapens].

L'Intermédiaire/De Middelaar, jg. 74, 2019 nr. 425. *G. Waltenier*: Les origines familiales de Félicien Marceau / Louis **Carrette** (1913-2012) [auteur schuilnaam Félicien Marceau; exm. Lefèvre; kwst. t/m nr. 367, volledig t/m nr. 99; **van Campenhout**, Corbeels, Six]; *D. Navez*: Descendance de Remy **Navez** de Buvrinnes [verv.; (ca. 1605-1678), omvangrijke genealogie 17e-20e eeuw]; *G. Waltenier*: Actes de fourmature passés devant les échevins de la poësté d'Hérinnes [verv.; 201 wezerijakten, 1771-1795]; *G. Waltenier*: Dispenses matrimoniales ... de

Hainaut, 18e siècle [verv. huwelijken te Saint-Pierre-Capelle en Saint-Sauveur, met verwantschapschema's].

Idem, 2019 nr. 426. *J. Tilleux*: La généalogie génétique, une quête du Graal [enkele 'çousinages'- hier verwantschappen in recht-mannelijke lijn - ontdekt in het kader van het DNA-project Oud-Hertogdom Brabant; de naaste gemeenschappelijke voorouder leefde soms voor of juist na het interval dat theoretisch met 95% waarschijnlijkheid wordt vastgesteld op basis van het aantal gemeenschappelijke markers]; *J. Van Der Straten*: Genealogische gegevens uit 'de staten van goed' van de parochie Lebbeke

(Oost-Vlaanderen): [65 staten van goed 1740-1796; Beeckman, van Damme, **Moens**; voorts gegevens uit huwelijksdispensaties 1766-1845, Cooreman, **Wesemael**]; *J.-M. Zimmerman*: Quelques émigrés de la province de Luxembourg vers les Amériques de 1901-1905 [ca. 100 emigranten, naar plaats van herkomst; Lambermont, Jacob, **Spirlet**]; *D. Navez*: Descendance de Remy Navez de Buvrines [verv.; nazaten van Jean-Baptiste (1723-1779)]; *G. Waltenier*: Dispenses matrimoniales ... de Hainaut, 18e siècle [verv. huwelijken te Saint-Vaast, Sars-la-Bruyère, Sars-la-Buissière, Seloignes en Silly, met verwantschapschema's].

Het Land van Nevele, jg. 50, 2019-2. *J. Luyssaert*: De voorlopers van het Schipdonkkanaal [historie]; *J. Luyssaert*: Herman **Loveling** en het Nevels vaardeken [1806-1846, eigenlijk Löveling, landmeter, afkomstig uit Papenburg (D), betrokken bij het ontwerpen van het Schipdonkkanaal]; *P. Huys*: Nieuws uit Nevele en omgeving in de advertenties van de 'Gazette van Gend', 1816-1820 [veelal onroerend goed en landerijen, maar ook de erfenis van Louis **Moeraert**]; *M. Cornelis*, *S. De Groote*: Bachtebrug, FC Hoger op Bachte, HOB of de voetbalploegen van Bachte; *M. Van Stappen*: Dobbelaeres ten dienste van de Heren van Nevele (Sint-Maria-Leende) [drie gezinnen **Dobbelaere**, 16e-18e eeuw, nog niet ingepast in de reeds bekende families Dobbelaere].

Idem, 2019-3. *A. Bollaert*: Gepantserde vleugels door het Land van Nevele [75e verjaardag bevrijding door Poolse troepen]; *A. Bollaert*: Landegems jurist een der grondleggers van het internationaal ruimterecht [Juliaan **Verplaetse** 1907-1971]; *A. Bollaert*: De nieuwe school van Poesele, die er nooit kwam! [ontworpen in 1940 door Toon **Maes** (1911-1986)]; *S. De Groote*:

Gebeurtenissen uit 'Het Land van Nevele' in de Nederlandse pers [periode 1835-1993, opgespoord met behulp van Delpher]; *A. Bollaert*: Armenzorg in Poesele tijdens de 17e en 18e eeuw [met lijst van de Poeselse armmeesters 1607-ca 1790]; *S. De Groote*: Van Belle uit Zeveren, radicaal liberale kennis van Karl Marx [vemoedelijk Louis Silvestre **van Belle** ca 1782-1855]; *A. Bollaert*: Molenaar Braet uit Nevele en zijn knecht Andries **De Clercq** uit Zeveren namen het tijdens de Negenjarige Oorlog niet zo nauw met de graanwetten [proces uit 1694].

De Mechelse Genealoog jg. 43, 2019-2. Boerderijpacht in de 15e-18e eeuw [pachtsom, pachttermijn, diensten, bemesting; als voorbeeld pachtboerderijen van de abdij van Tongerlo]; *L. Vervloet*, *C. Verreet*: Waaraan stierven veel van onze voorouders? [dysenterie of rode loop].

Idem, 2019-3. *L. Vervloet*: De weeskamerakten van Mechelen [208 boekdelen nu ontsloten door 62 boekjes met regesten]; Bestrafing in de Nederlanden [misdaden en bijbehorende straffen; de vierschaar]; Een gelegenhedsvondst [aantekening uit 1810 over het ruimen van het graf in de Sint-Romboutskerk in Mechelen van Frank **van Hale** † 1375 en Marie van Gistel † 1405].

Idem, 2019-4. 1000 jaar weer wind en water in de lage landen ['onmisbare serie voor de genealoog', voorts auteur Jan Buisman zelf over zijn levenswerk]; De Pest, hoe deze dodelijke ziekte ook bij ons terecht kwam; Kolveniers-Gilde van Itegem [een kolvenier of klovenier was een man die met een clover (vuurwapen, 15e eeuw) schoot; oprichtingsakte uit 1688].

Le Parchemin, jg. 84, 2019 nr. 439. *B. Vandermeersch*: Nos beaux portraits. Quelques portraits **Coppens d' Eeckenbrugge** récemment restaurés [19e eeuw, genealogisch overzicht drie generaties Coppens]; *G. Vanderick*: Généalogie de la famille **Brigode de Kemlandt** (1) [6 gen. (16e-18e eeuw), uit Lille; o.a. Arnould-Joseph, 1671-1742, exm. Delforterie, seigneur du Quesnoy, Jansenist, boekhandelaar in Amsterdam en aldaar overleden]; *C. Pauwels*: Un nouveau grand-maître pour l'Ordre de Malte: Fra' Giacomo Dalla Torre del Tempo di Sanguinetto [verkozen 2018; zijn wapen als grootmeester]; *J.-J. van Ormelingen*: Un supra-libros aux armes de la famille de Meester [heraldisch boekomsflag van baron Hervé **de Meester de Betzenbroeck** 1909-1980, ex-libris en kwst. met 8 kwn.]; *D. de Kerckhove dit van der Varent*: Généalogie de la famille **de Behr** de Liège [13 gen. 16e eeuw-heden; oorspronkelijk uit Bohemen, sinds begin 18e eeuw te Luik; geadeld door koning Willem I; enkele telgen woonden en werkten in Maastricht]; *Chevalier de Pierpont*: In memoriam Baron Stanislas de Moffarts d'Houchenée [1932-2018; auteur van o.a. Les Commissaires de la Cité de Liège].

Idem, 2019 nr. 440. *J.-J. van Ormelingen*: Le bâton en héraldique ecclésiastique belge d'ancien régime [staf als symbool van autoriteit op diverse manieren gebruikt in de kerkelijke

heraldiek]; *M. Belvaux*: Une famille de compositeurs et de musiciens, les **Fétis** [familie uit Mons/Bergen; genealogie 6 gen. 18e-begin 20e eeuw; François-Joseph 1784-1871, componist, directeur van de conservatoria in Parijs en Brussel, ken-de Berlioz, Rossini, Chopin, Liszt]; *L. Duerloo, C. Pauwels*: Les armoiries de monseigneur Koen **Vanhoutte** [sinds mei 2018 titulair bisschop van Thagora en hulp-bisschop van Mechelen-Brussel]; *G. Vanderick*: Généalogie de la famille Brigode de Kemlandt (2) [verv.; in 18e-19e eeuw in Frankrijk en het huidige België, uitgestorven 1938; de Fay de La Tour-Maubourg, **Pellapra**, Gramont]; *M. Belvaux*: Nos beaux portraits, Jean Jacques **de Gaiffier** 1759-1837 [jurist uit Namen, erkend als adiel in 1816, x1795 Marie-Joseph **van Velde de Melroy**, 13 kk.].

Idem, 2019 nr. 441. *J-F. Houtard*: La famille **Le Blon** originaire de Valenciennes [drie takken Le Blon, verwantschap waarschijnlijk maar niet bewezen; Tak 1 uitgeweken naar Frankfurt, waaruit Michel 1587-1658, kunsthandelaar in Amsterdam, gehuwd met een verwante van ontdekkingsreiziger Cornelis **de Houtman**; Uit tak 2 te Valenciennes de heraldicus/genealoog Laurent 1602-1654; Tak 3, beginnend met Pierre te Valenciennes, gehuwd 1624, 13 gen. tot heden, takken te Lessines, Soignies, Brussel, Enghien en Charleroi]; *H. Douchamps*: Les quarante familles belges les plus anciennes subsistantes, **Ruffo** et Snoy [Edmond Ruffo de Bonneval 1807-1881 uit een Provençaalse familie Ruffo, vroeger Roux geheten, vestigde zich in België, stamreeks 1387-heden, veronderstelde afstamming uit het geslacht Ruffo de Calabria is niet bewezen; Snoy of Sonoy, uit Gelre, stamreeks 1446-heden, 16 gen. Snoy, de Belgische baronnes Snoy d'Oppuers stammen van Josse Snoy, broer van de watergeus Diederik **van Sonoy** 1529-1597]; *J-J. van Ormelingen, M. Belvaux*: Une tablette de lutrin en laiton, aux armes de Nicolas Sombal, abbé de Moulins [1583-1644, koorlessenaar van messing]; *B. La Fontaine*: Les de Strée et **Destrée**, de Strée-en-Condruz (Strée-Lez-Huy) et de Concin [genealogie, 9 gen. 16e-18e eeuw, beginnend met Cloes de Strée uit Concin ca. 1505-ca. 1580].

Idem, 2019 nr. 442. *H. Douchamps*: Les quarante familles belges les plus anciennes subsistantes, Beaufort-Spontin [stamt van Libert **de Spontin** uit graafschap Namen, 1746 graaf van Beaufort-Spontin, hertog 1782, uitgeweken naar Bohemen, stamreeks 1241-heden, 23 gen.]; *P.M. Cambier*: Origine du 'comté de Buhat' de la famille **Cambier** [Buat, leen in Hauts de France, in 1666 gekocht van de markies de Wargnies, schema 5 gen. Cambier]; *J.M. van den Eekhout*: Joûtes tenues à Gand le 11 juin 1531 [reconstructie deelnemerslijst aan een toernooi in Gent aan de hand van een manuscript uit de 16e eeuw (in 1872 in zeer beperkte oplage gedrukt en voorzien van een onjuiste datering); reproductie wapens; wapenafbeeldingen en beknopte genealogische gegevens van de 53 deelnemers; Reinout van Brederode, Maximiliaan van Buren en Amelias **Uten Enghe**].

De Rode Leeuw, jg. 50, 2019-1. *R. Nijssen*: Voor wie het bezit van zijn voorouders wil uitzoeken: kadasterarchieven in het

Rijksarchief te Hasselt; *J. Maenen*: Jan Willem **Rosier**, kunstschilder uit Lanaken [1858-1931, exm. Groenen, kwst. t/m nr. 31, voorouders ook uit Nederlands Zuid-Limburg; **Geelen**, Hanssen, Henkens]; *T. Schalenborgh*: Limburgse burgers als slachtoffers van de 'Groote Oorlog' [op basis van het archief van de rechtbanken voor oorlogsschade 370 personen; 14 personen Abeels-Beekman].

Idem, 2019-2. *T. Schalenborgh*: Limburgse burgers als slachtoffers van de 'Groote Oorlog' [verv.; 30 personen Beerden-Clijsters]; *B. Staf-fels*: Hagenbroek, landgoed tussen Thorn en Panheel [met geneal. overzicht van telgen uit de familie **Rubens** uit St. Truiden die er tussen 1800 en 1959 woonden; Scherpenseel, **Ridder van Rappard**]; *J. Maenen*: Ann **Schrijvers**, de eerste vrouwelijke burge-meester van Zutendaal [*1972, kwst. t/m nr. 63; Vliegen, **Put**, Liebens];

R. Nijssen: Parochieregisters uit de 19e en 20e eeuw in het Rijksarchief te Hasselt [overzicht per plaats Aalst-Guigoven, beschikbaarheid].

Idem, 2019-3. *J. Maenen*: Ann **Schrijvers**, de eerste vrouwelijke burgemeester van Zutendaal [verv. en slot]; *T. Schalenborgh*: Limburgse burgers als slachtoffers van de 'Groote Oorlog' [verv.; 32 personen Clijsters-Delee]; *R. Nijssen*: Parochieregisters uit de 19e en 20e eeuw in het Rijksarchief te Hasselt [verv.; plaatsen Heks-Opgrimbie]; *L. Raskin*: Pater Marcellinus: August **Grammen** en het gezin Isidoor Maris-Virginie Grammen [August 1865-1931, missionaris in New-Mexico, zijn zus Virginie emigreerde met haar gezin in 1904 naar de V.S.; kwst. van August t/m nr. 31; nrs. 23/24 Gerardus Bollen en Catharina **Hoogweger** huwden in 1738 in Venlo].

Taxandria [Jaarboek Kon. geschied- en oudheidk. kring van de Antwerpse Kempen], nr. 90, 2018. *B. Sas*: De stedelijke financiën en belastingen (1825-1950), cijfers met een verhaal [betreft Turnhout; o.a. belastingen op stoomkracht, aantal personeelsleden, danszalen en muziekspeeltuigen]; *F. Stevens*: Het militaire kamp op de Ravelse heide bij Turnhout (1) [1820-1826, najaarsexercitiën]; *S. Delaruelle*: Op zoek naar het kamp bij Ravels [archeologie]; *B. Hendrickx*: De Eerste Wereldoorlog op het Sint-Victorinstituut in Turnhout [weeshuis, school, internaat; Vader Césaire (Joseph **Couwels**) loodst het instituut met ca. 600 leerlingen door de oorlogsellende]; *B. Hendrickx*: De broederschap van Sint Christophorus in Turnhout, een chronologisch overzicht [automobiilvereniging 1929-1973; autowijdingen]; *G. Landuyt*: Het neusken van Turnhout, de brandende scheper en Hendrik Conscience [scheper is hier schaapsherder; onderzoek naar de bronnen van Conscience];

G. Landuyt: De Kempense schooldistricten in het arrondissement Antwerpen van 1815-1830.

Vlaamse Stam, jg. 55, 2019-2. M. Larmuseau: Verborgen in het DNA: Waarom je als genealoog best ook de briefenvelop-

pes bewaart [artifact DNA]; P. Eyckerman: Groepsfoto [met meerdere foto's kan het soms lukken onbekenden te identificeren]; M. Van den Cloodt, L. Van Herwegen: Het privéarchief de Renesse-du Bus de Gisignies [graaf Maximilien van Renesse-Breidbach 1867-1951 huwde achtereenvolgens met Isabelle en Godelieve **du Bus de Gisignies**, beiden kleindochters

van Léonard dBdG, van 1826-1830 gouverneur-generaal van Nederlandsch-Indië; het omvangrijke maar zeer verwaarloosde familiearchief werd recent geïnventariseerd en gedigitaliseerd, het gaat terug tot de 16e eeuw en bevat o.a. cijns- en leenboeken van het leenhof Oostmalle; overzicht Renesse van Oostmalle]; H. Bruylant: De Vlaamse roots van de markies van Cayro [Luis Gonzalez **de Avela**, in 1740 verheven tot markies, verslag onderzoek naar zijn voorouders (geen Joden of Moren!) en hun katholieke gezindheid bleef bewaard]; F. Vandenhende: De Familie de Ghellinck aan de boorden van de Leien 15e-17e eeuw [te Geraardsbergen, Gent en Kortrijk, rijk geworden in de lakennijverheid, met schema 15e-19e eeuw]; E. Van Droogenbroeck: De rouwborden in de kerk van Sint-Martens-Bodegem [van 7 adellijke personen, overleden 1789-1933; du Bois de Fiennes, **Huysman d'Honsem**, de Ficquelmont, **Crombrughe de Looringhe**]; W. Peene: De Stichting de Bethune in Marke en het archief van de familie Ghellinck d'Elseghem [Joséphine de Ghellinck d'Elseghem x 1898 Emmanuel de Bethune, burgemeester van Marke]; J. Van der Straeten: Foutieve kwartiernummers bij de voorouders van koningin Mathilde [betreft kw. 308/309 (een ander echtpaar **Van der Straeten** x Van der Straeten) en hun voorouders]; J. Van Lysebettens: Pieter van Lisebetten, plaetsnyder te Antwerpen [1630-1678, graveur, genealogie van zijn overgrootouders tot zijn kinderen]; P. Donche: Pierre-Albert en Jean **de Launay**, meester-vervalsers in de 17e eeuw te Brussel en Doornik [1611-1694 en 1624-1687; zij vervalsten als (aspirant)-wapenherauten van het hertogdom Brabant wapens, genealogische gegevens, ridder- en adelsbrieven, Pierre-Albert verloor zijn reputatie, Jean zijn leven; hun voorgeslacht en hun kinderen; Van Itteren, **Van Zinnicq**]; E. D'haene, H. Callewier: Het archief van de Rechtbank voor Oorlogsschade na de Eerste Wereldoorlog [mogelijkheden voor onderzoek]; L. Claus: Antwerpse koppen: Edward **De Beukelaer**, Marthe Donas en Ferre Grig-

nard [drie kwst'n t/m nr. 31 van bekende Antwerpenaren resp. koekjesfabrikant, schilderes en zanger].

Idem, 2019-3. M. Larmuseau: Verborgen in het DNA: Het moederspoor van de genealoog [mitochondriaal DNA; samenvatting van zijn lezing in Tiel]; P. Eyckerman: Leelingenidentificatie op klasfoto uit Mechelen, 1895; J. Roelstraete: Familiaal erfgoed in het onderwijs [een Frans onderwijs-initiatief: Mille et une manières de faire la généalogie avec des enfants (1001 manieren om genealogie te beoefenen met kinderen)]; J. Strobbe: Het archief van het Klein Seminarie van Roeselaere: een goudmijn voor genealogen [met o.a. het archief van het Roeselaerse zoeavenkorps 1866-1960]; D. Maes: De Werkgroep Jeugdbewegingen en Erfgoed zet u op weg in uw zoektocht naar het jeugdbewegingsverleden van uw (voor)ouders; K. Descheemaeker: Archief voor schoolkolonies [de casus Diesterweg's Hulpkas voor behoeftige schoolkinderen te Antwerpen (1892-2014)]; L. Inghelbrecht: Studenten, stagiairs en knechten in de wetgeving en voor de rechter in het Brugse Vrije [wetgeving, 18e-eeuwse procesdossiers over onderwijs en stage, over knechten en meiden]; H. Swinnen: Aanstelling van een winterschoolmeester in Boutersem 1717 [Philippe Sterckendries]; W. Devoldere: Jeugd en opleiding van priester Maurits **Bommerez** 1906-1989 [uit Roesselaere]; L. Vints: Familieman Joseph **Casier** [1852-1925, industrieel te Gent [het familiearchief]; R. Debbaut: Schoolmeesters in het ancien régime, situatieschets in enkele dorpen van het Brugse Vrije [met 4 gen. **Bariseele**, kosten-schoolmeesters in Beernem 1637-1769]; L. Claus: Antwerpse koppen: Ivo **Mortelmans**, Andries Pols, Floris De Cuyper [drie kwst'n t/m nr. 31 van bekende Antwerpenaren, alle drie musici]; E. Baus, M. Windross: De geboortekaartjes van het Fonds De Brouwer; een analyse van de boodschap in tekst en beeld [verv., de Christelijke boodschap].

Westhoek, jg. 35, 2019-1. J. Van Acker: De amortisatie van de aanwinsten van het leperse St.-Maartenskapittel in 1475 [amortisatie is in dit verband goedkeuring door de vorst van het verkrijgen van onroerend goed door religieuze instellingen en betaling van een eenmalige belasting, in dit geval aan Karel de Stoutel]; P. Trio: Een inventarisatie van beschikbare logies voor personen en stalruimte voor paarden in 1486 [inventarisatie van huizen in de binnenstad van leper, waar mensen en paarden konden worden ondergebracht tijdens het bezoek van Rooms-koning Maximiliaan]; A. Preneel: De particuliere aangifte van de heer van Hollebeke ten behoeve van de Honderdste penning, 1569 [Pieter **van Morbecque**]; P. Donche: De 16e-eeuwse dopen in de vier leperse kerken [de leperse archieven gingen in 1914 in vlammen op door Duitse brandgranaten; een onbekende kopieerde in de 19e eeuw veel doopgegevens, hier een volledige transcriptie van 774 dopen 1571-1600]; A. Preneel: Begrafenissen in de Sint-Maartens-kathedraal te leper 1593-1600 en 1610-1614 [gegevens uit in Brugge bewaarde kerkrekeningen; 815 overlijdens met index op familienaam]; N. Boussemaere: Remissiebrieven van Boezingenaren einde 16e, begin 17e eeuw [gratie na onbedoelde

doodslag voor Christoffel **de la Follie**, Hendrik Dewintere en Jan **Schaetz**; J. Van Acker: leper in het tweede obituarium van de Sint-Pietersabdij van Lo [opsomming van ca. 65 personen met een leperse connectie uit dit handschrift uit 1723 met latere toevoegingen; de sterfdatum is steeds bekend, maar veelal wordt het sterfjaar in een obituarium niet vermeld]; J. *Monballyu*: De guillotine in leper 1813-1863 [5 executies, 1813/14, 1854, 1863].

Duitsland/Oost-Europa

Brandenburgische Genealogische Nachrichten [BGN/Roter Adler], jg. 14, 2019-1. J. *Kaldenbach*: Eine Heirat von 17885 in Den Haag - **Schuak** aus Parmen mit **Müller** aus Sondershausen; I. *Wirthinger*: Die **Kirschbaums**- Gutsbesitzer aus dem Barnim[Grünfeld, Oswaldt, **Schal**in, Bredewrek, Noack, Lehmann]; K.-E. *Friederich*: Mein genealogischer Bezug zu Brandenburg [Lüthy Ludy/Luther1; verv. 3 Förstereien [bewonerslijsten van Faulbrück, Drahendorf en Madlitz]; computer-program Legacy; Wordpress.

Computergenealogie [www.compgen.de], jg. 34, 2019-1. Thema nummer Hilfsprogramme [Forschungshilfe; ged-it; Digitale Bücher online finden; Gedcom-Dateien bearbeiten; GedTool]; D. *Reuter*: Forschungsergebnisse ausgeben; H. *Hungerige*: Word als 'genealogisches Hilfsprogramm'; Gedcom-Map-Programme; Der Stammbaum 9 Premium; T.A. *Kemper*: Das Verfahren-Mosaik; C.A. *Starke Verlag* sluit na 171 jaar haar deuren [regeling overname bestanden en werken].

Donauschwäbische Familienkundliche Forschungsblätter [DFF/AKdFF], jg. 44, 2019 nr. 170. H. *Schwarz*: Historische Notiz: Das Ende des 1. Weltkrieges [met overzichtskaarten gewijzigde staatkundige indelingen Oostenrijk, Hongarije, Roemenië en Balkan]; G. *Steger*: Die Herkunft der **Kosse/Gosse** in Kruschiw/Batschka [uit Erminger; vergeefs gezocht in OFB Rémeringles-Puttelange, het was Oermingen in Bas-Rhin, Frankrijk; Leiritz, Koch]; H. *Schwarz*: Das Firmbuch der Pfarrgemeinde

Säckelhausen (4) [verv.; 270 namen met getuigen]; M. *Ferrier*: Zufallsfunde (2): Banater, Donauschwaben und Ungarndeutsche in Siebenbürgen [met gezinssamenstellingen: **Kneip**, Pfeiffer, Krumm, Kuttler, Schmitz, **Barnert**, Schwarz, Csalotzky, Lingli, Kele, Jöhl, Domokos, **Jacobi**].

Idem, jg. 45, 2019 nr. 171. H. *Schwarz*: Eine Akte des ,deut-

schen Ansiedlungsgeschäftes' vom 11. Mai 1765 mit, specifirtem Pass' [transcriptie van 14 gezinnen uit Trier, alle geëmigreed naar Temesar/Timisoara in de Banat en de Batschka: **Brunner**, Henitz, Pender, Röckenwall, Pless, Schmid, Hargart, Scherer, Pecker, Scherer, Leidlinger; 6 gulden per gezin reisgeld uit Wenen; naamlijst van personen die niet in Wilhelm und Kalkbrenner ,Quellen ... Südosteuropa' voorkomen]; M. *Ferrier*: Zufallsfunde (3) - Banater, Donauschwaben und Ungarndeutsche in Siebenbürgen [nr. 49-85, met gezinnen, o.a.: Halbweiss x Hruska, Polzer x Weimann, Tschamler x Klein, Marx x Stefan].

Emsland-Jahrbuch des Emsländischen Heimatbundes, Bd. 65, 2019. A. *Eynck*: Eine Burg und ihre Bauern. Gut Spyck und seine Grundherrschaft um 1600 [von **Langen**, Lagerbuch 1613; Menger; Wechselbuch 1580; tientallen namen; **Wehkamp**, Kreye, Schulte, Pott, Endebroek, Cloppenburg] M. *Crabus*, J. *Meyers*: Die Burgstrasse in Lingen - ihre Baugeschichte und ihre Bewohner (1) [Kreye, Franck, Schulte, Koch, **Hellmann**]; M. *Haverkamp*: Entwicklungslinien der Moornutzung im 19. und 20. Jh.; L. *Kurz*: Drei entflohene britische Kriegsgefangenen (...) in Bexten und Listrup (1916-1918) [Green, **Duder**, Chiverall, Grimshaw]; K. *Zehner*: Der demografische Wandel im Emsland.

Emsländische und Bentheimer Familienforschung [AFEL], Bd. 30, 2019 nr. 147. H. *Voort*: Ein Hofgericht im Kirchspiel Emlicheim - Relikt einer Grundherrschaft [16e eeuw, 20 hoeven]; H. *Voort*: 'Up ere eygen kost' oder mit Kostgeld: Von Arbeitslöhnen in der Grafschaft Bentheim [lonen tussen 1537-1856]; L. *Remling*: Berichte über das Explosionsunglück auf der Burg Lingen am 2. Mai 1607 [kruitmagazijn als gevolg van brand geëxplodeerd; prins Maurits en de Spaanse graaf Spinola]; L. *Remling*: Ein Viehschatzungsregister des Kirchspiels Freren ca. 1626 [veetelling, ruim 200 namen; ook overzicht veebestand in de graafschap Lingen]; H. *Rier*: Eine Anfrage aus Amerika und was daraus folgte [met grastenen en wapens; Theyken, **Steding**, Foppe, v. Valcke, v. Galen]; K.-L. *Galle*: Heiko Schulz: Unsere Erste Alwine **Wellmann** ... (1891-1966) [boekbespreking; voorvechtster vrouwenrechten]; Stolpersteine in Lengerich [**Heilbronn**].

Familie und Geschichte [Sachsen/Thüringen], 106, 2018-3. R. *Schönfuss-Krause*: Auswanderung sächsischer Altlutheraner 1838-... Missouri Synod [Pastor **Bürger**, Walther, Stephan]; J. *Keyssner*: Die Nachkommen des Johannes **Caemmerer** - Aufstellung der Namensträger [Walter, **Schimpf**, Schäfer, Sieverts, Elteste, Barth]; G. *Kriependorf*: Die Auswirkungen des 30- j. Krieges in der Gegend um Eckartsberga (...) [Geissler, Last, Fristel, **Lamprecht**, Schaffner, Rost].

Familienforschung [AK Ahlen und Umgebung], 2011 nr. 25. K.-H. *Gosmann*: Glossar Katasterbuchwerk [glossarium voor ontsluiting]; Gelegenheidsfunde uit Ahleener DTB [verv.; alf. naamlijst v. Ende-v. Knorr], Ahnenforschung in Polen.

Familienforschung heute [Magdeburg], 2018 nr. 32. W. Meister: 50 Jahre AG Genealogie Magdeburg 1969-2019 [voorzitters; onderwerpen]; I. Schulz e.a.: Karl **Artelt** - Einer der Organisatoren des Kieler Matrosenaufstandes und seine Vorfahren in Magdeburg und der Börde [(1890-1981); opstand 1918, met **Popp**; kwst.

9 gen. met hiaten: Wulstein, Nabel, **Molitor**, Lübbe, Knobbe, Freytag, Fiedler, **Schröder**, Schulze]; I. Schulz e.a.: Steuerlisten, Grundbücher und ähnliche Quellen im ehemaligen Herzogtum Magdeburg (1): 1682/86, 1693, 1702 en 1726 [overzicht met bijbehorende Amt (b.v. Kreis Jerichow), eigenaren en inschrijfnummers van honderden dorpen: Ackendorf-Zuchau]; W. Brandt e.a.: Der Komponist und Musiktheoretiker Friedrich Wilhelm **Marpurg** (1718-1795), ein Sohn der altmärkischen Wische [Verwandschaft mit dem Dichter **Gleim**; kwst. 7 gen. met hiaten en parenteel: Marborch, Hupe, **Specht**, Dölle/Delle, Krusemark, Schreiber, **Kemnitz**, Gartze].

Die Funzel [Bergisch Land, www.bvff.de], 2018 nr. 98. Meine Erfassung der Ronsdorfer Standesamtregister [registers OFB; Ernestus, **Carnap x Ebbinghaus**, Halbach]; Wittenius ook digitaal.

Der Herold, Bd. 20, 2018-3/4. S. Knackmuss: Frisch ans Werk oder ein, nicht gemeiner Schul-Mann' in Berlin [schilder en directeur Gymnasium J.L. **Frisch** (1666-1743); Bodenburg, d'Argens]; K.-D. Wille: Wilhelmine **von Koseritz** (1798-1869) [corr. met Leopold III. zu Anhalt; Wegener]; A. Hoffmann: Kommunale Wappenschau [per deelstaat]; 'Nach Amerika! Überseeische Migration aus Sachsen im 19.Jh'.

Idem, register NF Bd. 19, jg. 57-60 (2014-2017).

Hessische Genealogie [hfv-ev.de], jg. 1, 2018-1. **Nieuw** tijdschrift, een afsplitsing van de Hessische Familienkunde voor Hessen-Darmstadt. B. Tuczek: Sterbfallsanzeigen, Inventare und Testamente- Amtsgerichtsakten als Quelle für die Familienforschung [**Bangert**, W. Schmidt, Löhnis]; M. Geisler: Die Regimentstamboure des hessen-darmstädtischen Kreisregiments zu Giessen [Gross, **Feger**, Zimmermann, Becker, Roth; kwst. **Heußer-Schwan**]; H. Tischner: Geschichte der Verwandschaftsbeziehungen [historie]; G. Wiechert: Pfarrer **Jeckel** ritt Sonntag für Sonntag von Kesselstadt nach Dörnigheim [Jöckel, Schunck, **Nagel**, Hemmet, Brodt]; G. Wiechert: J. H. **Faulstroh** aus der Wetterau - hessischer Soldat in Amerika und Bigamist? [Wehrheim, Müller, Biedenkapp, Saint-Mesmin dit Lavictoire, Kester].

Idem, 2018-2. R. Wahle: Familienkundliche Quellen in

Rheinhessen [Busch in Alzey, Küfer in Lonsheim]; T. Schrecker: Zuwanderungen in den Wonnegau [= Landkreis Alzey-Worms; Wederdopers, gereformeerden uit NL, **Dejung**, Wallot (Walen); Hugenoten, mennonieten, Italiaanse handelaren]; M. Fitting: Drei Generationen der Mauchenheimer **Fittings** in bayerischen

Staats- und Kommunaldiensten [Birkes, Matheus, Haumann, Gümbel]; P. Range: Hintergrund: Über die Untrennbarkeit von Territorialgeschichte und Personengeschichte [oorlogsgevolgen]; J. Hartung: Der Rheinübergang von Landgraf Ludwig VIII. und die beiden Herrensteine in Stockstadt am Rhein [1740]; P. Range: Johannes **Kayser**, Hofmann zu Illbach - Fluch und Segen von Sekundärquellen [fouten in OFB's; Kaiser, Kloster, Blümel]; O. Schumann: Die Reise eines Steines von Egelsbach nach Miami [synagoge; **Simon**].

Idem, 2018-3/4. C. Borck: Johannes **Ritzert** und Söhne [torenklokbouwers in Gross-Umstadt; Emmerich, Kissner]; E. Kreim: Johannes **Gensfleisch gen. Gutenberg** [1400-1468, met Stammtafel 6 gen.; Wirich, zum Eselsberg, zur Laden, Hirtz, Vitzum]; T. Schrecker: 500 Jahre Familie **Antz** in Pfeddersheim [globaal overzicht 15 gen., 1515-20e eeuw, zie DGB Bd. 58, 1928]; T. Schrecker: Die Wormser Familie **Straub** [bouwers, 1689-1935; Rosenkranz, Larouette]; W. Vollmar: Eine Wappen für die Familien **Ranzow** in Darmstadt und Rinteln [**Bruns/Beins**, Höwer, Peterding]; H. Vonjahr: Bericht aus dem wahren Leben des **Grimm'schen** Märchenbeiträhers Johann Friedrich **Krause** [1747-1828 in Hoof; kwartierstaat: Hühne, Freytag, **Koch**, Briel, Kleinschmid, **Strohmeyer**, Finance]; J. Kaldenbach: Hessen im Dienst der Vereinigten Ostindischen Compagnie [geschiedenis; Kirstholt, Kannegieter, Helfrich, Jegie]; H. Eichhorn: Mit der Kartoffel in Jütland erfolgreich [Moritz; gedenksteen met namen]; H. Büttel: Büttels nach 82 Jahren vereint [Pfungstadt en Brazilië]; H. Heckel: W. Struktort - Der Reinheimer Heimatforscher; Das Familienbuch der Stadt Allendorf an der Lumda.

Informationsdienst Saarländische Familienkunde, 2019 nr. 210. Spitzenahnenliste **Pohl** [Feld, Franck; **Hahn**, Eisenbarth; Petry-Schlemmer, **Petri**]; 7000 militaire sterfaktes uit de Franse Tijd digitaal [www.landeskunde-saarland.de].

Königsberger Bürgerbrief, 2018 nr. 92. Parks, Promenaden und Gärten [toen en nu]; K. Weigelt: Zwei große Königsberger [Hans **Lohmeyer**, Fritz Gause]; K. Plorin: G.C.W. **Busolt** [(1770-1831), Kirchen- und Schulrat]; K. Weigelt: Hugo **Linck** [(1890-1976), letzter Pfarrer]; L. Grimoni: P.H. Collin [verv.]; A. Gronau: Ein Begräbnis ... 1881 [slede]; W. Reske: Das Gebissbuch des

Herzogs Albrecht; B. Beutner: Elisabeth **von Staegemann** [(1761-1835), levensschets; Fischer, **Hartung**]; E. Neumann-von Meding: Die Medizinische Fakultät (2) [**von Baer**, von Helmholtz, Neumann, Dieffenbach, Lipmann, Jaffé, **von Leyden**, Pick, von Waldeyer-Hartz].

Mitteilungsblatt [Arbeitsgruppe Genealogie Thüringen, AGT], jg. 31, 2018 nr. 119. E.J. Seidel: Die 32-er Ahnenreihe des Johannes Georg **Seidel** [Kölbel, Hoffmann, Weise, Klohs/Kloss, Greif]; idem van Annemarie **Dietze** [Reimschlüssel, Nitzsche, Comitti]; H.Ulle: Familienwappen in Kommunalwappen (6) [verv.; Haynrode, **von Bültzingslöwen**, Bilzingshausen, Rüdigershagen, **vom Hagen**, Esplingerode, Minnigerode]; J. Keyßner: Nachkommen Melchior **Einert** [7 gen., 1654-1889; Wagner, Leipold, Grüner, von Witzingerode, Eibert]; C. Kirchner: Thüringer im KB Winterhausen in Franken 1640-1700 [naamlijst]; C. Kirchner: Auszüge aus den **Sell'schen** Büchern (3): Nachkommen Valentin **Amthor** [10 gen., 1580-1908; Abesser, Bühner, Anthing, Stier, Emmrich, Vierling]; idem (4): Nachkommen Linhard **Ackermann** [7 gen., 1630-1798, Bühner, Kohlhaas; idem (5): Nachkommen Adolarus **Bonner** [10 gen., 1506 (in Erfurt)-1781; Löhner, Beilschmidt, **Tentzel**, Schellhas, Seyffart, Bachoff]; idem (5): Nachkommen Otto **Brückner** [7 gen., 1582-1745]; idem (5): Nachkommen Nicolaus **Buchenröder** [6 gen., 1610-1869; Kilian, Thomae, Linck]; T. Herrmann: Die Thüringer Auswanderer-Datenbank; A. Adler: Neuigkeiten zur Auswanderung aus dem Wartburgkreis im 19. Jh. [Milwaukee, USA].

Idem, 2018 nr. 120. E.J. Seidel: Die 32-er Ahnenreihe des K.-H Weiss [Gläser, Petzold, Degenkolb]; idem van L. **Rickelt** [Finzel, Schaaf, Haas, Unger];

J. Keyßner: **Sell'schen** Büchern (8): Nachkommen Johannes **Bechmann** [9 gen., 1635-1867; Glass, **Wallich**, Evander, Fulda, Wagner]; idem (9): Nachkommen Conrad **Keyser** (Stamm **Cäsar**) [7 gen., 1480 (in Creuzburg)-1726; Kallenbach]; idem (10): Nachkommen Johann Kellner/**Cellarius** [6 gen., 1534 (in Kulmbach)-1728; Gottesmann,

Ulm, Hoffmann, Sebald]; idem (11): Nachkommen Curd **Dillherr** [12 gen., 1467 (in Nürnberg)-1826; Lebzelter, Jenisch, Schade, Stephanus, **Götz**, Welser, Rüdiger, Graser, Güttig, Ritter, **Sutorius**]; L. Schmidt: Die Familie des Johann Andreas **Schmidt** und die Geschichte seiner Tochter Emilie [uit Emleben; naar Brazilië, 1803-1883]; C. Kirchner: Das Seelenregister der Kirchengemeinde St. Michaelis zu Ohrdruf um 1800 [naamlijst **Ackermann-van Zyl**; beroepen; plaatsen].

Idem, 2018 nr. 121. C. Kirchner: 25 jaar genealogiebeoefening; R. Mangner: Die 32-er Ahnenreihe des T. **Mangner** [Schmidt, Wünscher, Rödiger, **Bonsack**, Gerber]; idem des

U. Herold-Baumheier [Heckel, **Wunderlich**, Gruber, Brendel, Hoeselbarth]; J. Keyßner: **Sell'schen** Büchern (12): Nachkommen M. **Dietzel** [5 gen., 1668-1825; Celius, **Thamerus**, Esau]; idem (13): Nachkommen J. **Förster** [11 gen., 1547 (Reichenbach/Weimar)-1711; Fritzhaus; Kaufmann, Schubart, **Vogelgesang**, Rühling, Mattenberg, **Musäus**, Breitenbach]; idem (14): Nachkommen Jacob **Fomann** [9 gen., 1525 (Erfurt)-1780; Steide, Schober, Schröter, **Crull**, Römhild].

Idem, 2018 nr. 122. W. Hoffmann: Die 32-er Ahnenreihe des W. **Hofmann** [Schabbehard, Bätz, Brehm, Pape]; idem van F.P.E. & A.M.C.L. **Kirchner** [Schirmer, Höpfner, Fritsch, **Liborius**, Schott]; F. Kleiber: Leitfaden für das Sachsen-Gothaische Land-Dragoner-Regiment [reglement 1749]; C. Kirchner: Standesämter im heutigen Unstrut-Hainich-Kreis und deren Zuordnung [lijst plaatsen Altengottern-Zimmern met lokatie archieven]; J. Keyßner: **Sell'schen** Büchern (15): Nachkommen Curd **Fulda** [10 gen., 1450 (Fulda)-1797; **Zinck**, Grief, Meurer, Pless, Pfnör, **Volckhardt**, Walch, Silchmüller].

Mitteilungen GFF [Gesellschaft für Familienforschung in Franken], 2018 nr. 58. OFB Unterschönach im Thüringer Wald; Aanwinsten archief en bibliotheek, Datenbank.

Mitteilungen des Mindener Geschichtsvereins 2017-89. Stadtentwicklung vor 1806; uitgebreid, met kaarten; Ph. Koch: Johann Ernst Leopold **von Progrell** (1805-1865) [koopman en burgemeester; Harten, wapen]; B. Ellerbrock: Betonkähne ... Schiffbruch einer fixen Idee [Teubert, Lohr]; O. Glissmann: Günther **Cassel** ... Kunststiftung; Schloss Benkhausen.

Mitteilungen des Vereins für mecklenburgische Familien- und Personengeschichte, 2019 nr. 42. D. Schäfer: Der besondere Zufallsfund [**Möller**, Luther (in Alt Meteln en Wittenburg, zijdelings fam. van Martin Luther)]; H. Alsleben: Dobbertiner Klosterhauptmann steckbrieflich gesucht [J. D. **von der Osten**, 1768; ooit rijkste onderneming in Mecklenburg; faillissement; gevangen genomen; verbanning]; A. Schwarm: Bauern in Kummer [lijfeigenen; **Holst**, Krosch, Wichmann, Sasch, Teess, Lange, Grünwald, Grahcke, Busecke]; A. Schwarm: Mühen der richtigen Partnerwahl [**Thiess**, Wulff, Walther; 1794/96; onecht kind vermoord; levenslang in Dömitz]; A. Schwarm: Der Tod des Soldaten J.G. **Ulrich** [1727 bij Rattenfort gestorven].

Mitteilungen der Westdeutschen Gesellschaft für Familienkunde [wgff.de], Bd. 49, jg. 107, 2019-1. A. Züll: Korrekturen und Ergänzungen zu den Gefallenen, Vermissten und im Krieg verstorbenen Soldaten aus Wollseifen/Eifel (1914-1918) [naamlijst met ouders, carrieres Bongard-Zoppenfeld]; L. Müller-Westphal: Wappen und Hausmarken bürgerlicher und bäuerlicher Familie (17) [verv.; Aschenbroich-Wernelli und von Cymont]; G.A. Fülling: Die Leute vom Hof **zur Ehren** - alle retinente Hofpächter? [**von der Heyden** uit Ratingen-Homberg; Laubenburg, aus der Voith]; D. Köllbach: Die Westerwälder Familie **Kölbach** bis 1700; V. Thorey: Neues zu unserer Digitalen Bibliothek [www.wgff-digibib.de].

Mitteilungsblatt [AGFHS], 2019 nr. 122 *M. Gaze*: Wehrmann **Delius** [Jäsche, Hiller, Held]; *WO I and its aftermath* [geïnterneerden]; *E. Lawrence*: Julius **Ungar** (1840-1919), an Anglo-German entrepreneur in Victorian London [Dixon, Honich, Cohen, Merges, Gutmann, Sugg, Morfee]; *L. Dicksee*: Gertie moved on [Korten x Reusch from Hamburg, Behnken]; *J. Gilmore*: A taste of Germany in China [Schuster, Seifart].

Mosaik [Klever Land], 2019-1. *R. Teslau*: Theodor Joseph **van Keuk** - Elementarschullehrer in Asperden und Hassum [Am-brosius uit Bergen (L); im Deutschen Krieg 1866 gegen Österreich]; *R. Janssen*: **Van der Grinten** [verv. bronnen]; *P.J. Heister*: Die Vorfahren des Stefan **Heister** [Bieneman gen. Delman, Holland(t), Langenberg, Wintjes, **van Benthem** (via Bentheim en graven van Holland naar Sachsen, Luxemburg en Billung), Verblacht, van Dillen (uit Doetinchem)]; *J. Kaldenbach*: Transkription [1818; notaris F. Schwarz uit Emmerich; **Laurentius**, Groenen, **Rappard** uit Lobith].

Oldenburgische Familienkunde (OGF) Jg. 60/61, 2018/2019. Een jaarboek met alle evangelisch- lutherische Prediger, Pastoren en hun families in het Herzogtum Oldenburg sinds de Reformatie, door Thomas van Geuns; van Abée- Zyadonius-Zwiterda, 1 keer 10 generaties (Frisius) met vrouwen, kinderen, literatuurlijst uit Die Prediger Jeverlands, 685 p.

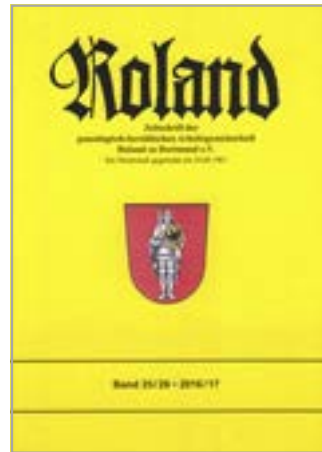
Idem, **Mitteilungsblatt**, 2019-1.

Pfälzisch-Rheinische Familienkunde (PRFK) jg. 67, 2018-2/3. *J. Fickert*: Die Zensurbücher der Potzberggemeinden Neunkirchen, Föckelberg und Oberstaußenbach [emigranten, zwer-vers, muzikanten, mijnwerkers 19e eeuw; uitgebreide naamlijsten per dorp: Adler-Winter]; *H. Müller*: Untergang des Dorfes Ramstein im 30j. Krieg und seine Wiederbesiedlung bis 1760 [vanaf 1635 onbevolkt; Schenckel, Christmann, Schleiner, Schäffer, Pfeil, naamlijst Aller- Will]; *E. Ref*: Südpfälzer Müh-lengeschichten: Die Archeweyerer Mühle [in Steinweiler; **Brust**, Zehn, Habern, Fouquet, Liginger, Heck, Harther, Sauter, Roh, Köhler, Metz]; *U. Keppel*: Emma **Todt**: Eine Kandler Frau geht ihren Weg [Grahn, Zeiss, Emsheimer, Behrendt]; *N. Flik-inger*: Überlegungen und Hypothesen zu Verwandtschafts-beziehungen innerhalb der Menschlichen Gemeinschaft (); *R. Paul*: Pfälzer als ‚Feindliche Ausländer‘ in San Francisco [verv.; naamlijst Haag-Ziegler; met pasfoto's].

Quellen und Forschungen zur ostfriesischen Familien- und Wappenkunde, jg. 68, 2019-1/2. **Laurentius Ellingrod(t)**, Pas-tor zu Quakenbrück, Vörden, Norden und Aurich [1617-1679 uit

Hardeggen; **Ficken**, met afstammelingen: Taute, Wellms, Fran-zen, Meencken, Heyen, Duin, Lümken, Reimers; naamindex]; overzicht 25 jaar Upstalbooms-Gesellschaft.

Roland zu Dortmund, Bd. 25/26, 2016-2017. *H & H. Hunge-rige*: Bochum, Buke und Batavia: Die Nachfahren des Schul-meisters Gottschailck

Hungerige aus Herst (Driburg) [Schlüter, Berg, Wittbecker, Holle, Haa-se, Vogt, **Gröblichhoff gen. Huneke**, Reisdorf]; *C. Barrenbrügge*: Die Dortmunder Familie **Barrenbrügge** [hoeve in Holtwick; Pullwitt, Zi-mermann, Kauermann, Grothe, Voigt, Haus-mann, Niemann, Kock]; *C. Loeffke*: Nachkommern-Tafeln **(de) Vent** [Bo-demann, Wedemhove,

Frye/Frie, Reinking]; *S. Gehrmann*: Nicht nur Liebe geht durch den Magen [1867; moord in Horn/Ostpr.; **Poschmann**, Wolf-ram]; *W. Groetelaer*: Geschichte zum Haus Tiefstrasse 13 in Kempen [16e eeuw; Bartz, Ramms, Stammen, Holl]. Indexen.

Idem, Bd. 18, 2009. *I. Fiedler*: Die Grafen von Dortmund [vanaf 1178; **von Lindenhurst**, Steckel]; *F. Haar*: Ziegeleien in Backnang [tichelaars; **Hertzer**, Sprösser, Weyenmaier, Wieland, Heinzelmann, Maier, Dreitzler]; *H.D. Balzer*: Kleine Geschichten aus der Geschichte der Ahnen [zur Lippe, von Kotzenberg]; *D. Hofmacher*: Zur Geschichte und Genealogie der Müllerfamilie **Her(t)zer** aus Eltville/Rheingau; *H. Söff-ge*: Trauungen luth. Opherdicke 1691-1748 [naamlijsten]; *W. Groetelaer*: Die Familie **Groetelaer** in Donsbrüggen [nu Kle-ve, uit Broekhuizenvorst; van der Velden, Roosen, van de Ven, Schaatervor (uit Horst), Willems (uit Sambeek)]; *R. Goldmann*: **Goldmann**-Treffen 1973-2008. Indexen.

Rundbrief des Vereins für Familienkunde in Baden-Württemberg, 2019-36. Vereinigungsnews.

Rundbrief Familienkunde Niedersachsen [NLF], jg. 18, 2018-2. *G. Fricke*: Das Porträt: **D. Franken**; *G. Fricke*: Nachkommen Aschoff in Celle/ USA; Scheele, Meyer, Batel; *C. Triebold*, *H. Piepenbrink*: Zur Erinnerung an die ersten deutschen Einwanderer von Crete [Rohe, **Schweer**, Doescher, Steiber, Ostermeier, Schrage, Seehausen, Tatge, Arkenberg, Bremer, Rincker, **Battermann**, Wassmann, Ohlendorf/Oldendorf, Triebold].

Sächsische Heimatblätter, 2019-1. *Th. Arnold*: Die Bedeutung der Münzstätte Freiberg ...; *L.G. Schier*: Vom Klappmützen-taler zum Dreimarkstück; *F. Metasch*: Papiergeld und Bank-noten 1772-1936; *Th. Weber*: Die Verbreitung des Spar- und Sparkassengedankens ...; in Königsbrück ... und Waldenburg;

J.C. Eberle; Giroorganisation im Nationalsozialismus; Kommt die DM - 1990.

Sedina-Archiv [Familiengeschichtliche Mitteilungen Pommerns], 2018-4. N. Werwezer: Zur Geschichte der Herrschaft Spyker ... **Jasmund/Rügen** [von **Jasmund** vanaf 1320; 50 dorpen: Baldereck-Wostevitz; uitgebreide beschrijving uit 1649 per huis; Polpewitz, Rottermundt, naamlijst uit Polchow: **Schütze/ Schütte, Ruge, Engel**]; D. Schleinert: Die Lustrationsprotokolle der schwedisch-pommerschen Städte von 1664.5 [beschrijving van alle eigendommen, b.v. naamlijst Greifenhagen]; D. Krüger: Demminer Heimatgeschichte; Stolper Land; OFB Kunsow en Zirchow; H. Seils: Die Einwohner von Stolpmünde 1580- 1717 [naamlijsten per belastingsoort]; K.-D. Kreplin: Zur Gründung von Sommin im Kreis Bütow; Atlas Gutsbezirke 1871; Vraag: genealogie **Puttkamer**.

Südwestdeutsche Blätter für Familien- und Wappenkunde, Bd. 36, 2018. H.P.Köpf: Die Grafen von Tübingen – Berichtigung ihrer Genealogie [correcties; met schema; von Verona, von Enzberg, von Arnstein, von Zollern, von Bregenz, von Ruck]; M. Numberger: Die Anfänge der Familie **Süsskind** in Esslingen am Neckar [5 gen., 1370-1553, met schema; **Vestener**, Brusch, Mohr, Beringer, Vordermayer]; R. Eilers: Die Familie **Pappus** und ihre Nachkommen in Strassburg und Baden [9 gen., 1350-1701; **Zehender von Feurfels**, Funck v. Senftenau, Hünlin, Kröll v. Grimmenstein, Kurz v. Toblach, Vöglin, Lins von Dondorf, **Pistorius**, Wollenweber]; J.Th. Kaufmann: Canstatter **Schnur- rer**-Genealogie [7 gen., 1390-1635, met schema's; Gaus, Leger, **Nass**, Sonder, Eckerlin, Lauinger, Seyfferlin, **Bechtlin**, Mayer, Munder, Seemann, Kaufmann, Reichlin, **Brothaag**, Gaupp]; M. Klöpfer: Von Sachsen nach Württemberg. Familie **Weller von Molsdorf** [wapens met schema's; uitgewerkt gen. III-IV; Berlerin, Eisengrein, **Ring**, Imhof, Neuber, Kenzmann, Grau, Rudel]; W. Killinger: Die **Killinger** in Sinsheim [schematisch overzicht 1570-1870; Schweickhardt, Schwenn, **Kuchenbeiser**, Beyer, Ziegler]; W. Weisser, Th. Held: Von Pfarrern, Schulmeistern und Schultheissen in Plieningen vom 17e-19e Jh. [met verwantschapschema's; Sorg, Pistor, Linde, **Dannenberger**, Breining, Huonker, Bayha]; C. Kluth: Vorfahren des Schäfers Johann Heinrich **Maisenhälder** (1661-1735) vom Stollenhof bei Jagsthausen und seine Kinder [**Salm**, Bopp, Götz, Rimm, Ratz/ Reitz, Kleinbeck, Brandstetter, Laber]; M. Goll: Die Weingärtner und ihr Wein in ... Beutelsbach [naamlijsten; Halm, **Ritter**, Goll, Lenz, Dippon, Fabriz]; aanv. en correcties [Habelshofer, Reihlen-Mohl, Krottendorfer, Schwab]; R. Messer: Gedanken zu einer mysteriösen Dame [Margarete Wirtemberger, graaf Ulrich V]. Met register familienamen.

Idem, **Rundbrief**, 2018 nr. 35. Von Baldeck [met wapen] x **von Gaisberg**; Ortsfremde in KB Erdmannshausen.

Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins (AGV) Bd. 119/120, 2017/2018. T. Zotz: Von Aachen zu Düren. Eine St. Galler Urkunde als Quelle für das Itinerar König Pippins [Rihcerus, Sedonius von Konstanz, Strabo]; F. Kerff: Wormsalt, ein

Nebenhof der königlichen Pfalz in A? [= Würselen]; Geometrie, Mass und Zahl ... in der Marienkirche Karls des Grossen ...; F. Hartmann: Codex Carolinus. Päpstliche Briefe an die Karolinger ... in 791; I. Deloie: Zur Bedeutung des Bürgermeisters G. **Chorus** [13e/14e eeuw; aflaatakte; von Forst]; S. Matzerath en S. Keirat: Ein Patronat des St. Adalbertstiftes ... in Körrenzig 1681/1684 [von der Donck, von Boslar, **Matthai**, brandstichting in 1695]; A. Lorenz: Jüdische Tuchfabrikanten ... **Königsberger** ... Arisierung [= **Kingsley** in USA, Schwarz]; R. Rohrkamp: Körperlich nicht gesund und würdig- Zwangssterilisierungen [Erbgesundheitsgericht; mindestens 95]; C. Brüll: Vom Abklingen der Phantomschmerzen ... Eupen- Malmedy 1949-1985 [geannexeerd 1940; Ostkantone; **Niermann**- affaire]; M. Wild: Der Architekt Hans **Mehrtens** ...; recensies: F. Corneli, A. von Reumont, H. Hahn.

Zeitschrift für Mitteldeutsche Familiengeschichte [ZMFG], jg. 59, 2018-4. H. Helbich, W. Walch: Zur Geschichte der Salzunger Familie **Fulda** [7 gen., 1420-1730; Volckhart, Walch, **Zink**, Reich, Hattenbach, Meurer]; M. Bock: Die Vorfahren des Freiburger Rats- und Bergzimmermeisters J.G. **Ohndorff** (1702-1773) [Obendrauf/Obendorff, 7 gen., vanaf 1493-1752 en kwst. met 19 kwn.; Mahler, Scheunert, Voigt, Fröbig/Frohberg]; P. Engel: Meine Vorfahren **Amthor** in Sachsen-Meiningen [6 gen., 1521-1723, in verhalende vorm; Freund, **Henneberger**, Hancke, Otto, Esel]; F. Spring: 'Unser liebes Städtlein Gartz' [verv.; **Peper**, Möller, Kagemacker, Hoppe, Klock, Wendt].

Idem, jg. 60, 2019-1. H.-D. Lemmel: Bamberg-Chemnitz-Schneeberg Die Unternehmerfamilie **Lemmel** 1400-1600

Lemlein, Haller, auf Schloss Planitz; Bleinitzer, Preyssker, Leupken, Pirkheimer, **Roselet**, Musculus]; H. Kuhn: Familie ... Gymnasiumdirektor Adam Erdmann **Mirus** (1656-1728) [Gerber, Mayer, Hornigk, Wunderlich]; M. Bock: Die Richterfamilie **Rietdorf von Gölsdorf**, Schönichen, Wartenberg im einst kursächsischen Amt Seyda [Hanack, Haberland]; vervolg Bürger und Einlieger

von Gartz im 17. und 18. Jh. [naamlijsten].

Idem, Register 2017/2018 op namen en artikelen.

Zeitschrift für Niederdeutsche Familienkunde [ZNF], jg. 93, 2018-4. A. Lütjen: Der Wietzendorfer? ... Baron **von Osten** [deels romanfiguren: Sacken, von Witzendorff (met wapen), landgoed Gross Zecher]; F. Brüning: August **Brunotte** aus Barum und seine Vorfahren aus Betheln [(1856-1930), illeg. uit **Möhle**, 1828]; S. Clasen: Wilhelm **Franckl** – seine Taufe erfolgte bereits 1913 [Joodse jachtvlieger, luchtdoop 1913; Ströll]; O.

Puffahrt: Kirchenrechnungsbuch Schnackenburg 1567-1633 [naamlijst pachters]; *S. Paap*: Todesbescheinigungen [1875-1953 in Hamburg vernietigd als gevolg van onzorgvuldige beoordeling van verschillende belangen!]. Met Inhoudsopgave en Namenregister jg. 92-93, 2017-2018.

Idem, jg. 94, 2019-1. *U. Bollmann, S. Paap*: 100 Jahre ZNF [Weidler, Kellinghusen, Clasen, Plöhn, Piper, Jahn, von Randow, Gut]; Das Schicksal der jüdischen Familie **Lehmann**. Schüler/innen Gemeinschaftsschule Ahrensburg [Zabel, Markus, Frahn, Özen]; *E. Steinhäuser*: Julius Bodo **Unger** - Ahnenforschung mit interessanten Überraschungen [1819-1885; Wehner, Riedl]; *A. Röhlke*: Der Meier zahlt nicht [1830-1850, einde feudale structuur in het Wendland/Hannover [**von Dannenberg** in Breselenz; Müller, Baumgarth, **Röhlke** in Salderaten, Kleissen, Schulz, Borchert/Borchardt]; *A. Wellner*: Christian Theophil **Raspe** (1700-1781), Vater des Münchhausen-Autors R.E. Raspe und seine Familie [Meister, Arends, von Einem].

Zeitschrift für Ostdeutsche Familiengeschichte [ZOMG/AGoFF], jg. 66, 2018-4. *S. Guzy*: Fragment einer oberschlesischen Schuldenliste aus dem 15. Jh. [uit 1436; op een veiling gekocht; Trichtel, Misliuetz, Lorssinen, **von Lubscitz**/Leobschütz, Puschkroner]; *A. Warmbold*: Flucht, Heimkehr und Vertreibung 1945 [aangrijpende samenvatting oorlogsdagboek Elli en Willi **Döbber** aus Neu Kunersdorf, Kreis Crossen/Neubrandenburg; vlucht; Ramm, **Verworner**, André, Wittke, Schnabel, Linke, Hacker]; *M. Czabanska-Rosada*: Friedhöfe der Kreise Meseritz und Birnbaum [gerestaureerd in Tirschtiegel en Dürreltel].

Idem, jg. 67, 2019-1. *M.-L. Adlung*: Die Quelle Personalschrift in ... Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz [egodocumenten; S. von Bodendieck-von Heimbürg]; *M. Siebert*: Auf Spurensuche ... Familie **Czarnecki** [Rominska, Kocinski]; *L. Krieger*: ... Prästationstabellen im Amt Seehesten ... 1775-1781 [naamlijsten uit Aweyden, Sensburg e.a.].

Idem, registers 2016-2018.

Idem, Arbeitsbericht [AGoFF], 2018-4. Erfassung des Kolonistenverzeichnisses des Hauptmanns Friedrich Magnus von Nothardt [aanschaf; uit Württemberg; 5222 boeren, dagloners, gedigitaliseerd]; ook Wanderbuch van J. **Cech** en ledenregister Marien-Bruderschaft uit Freystadt in Silezië; verwerving van: archief E. Neumann, E. Paech, W. Tschentscher en O. Pusch (40 dozen, nu in Herne), *B. Zantow*: Seelenliste van Schlaube, Heimatortkartei van Heilsberg en Marienburg; Spitzenahnenkartei van de AGoFF wordt geïndiceerd; ook krantenregisters op de website, deels alleen voor leden.

Idem, Arbeitsbericht [AGoFF], 2019-1. Nu ook op Facebook; Forschungsgruppe Lublin/Neudorf-Neubuch [met Bugholendry]; Masuren-Datenbank.

Oostenrijk

Adler [Zeitschrift für Genealogie und Heraldik], Bd. 29, 2018-8. *P. Prokop*: Die 2. Österreichische Theodora [uit huis **Angelos**

x **Leopold IV; Sunthaym**; reis vanaf Constantinopel in 1203; Arpaden, Babenberger, Montferrat, **Komnene**, Kamaterina]; *J. Zupanic*: Muslimischer Adel ... Nobilitierung [**Colak-Beg**, von Werner, von Zungaberg; bosnisch?].

Zwitserland

Bollettino Genealogico della Svizzera Italiana [SSGI], 2017 nr. 21. La genealogia tra passato e futuro; in Ticino; fonti secondarie o complementario; *G. Cheda*: Il viaggio degli emigranti ticinesi in Australia e in Canada [**Pozzi**]; *C. Azzi*: Gli stemmi della famiglia **Azzi** di Ponte Capriasco e Caslano [en uit Arezzo en Milano, **Acij**, Capra, Panigarola, Pirovano]; *V. Valchera*: L'albero dei Valcheri di Malvaglia [**Ciani**, Dova, Pedretti, Mazzora, Planzi]; *C. Balli*: Una poesia scritta a Groninga [Zwitserse schoorsteenvegers; heil- en zegenwensch van 1840; **Balli**; zijn leerlingen; barometerfabriek; Selva].

Regio-Familienforscher [Basel], jg. 32, 2019-1. *R.T. Hallauer*: Schweizer auf französischen Galeeren von 1601-1793 [naamlijst Aberegg-Werder]; *J. Rauber*: Eine Zeitreise mit den Bierbrauerfamilien [naamlijst per dorp]; *J.M. Rippstein*: Geschlechter des 13.-15. Jh. in Olten und Bürgeraufnahmen bis 1766 [naamlijsten]; *O.K. Bogolepova*: Anna **Widmann** - eine Schweizer Emigration nach Russland [Spitteler, **Salas de Turnemir**, Grushka]; *K.T. Hallauer*: Berufspersonen von Brisach im Elsass von 1700 bis 1735 [naamlijsten]; *K.T. Hallauer*: Augustin **Ueckher von Bieserach**, gewesener Sergeant hat sich mit dem Werbungsgelt „flüchtig und ohnsichtbar gemacht“ [1731]; Die Fahndung von 1730 nach den beiden Mördern Jakob und Hans Schaller [vader en zoon, uit Solothurn].

GensDataPro

GensDataPro is het stamboomprogramma van de Nederlandse Genealogische Vereniging.

Perfekte registratie en uitmuntende uitvoer van uw stamboom en familiegeschiedenis.

Alle informatie vindt u op www.gensdatapro.nl.

GensDataPro is te bestellen in de webwinkel van de NGV op www.ontdekjouwverhaal.nl

Themadag Duitsland

In het Informatiecentrum van de Nederlandse Genealogische Vereniging zal op zaterdag 1 februari 2020 weer een Duitslanddag worden gehouden. Van 10.30 tot 16.00 uur is iedereen gratis en van harte welkom, ook niet-leden en belangstellenden.

Als nieuwe experts komen dit keer de vertegenwoordigers van Unna/Onna bij hun collega's/buren uit Dortmund zitten. Andere Duitse, deels Nederlandstalige vertegenwoordigers met hun PC's uit de Mitteldeutsche Familienkunde (het oude Oost-Duitsland), de Arbeitsgemeinschaft Ostdeutsche Familienkunde (Oost-Europa en Baltische staten) de Hessische Familienkunde, de vertegenwoordigers uit Dortmund, het Osnabrückerland (50 parochies), het Tecklenburgerland, de Westdeutsche Gesellschaft für Familienkunde (Oost-België, Zuid-Limburg en het oude

Rheinland tot aan de Midden-Rijn), maar ook de Westfälische Familienforschung (honderden parochies), en de WGO (Werkgroep Genealogisch Onderzoek Duitsland). En natuurlijk, niet te vergeten, onze eigen experts met talloze Duitse bronnen, boeken, tijdschriften en indexen die u uiteraard ook dan kunt raadplegen.

Wij hopen u dan te mogen begroeten in Kosterijland 3, 3981 AJ in Bunnik, dichtbij afslag 19 van de A 12. Bezoek, koffie, thee en parkeren zijn gratis.

Nadere informatie: info@ngv.nl, ook voor eventuele vragen.

Namens de medewerkers van het Informatiecentrum van de NGV

Wil van der Horst en Jos Kaldenbach

Tips van de boekenmakers van Probook

Een lettertype... had je daar al over nagedacht of staat jouw document nog op het standaard lettertype ingesteld? Er zijn duizenden lettertypes, lastig kiezen dus, maar het is zeker belangrijk om een lettertype uit te zoeken die bij jouw boek past. Om een keuze te kunnen maken, zal ik uitleggen wat de verschillen zijn. Vervolgens kun je zelf beslissen wat je het beste bij jouw boek vindt passen.

Je hebt twee verschillende lettertypen, namelijk met schreef en zonder schreef (ook wel schreefloos genoemd). Een schreefletter bevat een (dwars)lijntje aan de uiteinden van de letters. Deze lijntjes maken het gemakkelijk om de regel te volgen, en is dus de tekst gemakkelijker te lezen. Schreefletters worden daarom heel vaak gebruikt voor boeken met heel veel tekst, zoals romans. Veelgebruikte schreefletters zijn Times New Roman, Georgia en Garamond.

De tegenhanger van de schreef letter, is de schreefloze letter. Deze heeft geen lijntjes en is daarmee vaak wat sierlijker. De meeste gebruikte schreefloze lettertypen zijn Arial, Calibri en Verdana, maar ook dit magazine maakt gebruik van een schreefloze letter.

Als je een lettertype gekozen hebt, kun je daarna gaan nadenken of je alles in dit lettertype wilt zetten, of dat je de kopjes in een ander lettertype wilt. Je kunt deze namelijk een andere grootte of kleur geven, maar je kunt ook voor een heel ander lettertype kiezen.

Bijvoorbeeld een lettertype zoals hiernaast, deze zijn net even anders... wat jouw boek een hele eigen uitstraling kan geven. Op websites zoals Dafont.com of 1001freefonts.com kun je gratis lettertypen downloaden. Let wel op dat je een lettertype pakt dat commercieel gebruikt mag worden.

Hopelijk heb je iets aan deze tips en kun je hiermee verder. Mocht je meer informatie willen over het maken van jouw boek, neem dan eens een kijkje op onze website www.probook.nl. En onthoud qua opmaak altijd: niets moet en alles mag... kijk vooral wat jij mooi vindt.

Michelle van Deuveren, Probook

Schreef

Schreefloos

Gens Nostra is een uitgave van de Nederlandse Genealogische Vereniging. Het adres van de vereniging is: Postbus 50, 3980 CB Bunnik. info@ngv.nl • www.ontdekjouwverhaal.nl • Facebook: Nederlandse Genealogische Vereniging

Losse exemplaren

Losse exemplaren van Gens Nostra met Heraldisch Tijdschrift kosten € 7,70 en losse exemplaren van Heraldisch Tijdschrift kosten € 4,00, exclusief verzend- en administratiekosten; aanvragen bij de Dienst Bestellingen. Na betaling van de toegezonden factuur worden de tijdschriften toegezonden.

Website

Op de website van de NGV is onder <https://ontdekjouwverhaal.nl/gens-nostra/> voor ingelogde leden Gens Nostra op het beeldscherm te lezen en is er aanvullende informatie over het blad te vinden.

Redactie

Paul op den Brouw (hoofdredacteur), Rob Dix en Maja Westhoff.
Redactiemedewerkers: Ton Bruijn, Hans van Felius, Laurens Hoogteijling, Jos Kaldenbach, Bert Kamp, Leny van Lieshout, Bart Schuurman en Harmen Snel.

Auteurs van dit nummer

- Albert Clobus, Bijdorpsstraat 1, 2241 NW Wassenaar, clobus@xs4all.nl
- Rob Dix, raj.dix@hotmail.com
- Hans van Felius, hansvanfelius@gmail.com
- Roosanne Goudbeek, Zeeuws Archief, r.goudbeek@zeeuwsarchief.nl
- Kees Goudswaard, Gentiaanstraat 15, 4537 CZ Terneuzen, cbgoudswaard@zeelandnet.nl
- Jan Seij, Grondzeilerweg 8, 4105 HJ Culemborg, j.seij@planet.nl

Redactiesecretariaat

Postbus 50, 3980 CB Bunnik
GNredactie@ngv.nl

Richtlijnen voor auteurs

Zijn te vinden op <https://ontdekjouwverhaal.nl/gens-nostra>

Vormgeving en opmaak

Stip.nl - Driebergen
Gebruikt lettertype: Apex New

Druk en afwerking

Drukkerij Roelofs, Enschede

Oplage

Gens Nostra wordt gedrukt in een oplage van 6000 exemplaren.

De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de ondertekende stukken. Voor het overnemen van artikelen of delen daarvan, is toestemming nodig van de redactie en de auteur.

Lidmaatschap van de Nederlandse Genealogische Vereniging

Adreswijzigingen, bericht van overlijden en andere mutaties opgeven via het profiel op de website, of melden via het emailadres ledenadministratie@ngv.nl of per post aan nevenstaand adres.

Opzegging lidmaatschap

Schriftelijk vóór 1 december van het lopende kalenderjaar via het profiel op de website, of aan ledenadministratie@ngv.nl of per post aan nevenstaand adres.

Contributie en bijdragen (bedragen per jaar)

Gewoon lidmaatschap (met gedrukte Gens Nostra en Heraldisch Tijdschrift): € 45.

Digitaal lidmaatschap (met Gens Nostra en Heraldisch Tijdschrift lezen op een beeldscherm, zonder mogelijkheid tot downloaden): € 36.

Beide vormen zijn inclusief de inschrijving bij één afdeling.

Buitengewoon lidmaatschap voor organisaties (met Gens Nostra en Heraldisch Tijdschrift digitaal, respectievelijk gedrukt): € 36 of € 45.

Voor in het buitenland wonende leden of organisaties kost toezending van Gens Nostra per post € 24 extra.

Gezinslid: € 11 (zonder Gens Nostra).

Lidmaatschap van een extra afdeling: € 11.

Abonnement Heraldisch Tijdschrift: niet leden € 30 en in het buitenland € 40.

Betaling contributie en bijdragen

In het verleden verleende machtigingen kunnen helaas niet meer gebruikt worden.

Een verzoek tot betaling van contributie en bijdragen wordt per e-mail verzonden via 'Mollie' als inningsorgaan. De wijze van betaling kan zelf worden gekozen, b.v. iDeal. Leden zonder e-mailadres ontvangen een factuur per post.

Ook betalingen vanuit landen buiten Europa vinden plaats via Mollie en PayPal op info@ngv.nl. Cheques worden, vanwege de hoge kosten, niet meer geaccepteerd.

Informatiecentrum, Kosterijland 3, 3981 AJ Bunnik

In het Informatiecentrum zijn beschikbaar: bibliotheek met boeken en tijdschriften, cd-roms, biografische documentatie, heraldisch archief en microfiches.

Openingstijden: woensdag op afspraak, elke donderdag en elke tweede zaterdag van de maand van 10 - 16 uur (behalve op feestdagen). Vrije toegang voor leden en niet-leden.

Het centrum is telefonisch bereikbaar via 085-105-1199 (tijdens de openingstijden).

Er zijn gratis parkeerplaatsen aanwezig en het centrum is vanaf station Utrecht bereikbaar met bus 41 of per trein naar station Bunnik.

Doelstelling Vereniging

De vereniging heeft ten doel het bevorderen van de beoefening van de genealogie en heraldiek, de verbreding en verbreiding van de kennis daarvan en van al hetgeen daar aan verwant is. De vereniging beoogt daarmee zonder winst oogmerk het algemeen nut te dienen.

ANBI: De Nederlandse Genealogische Vereniging is aangemerkt als een Algemeen Nut Beogende Instelling. Dit houdt in dat de NGV geen erf- of schenkbelasting hoeft te betalen over ontvangen erfenissen en schenkingen. Degene die de NGV een schenking doet, kan zijn gift van de inkomsten- of vennootschapsbelasting aftrekken (binnen de daarvoor geldende regels).

ISSN 0016-6936, © NGV, Bunnik

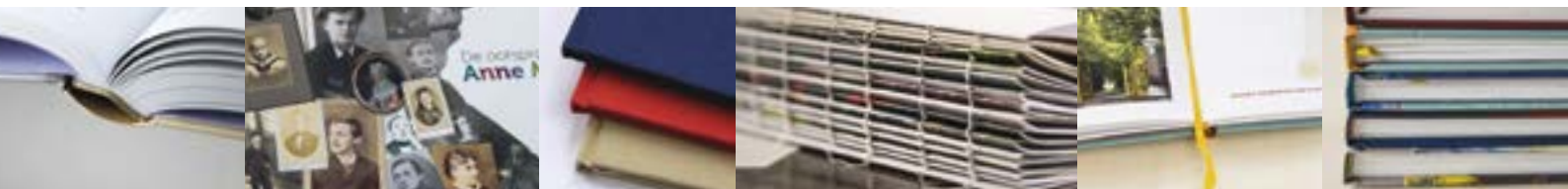

Je hebt een verhaal en wil een boek maken?

Dan ben je welkom op **www.probook.nl**! Probook is dé specialist in het met garen gebonden boeken maken.

De voordelen van Probook

- **Kleine en grote oplages bestellen, zelfs vanaf 1 exemplaar**
Een kleine of grote familie? Geen probleem. Bij Probook bestel je je eigen boek al vanaf één exemplaar. Eerst een ongebonden proef ontvangen? Ook dat is mogelijk. Zo controleer je je boek nog even voordat de hele oplage wordt gemaakt.
- **Met garen gebonden boeken**
Onze boeken zijn genaaid gebonden: de binnenwerken worden dus met garen genaaid. Zo wordt het boek duurzaam en kan het nog jaren mee.
- **Hardcover of softcover**
Met een eigen ontwerp, fotocover, linnen- of kunstleeromslag. Een groot of klein boek, de mogelijkheden zijn divers.
- **Gratis downloads: praktische handleidingen**
Aan de slag met je boek? Voor beginnende en gevorderde boekenmakers hebben we een aantal handige tools voor het opmaken van de bestanden. De handleidingen en templates zijn gratis te downloaden voor Microsoft Word en Adobe InDesign. Of download onze eigen Boekensoftware.
- **Eenvoudig offerte aanvragen via onze website**
De prijs van je boek bereken je heel gemakkelijk zelf op onze website. Vul de specificaties in en ontvang de offerte als pdf in je mailbox. **De offertetool is 24/7 beschikbaar.**

probook
Jouw verhaal voor altijd

Amsterdamsestraatweg 656 d • 3555 HX Utrecht • 030 303 95 98 • info@probook.nl • www.probook.nl

